

Lukion jälkeiset urapolut ja sosiaalisten verkostojen tuki Ohjaamon asiakkaiden tarinoissa

Salla Törölä

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yhteiskuntapolitiikka
Maisterintutkielma
Huhtikuu 2022

Tiivistelmä

Tiedekunta: Valtiotieteellinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Sosiaalitieteiden maisteriohjelma

Opintosuunta: Yhteiskuntapolitiikka

Tekijä: Salla Törölä

Työn nimi: Lukion jälkeiset urapolut ja sosiaalisten verkostojen tuki Ohjaamon asiakkaiden tarinoissa

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Huhtikuu 2022

Sivumäärä: 73 sivua

Avainsanat: nuoret aikuiset, koulutussiirtymät, sosiaaliset verkostot, kerronnallinen tutkimus

Ohjaaja: Tarja Tolonen

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Muita tietoja: -

Tiivistelmä:

Yhteiskunnan pyrkimyksenä on sujuvoittaa nuorten jatkokoulutukseen siirtymistä ja edistää mahdollisuuksien tasa-arvoa koulutuksessa. Viimeaikaiset korkeakouluja koskevat uudistukset, kuten ensikertalaisikiintiöiden käyttöönotto, saattavat asettaa aikaisempaa suurempaa painetta nuorille, jotka tekevät alavalintaansa. Nuorten koulutuspäätökset linkittyvät kasvu- ja elinympäristön sosiaalisiin suhteisiin ja niiden kautta saataviin resursseihin. Erilaisia resursseja omaavien nuorten mahdollisuudet tehdä mielekkäitä päätöksiä urapolulla voivat vaihdella. Tutkielmassa selvitetään nuorten tarinoiden kautta, millä tavoin nuorten sosiaaliset verkostot tukevat heitä urapolulla ja millaisia eroja nuorten jatko-opintojen suunnittelussa on.

Tutkielmassa käytetään laadullista aineistoa, joka pitää sisällään kuuden 20–26-vuotiaan ylioppilaan haastattelut vuosilta 2018 ja 2019. Se on kerätty jo ennen tämän tutkielman toteuttamista osana Ohjaamoista työelämään -tutkimushanketta. Haastattelut on toteutettu puolistrukturoituina yksilohaastatteluina. Analyysimenetelminä käytetään kerronnallista analyysiä, teemoittelua ja tyypittelyä. Analyysissä huomio keskitetään nuorten urapolkuja ja jatko-opintojen suunnittelua kuvaaviin tarinoihin ja niissä esiintyviin henkilöihin. Aineistosta etsitään teemoittelun keinoin erilaisia sosiaalisten verkostojen tarjoamia tuen muotoja, ja sen jälkeen jokaisen nuoren tarina luokitellaan sitä kuvaavaan tyyppiin.

Analyysin perusteella nuoret saivat urapolullaan tukea perheeltään, kavereiltaan, Ohjaamoista, Dominosta ja työ- ja elinkeinotoimistojen palveluista. Nuorten saamat keskustelumahdollisuudet, käytännön apu ja tieto sekä henkinen tuki näyttivät auttavan heitä tekemään päätöksiä työelämän ja koulutuksen suhteen. Tarinoista löytyi eroja siinä, kuinka päämäärätietoisia nuoret olivat jatkokoulutuksen suunnittelussa, kuinka he suhtautuivat työntekoon ja koulutukseen ja millaisia voimavaroja he saivat sosiaalisilta verkostoiltaan. Kolmessa tarinassa jatko-opintojen suunnittelu eteni osatavoitteiden kautta, kahdessa se jäi taka-alalle työnteon tärkeyden korostuessa ja yhdessä se näyttäytyi vaikeana päämäärien pohtimisesta huolimatta.

Keskeinen johtopäätös tuloksista on, että nopea siirtymä jatko-opintoihin ja mielekkään koulutuksen löytäminen ovat joillekin nuorille rinnakkaisia tavoitteita, joiden yhteensovittaminen voi olla haastavaa. Kaiken kaikkiaan nuorten polut jatkokoulutukseen ovat moninaisia. Sosiaaliset verkostot näyttävät olevan nuorille tärkeitä siksi, että niiden kautta nuorille voi avautua lisää vaihtoehtoja ja keinoja tehdä itselleen sopivia ratkaisuja koulutuspolitiisten ja taloudellisten reunaehtojen puitteissa. Ohjaamoilla voi olla tärkeä rooli niiden nuorten elämässä, jotka epäröivät omissa koulutuspäätöksissään.

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto.....	1
2	Lukion jälkeinen siirtymävaihe ja sitä kehystävä koulutuspolitiikka.....	4
2.1	Pitkittyneet siirtymät lukion ja jatko-opintojen välillä	4
2.2	Jatko-opintoihin hakeutuminen Suomessa	8
3	Sosiaaliset verkostot ja koulutusta koskeva päätöksenteko.....	12
3.1	Koulutusta koskevien päätösten tekeminen suhteessa sosiaalisiin verkostoihin	12
3.2	Nuorten sosiaalisilta verkostoilta saama tuki ja voimavarat	15
4	Aineisto ja menetelmät.....	19
4.1	Tutkimusasetelma	19
4.2	Aineiston kuvaus	20
4.3	Tutkimuseettiset kysymykset	23
4.4	Analyysimenetelmät ja analyysin eteneminen	24
5	Urapolut ja sosiaalisten verkostojen tuki nuorten aikuisten tarinoissa.....	31
5.1	Teemoittelun tulokset: Sosiaalisten verkostojen tuki työelämää ja koulutusta koskevassa päätöksenteossa	31
5.2	Tyyppi 1: Osatavoitteiden kautta etenevä jatko-opintojen suunnittelu	37
5.3	Tyyppi 2: Taka-alalle jäävä jatko-opintojen suunnittelu	44
5.4	Tyyppi 3: Vaikeana näyttäytyvä jatko-opintojen suunnittelu	51
6	Johtopäätökset ja pohdinta.....	57
6.1	Yhteenvedo tuloksista	57
6.2	Johtopäätökset ja tulosten tarkastelua aikaisemman tutkimuksen valossa	58
6.3	Tutkielman toteutuksen arviointia	61
7	Lähteet.....	65
7.1	Aineisto	65
7.2	Kirjallisuus	65

Lista taulukoista

Taulukko 1. Tyypittelyssä käytettävät analyyttiset kysymykset	29
Taulukko 2. Osatavoitteiden kautta etenevä jatko-opintojen suunnittelu – Amanda, Arttu ja Taru	37
Taulukko 3. Taka-alalle jäävä jatko-opintojen suunnittelu – Daren ja Viivi	44
Taulukko 4. Vaikeana näyttäytyvä jatko-opintojen suunnittelu – Peetu	51

1 JOHDANTO

Koulutusta pidetään Suomessa yhtenä keinona tasoittaa tuloeroja ja tuoda mahdollisimman monelle ihmiselle hyvät edellytykset elämään. Julkisen talouden kestävyysvaje asettaa paineita pidentää työuria niin alku- kuin loppupäästä ja torjua pitkäaikaistyöttömyyttä. Korkeakoulututkinnon suorittaneista saadaan työvoimaa muuttuvan työelämän tarpeisiin. Suomen hallitus tähtää korkeakoulutettujen määrän nostamiseen, ja tavoitteena on nopeuttaa nuorten jatkokoulutukseen ja työelämään kiinnittymistä (Hallitusohjelma, 2019). Jatkokoulutuksella tarkoitetaan tutkintoon johtavaa opiskelua yliopistossa, ammattikorkeakoulussa tai ammatillisessa koulutuksessa. Viimeaikaisia, näihin tavoitteisiin liittyviä uudistuksia ovat ensikertalaisikiintiöiden asettaminen korkeakoulujen hakukohteisiin, todistusvalinnan laajentaminen ja opintotuen ehtojen tiukentaminen (Haltia, Isopahkala-Bouret, & Jauhiainen, 2019; Määttä, Asikainen, & Saastamoinen, 2016; Opetus- ja kulttuuriministeriö, [n.2018]).

Nuorten näkökulmasta korkeakoulupaikkojen hakuun kohdistuu paljon paineita ja odotuksia. Aloituspaiikkoja korkeakouluihin on yhä kansainvälisesti vertaillen vähän (OECD, 2019), vaikka niitä on lisätty viime vuosina. Monille korkeakoulualoille on kova kilpailu, ja niiden opiskelijavalinnat järjestetään vain kerran tai kaksi kertaa vuodessa. Sen lisäksi, että opiskelijavalinnoissa mitataan hakijoiden osaamista ja motivaatiota, niissä nuorilta edellytetään suunnitelmallisuutta. Vaille opiskelupaikkaa jäämisen riski on suhteellisen suuri, minkä vuoksi nuoren saattaa olla tarpeen pohtia varavaihtoehtoja sekä arvioida hakukohteiden määrää ja mahdollisiin pääsykokeisiin laitettavien panosten suuruutta (Haltia, ym. 2019). Nuoret joutuvat pohtimaan yhtäaikaaisesti mielekkään alan valitsemista sekä alalle pääsyn mahdollisuuksia, mikä saattaa tarkoittaa myös taktikointia hakutilanteessa. Heidän tulee päättää, pyrkisivätkö he haaveidensa alalle, jolla on paljon kilpailua, vai tyytyisivätkö he toiseen alaan, jonne on kenties helpompi päästä.

Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta kaikilla koulutukseen hakevilla tulisi olla yhtäläiset mahdollisuudet pyrkiä alalle, jolle heidän kykynsä riittävät (Eskelinen, Erola, Karhula, Ruggera, & Sirniö, 2020). Tilastoista kuitenkin nähdään urapolkujen eriytyvän lähtöperheen koulutus- ja työmarkkina-aseman mukaan. Mielekkäälle alalle pääseminen

tai pelkästään sopivan alan löytäminen näyttää vaativan nuorilta myös sellaisia voimavaroja, jotka eivät liity alalla vaadittavaan osaamiseen sinänsä. Nuorten sosiaalisten suhteiden tiedetään olevan tärkeitä kanavia erilaisia voimavaroille, jotka tukevat nuoria kasvussa, itsenäistymisessä ja omaa elämää koskevien päätösten tekemisessä (Toiviainen, 2019; Wierenga, 2008). Sosiaalisia verkostoja on tutkittu jatkokoulutukseen hakeutumisen yhteydessä Suomessa vielä melko vähän.

Useissa tutkimuksissa on korostettu kulttuuristen voimavarojen merkitystä nuorten omaa elämää koskevissa valinnoissa (Beach & Puaca, 2014; Toiviainen, 2019, s. 81; Wierenga, 2008, s. 127). Kulttuurisia voimavaroja ovat esimerkiksi abstrakti ajattelu, tavat jäsentää omaa identiteettiä, ongelmanratkaisutaidot sekä ymmärrys siitä, mitkä asiat ovat arvokkaita omassa elinympäristössä. Nämä näkyvät nuorten päämäärissä, tavoitteissa ja keinoissa, joita he näkevät itsellään olevan. Kulttuuristen voimavarojen merkitys mahdollisesti korostuu yhteiskunnassa, jossa arvostetaan yksilön aktiivisuutta ja aloitekykyisyyttä. Epävarmat työmarkkinat asettavat lisäksi nuorille haasteita löytää omaa urapolkuaan, kun vailla ammattitutkintoa oleville työnhakijoille on usein tarjoilla lyhytaikaisia työsuhteita (Eurofound, 2012).

Nuorten on havaittu toivovan omalta tulevaisuudeltaan vakautta, mutta kulttuuriset tiedot ja strategiat, joiden pohjalta koulutusvalinta tehdään, vaihtelevat (Tolonen & Aapola-Kari, 2021; Walther, Warth, Ule, & du Bois-Reymond, 2015). Korkean koulutuksen tiedetään olevan yhteydessä keskimäärin parempaan palkkatasoon ja pienempään pitkäaikaistyöttömyyden riskiin verrattuna toisen asteen koulutukseen (Eurofound, 2012). Joillekin kynnys lähteä opiskelemaan korkeakouluun voi olla kuitenkin suuri opintojen pitkän keston vuoksi. Käsitykset korkeakouluopiskelusta muokkautuvat sosiaalisissa yhteisöissä. Nuorten toimintahorisontit eli alustat, joilta käsin he tekevät päätöksiä työn ja koulutuksen suhteen, ovat vahvasti sidoksissa heidän sosiaalisiin verkostoihinsa (Hodkinson & Sparkes, 1997; Tolonen & Aapola-Kari, 2021; Varjo, Holmberg, & Kalalahti, 2019). Nuoret eivät tee päätöksiä rationaalisesti kaikkia mahdollisia vaihtoehtoja punniten ja hyötyjä maksimoiden, kuten yhteiskunnallisten instituutioiden näkökulmasta saatetaan olettaa. Sen sijaan nuorten tieto on rajallista ja valintoja tehdään paikallisesta elinpiiristä. (Hodkinson & Sparkes, 1997; Salovaara, 2021.)

Muuttuvan koulutuspolitiikan myötä nuorten ohjauksen tarve korostuu. Ohjaamot ovat nuorten monialaisia palvelupisteitä, jotka ovat vakiintumassa ympäri Suomen ja jotka tarjoavat nuorille kokonaisvaltaista ohjausta ja tukea työn, koulutuksen ja oman elämän suunnitteluun (Määttä, 2019). Ohjaamot voivat tukea nuoria myös jatko-opintojen suunnittelussa ja edistää siten yhteiskunnan tavoitetta saada nuoria kiinnittymään sujuvammin opintoihin ja työelämään (Määttä, ym., 2016). Ohjaamoilla on myös koulutuksellista tasa-arvoa edistävä tehtävä, sillä niihin voivat hakeutua matalalla kynnyksellä kaikki nuoret, ja nuorten niistä saamat tiedot, ohjaus ja muut voimavarat voivat paikata voimavaroja, jotka jäävät saamatta nuorten muilta sosiaalisilta verkostoilta.

Tutkielmani tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millaisena lukion jälkeinen siirtymävaihe näyttäytyy jatko-opintoja pohtivien nuorten näkökulmasta. Koulutuspoliittisten uudistusten vaikutusten arvioinnin ja koulutuksellisen tasa-arvon edistämisen näkökulmasta on tärkeää selvittää nuorten välisiä eroja siinä, millaisten tietojen, käsitysten ja tavoitteiden pohjalta he suunnittelevat jatko-opintoihin hakeutumista ja alavalintaa. Oletan, että osalla nuorista on paremmat mahdollisuudet tehdä mielekkäitä päätöksiä omalla urapolullaan siitä syystä, että he saavat sosiaalisten verkostojensa kautta käyttöönsä hyödyllisiä voimavaroja. Siksi pyrin tutkielman avulla rakentamaan paremman käsityksen siitä, millaista tukea nuoret heiltä saavat. Nuorten sosiaalisiin verkostoihin lasken mukaan kaikki nuorille tutut ihmiset mukaan lukien nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset. Näin ollen tutkielma tarkastelee myös työllisyyttä edistävien palveluiden yhteiskunnallista tehtävää nuorten tukemisessa heidän urapolullaan.

2 LUKION JÄLKEINEN SIIRTYMÄVAIHE JA SITÄ KEHYSTÄVÄ KOULUTUSPOLITIikka

2.1 Pitkittyneet siirtymät lukion ja jatko-opintojen välillä

Lukion päätyminen on merkittävä hetki nuoren aikuisen (jatkossa: nuoren) elämässä. Ylioppilaaksi valmistuminen tietää muutoksia arkeen, kun päivittäinen arki koulun penkillä päättyy ja nuoren on aika ottaa seuraavat askeleet urapolulla. Koska nuorten valinnoilla ja päätöksillä koulutuksen ja työuran suhteen on samalla paljon merkitystä yhteiskunnalle, niitä on tärkeää tutkia. Välivaihetta eri koulutusasteiden välillä kutsutaan **koulutussiirtymäksi** (transition in education). Nuorisotutkimuksessa siirtymällä voidaan tarkoittaa myös muunlaisia siirtymiä. Esimerkiksi sillä voidaan viitata johonkin nuoren kokemaan elämänmuutokseen, identiteetin muuttumiseen tai nuoren statuksen muuttumiseen julkisissa palveluissa (Mäkinen, 2015, s. 106; Wierenga, 2008, s. 3). Statuksella tarkoitetaan esimerkiksi työttömän työnhakijan tai opiskelijan statusta.

Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa tuodaan usein esille, kuinka nykyaikana nuoret seuraavat yhä erilaisempia urapolkuja (ks. esim. King, 2011; Walther, ym., 2015). Siirtymä toiselta asteelta työelämään ei tapahdu lineaarisesti tiettyä järjestystä seuraten, vaan siihen voi kuulua erilaisten koulutusohjelmien kokeilemistä ja itsensä etsimistä. Toisaalta sitä voivat varjostaa katkokset opinnoissa ja töissä. Koulutussiirtymien monimutkaisuus ja katkonaisuus nähdään haasteena, johon yritetään vaikuttaa yhteiskuntapolitiikan avulla (Eurofound, 2012; Hallitusohjelma, 2019; Tervasmäki & Tomperi, 2018).

Lukion päättävät nuoret aikuiset siirtyvät keskimäärin melko hitaasti jatko-opintoihin (Määttä, ym., 2016; OECD, 2019). Jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden ylioppilaiden osuus tuoreista ylioppilaista on kasvanut tasaisesti yli 10 vuoden ajan (Tilastokeskus, 2019). Vuonna 2018 ylioppilastutkinnon suoritti 27 636 nuorta, ja vuosi valmistumisen jälkeen heistä yhteensä vain 53 % oli suorittamassa jatkotutkintoa (Vipunen - Opetushallinnon tilastopalvelu, [n.2019]). Korkeakouluihin hakevia on paljon enemmän suhteessa opiskelupaikan saaviin. 81 % ylioppilaista haki korkeakoulutukseen vuonna 2018 (Tilastokeskus, 2019). Vuonna 2016 suomalaisiin korkeakouluihin pääsi opiskelemaan vain 33 % kaikista hakijoista, kun OECD-maiden keskimääräinen

hyväksymisaste oli 70 %. Suomen korkeakoulujärjestelmän arvioidaankin olevan yksi valikoivimpia OECD-maissa (OECD, 2019). Osittain eroa selittävät maiden väliset erot koulutusjärjestelmissä ja etenkin se, että Suomessa opiskelupaikan saaneille myönnetään oikeus suorittaa tutkinto annetun ajan sisällä, kun muualla opiskelijoita saatetaan karsia välikokeilla.

Ylioppilaiden korkeakouluihin hakeutumisen ongelmista syntyi keskustelua jo lähes 30 vuotta sitten (Ahola, 2004, s. 17), ja aihe on yhä ajankohtainen. Hakijoiden suuren määrän taustalla on koulutusekspansio eli Suomen väestön koulutustasossa tapahtunut merkittävä kasvu viimeisten 50 vuoden aikana. Elinkeinorakenteen muutos kohti palveluyhteiskuntaa lisäsi 1970-luvulta alkaen koulutetun työvoiman tarvetta Suomessa. (Kailaheimo-Lönnqvist, Kilpi-Jakonen, Niemelä, & Prix, 2020.) Teknologisen kehityksen myötä kysyntä korkeakoulutetuille osaajille kiihtyy entisestään. Pääministeri Sanna Marinin hallitus loi hallitusohjelmaansa vision korkeakoulutettujen määrän nostamisesta 50 %:iin nuorista aikuisista vuoteen 2030 mennessä (Hallitusohjelma, 2019).

Nuorten nopeampi pääsy koulutukseen ja työelämään voidaan nähdä yhteiskuntapolitiisesti tärkeänä monesta syystä. Alhaiseen syntyvyyteen ja väestön ikääntymiseen liittyvä väestörakenteen muutos heikentää huoltosuhdetta ja herättää kysymyksen siitä, kuinka ihmisten hyvinvointia tukevat julkisrahoitteiset palvelut voidaan tulevaisuudessa turvata. Julkisen talouden kestävyysvajeen näkökulmasta yhteiskunnalla on painetta pidentää ihmisten työuria, torjua pitkäaikaistyöttömyyttä ja pyrkiä ehkäisemään syrjäytymistä. Väestön koulutustason nostaminen ja koulutuksellisen tasa-arvon parantaminen ovat keinoja, joilla näihin päämääriin pyritään.

Korkeasti koulutetuilla työttömyyden riski on selvästi pienempi verrattuna muihin koulutusryhmiin (Eurofound, 2012). Lisäksi koulutusryhmien väliset terveyserot ovat olleet kasvussa: vaikka Euroopassa terveys on väestötasolla parantunut viime vuosikymmeninä, elinodote on kasvanut hitaammin matalasti kuin korkeasti koulutetuilla, ja koulutusryhmien väliset suhteelliset erot kuolleisuudessa ovat kasvaneet (Mackenbach ym., 2018). Tärkeä syy koulutustason nostamiseen on myös osaajapula. Suomessa oli vuonna 2015 OECD-maista kaikista eniten pulaa johtajista, asiantuntijoista ja erityisasiantuntijoista suhteessa muiden ammattiryhmien

työvoimapulaan samassa maassa (OECD, 2018; ref. OECD, 2019). Ensimmäistä korkeakoulututkintoa suorittavien pääsyä opintoihin pyritään helpottamaan, ja lisäksi tavoite on ryhtyä toimiin, jotta korkeakoulutus olisi saavutettavampi erilaisille hakijoille ja opiskelijoille. Huomiota kiinnitetään sosiaalisen, alueellisen ja kielellisen tasa-arvon toteutumiseen sekä vähemmistöryhmien koulutukseen pääsyyn ja läpäisyyn (Hallitusohjelma, 2019.) Tässä tutkielmassa tarkastelen koulutussiirtymiä sosiaalisesta näkökulmasta.

Mahdollisuuksien tasa-arvolla viitataan tavoitteeseen, jossa jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä toimintakyky ja yhteiskunnallinen asema. Yksilön koulutustaso ja työmarkkina-asema määrittyvät silloin henkilökohtaisten kykyjen ja motivaation perusteella, eli erot perhetaustoissa eivät paranna tai heikennä yksilön mahdollisuuksia. (Eskelinen, ym., 2020.) Suomessa mahdollisuuksien tasa-arvo on keskeinen koulutuspolitiikkaa ohjaava periaate, joka näkyy esimerkiksi siinä, että koulutukseen osallistuminen on ilmaista. Vaikka perheen varallisuus vaikuttaa yksilön kouluttautumiseen vähemmän kuin muualla maailmassa, Suomessa tapahtuu silti koulutuspolkujen eriytymistä perhetaustan mukaan: Eurostudent VII -tutkimuksesta käy ilmi, että suomalaisista yliopisto-opiskelijoista lähes 80 prosentilla ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista 57 prosentilla vähintään toinen vanhemmista on korkeakoulutettu. Sen sijaan niitä, joilla vanhempien ylin tutkinto on perusaste, on yliopistoissa 4 % ja ammattikorkeakouluissa 2 %. (Saari, Koskinen, Attila, & Sarén, 2020.)

Yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat nuorten aikuisten arjessa. Ne näkyvät esimerkiksi nuoriin kohdistetuissa vaatimuksissa ja ehdoissa liittyen työttömyysturvaan ja opintotukeen (ks. esim. Haikkola, Määttä, Toiviainen, & Uusikangas, 2021). Lukion päättäneiltä nuorilta odotetaan sitä, että he siirtyvät pian jatko-opintoihin ja saavat tutkinnot suoritettua ajallaan. Ylioppilaat, joita lukio ei valmista mihinkään tiettyyn ammattiin, joutuvat pohtimaan alavalintaa tietäen, että jonkin koulutuspaikan vastaanottaminen voi sulkea ovia myöhemmin. Joidenkin Suomessa asuvien nuorten tiedetään karsineen opiskeluvaihtoehtojaan rahanpuutteen takia (Myllyniemi & Kiilakoski, 2017). On mahdollista, että paremmassa taloudellisessa tilanteessa olevat nuoret, jotka saavat esimerkiksi perheeltä taloudellista tukea vielä jatko-opintojen

aikana, voivat rohkeammin lähteä kokeilemaan jotain opiskelualaa verrattuna niihin, jotka ovat opintotuen ja omien ansiotulojen varassa.

Osa nuorista pitää tarkoituksellisesti lukion jälkeen väli vuoden. Osa nuorista haluaa väli vuoden aikana työskennellä, tehdä vapaaehtoistyötä tai matkustaa (King, 2011, s. 345). Toisaalta melko moni valmistuu lukiosta ilman selkeitä jatkosuunnitelmia ja tarvitsee aikaa niiden kypsyttelylle. Vuoden 2017 Nuorisobarometrin mukaan 27 % lukiolaisista ei tiennyt lainkaan, mitä haluaa opiskella lukion jälkeen, 31 %:lla oli siitä jokin käsitys ja 41 %:lla hyvä käsitys (n=78) (Myllyniemi & Kiilakoski, 2017).

Väli vuosien pitäminen saattaa olla vastareaktio nuoriin kohdistuviin vaatimuksiin nopeasta etenemisestä tai keino sopeutua omaa tulevaisuutta koskevaan epävarmuuteen. Nuorten odotukset tulevaisuudelle ovat nimittäin usein yhä perinteiset (Lundqvist, 2020; Toiviainen, 2019). Ruotsalaistutkimuksen mukaan 20–27-vuotiaiden nuorten tavoittelema urapolku seurasi käsitystä lineaarisesti etenevästä elämänpolusta. He toivoivat hankkivansa ensin koulutuksen, siirtyvänsä sitten työelämään ja harkitsevansa sen jälkeen perheen perustamista. (Lundqvist, 2020.) Samanlaisia havaintoja on tehnyt Sanna Toiviainen (2019, s. 78), joka havaitsi myös, että monen nuoren polku ei noudattanut tällaista perinteistä mallia.

Yhden tai useamman väli vuoden aikana työuraa koskevat suunnitelmat usein selkiytyvät. Kyselytutkimuksessa selvitettiin Suomessa asuvien nuorten aikuisten (N = 384) uratavoitteisiin sitoutumista lukion viimeisenä vuotena, 21 vuoden iässä ja 22–23 vuoden iässä. Osallistujia pyydettiin kertomaan uratavoitteensa ja arvioimaan sen tärkeyttä itselleen, omaa edistymistään sen suhteen sekä sitä, kuinka paljon he ovat valmiita tekemään töitä ja näkemään vaivaa sen eteen. (Parker, Thoemmes, Duineveld, & Salmela-Aro, 2015.) Tuloksena oli, että uratavoitteisiin sitoutuminen lisääntyi iän myötä, ja niilläkin, jotka halusivat pitää väli vuoden, uratavoite oli selkeytynyt ja siihen sitoutuminen oli kasvanut 22–23 ikävuoteen mennessä keskimäärin samalle tasolle kuin muilla vastaajilla (mt). Osa nuorista ei kuitenkaan löydä suuntaa uralleen väli vuosienkaan aikana.

Tässä alaluvussa olen käsitellyt ylioppilaiden koulutussiirtymiä ja sekä kuvannut, miten niitä voidaan lähestyä yhteiskuntapolitiikan näkökulmasta. Aikaisempien tilastotietojen ja kyselytutkimusten perusteella näyttää siltä, että Suomessa ylioppilaiden koulutussiirtymät pitkittyvät ja väli vuodet lukion jälkeen ovat tavallisia. Yhteiskunnan

tavoitteena on sujuvoittaa nuorten koulutukseen pääsyä ja edistää mahdollisuuksien tasa-arvoa. Nuorilla koulutussiirtymissä haasteena on mielekkään alan löytäminen. Seuraavaksi käsittelemme tarkemmin jatkokoulutukseen hakeutumista.

2.2 Jatko-opintoihin hakeutuminen Suomessa

Pitkään iso osa korkeakouluihin hakijoista valittiin Suomessa valintakokeilla tai valintakokeista ja ylioppilasarvosanoista saatavilla yhteispisteillä. Sitten oppiainevalintojen ja erityisesti kirjoitettavien aineiden valinnan merkitys on kasvanut, sillä vuonna 2020 korkeakoulut laajensivat todistusvalintaa opiskelijavalinnoissa. Nykyisin yli puolet yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tarjoamista opiskelupaikoista täytetään ylioppilastutkinnon arvosanojen perusteella, kun vielä vuonna 2016 todistusvalinnalla valittiin yliopistoihin vain 16 % ja ammattikorkeakouluihin vain 0,2 % hakijoista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, [n.2018].)

Korkeakoulujen opiskelijavalintojen muutoksen ohella myös lukiota uudistettiin. Vuonna 2019 säädetty Laki ylioppilastutkinnosta (502/2019) korvasi vuodesta 2005 voimassa olleen vastaavan lain. Uudistuksen myötä ylioppilastutkintoon vaadittavien kokeiden määrä muuttui neljästä viiteen ja hyväksytyjä ylioppilaskokeita on voinut uusia rajattomasti. (Laki ylioppilastutkinnosta 502/2019.) Sekä korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistus että lukiouudistus tehtiin kiireellä, ja niitä valmisteltiin erillisinä (Tervasmäki & Tomperi, 2018).

Jatko-opintoihin hakeudutaan valtakunnallisessa Opintopolku.fi-hakujärjestelmässä, joka on ollut käytössä vuodesta 2014. Korkeakoulujen yhteishaku järjestetään kaksi kertaa vuodessa, ja isoon osaan hakukohteista on mahdollista hakea vain keväisin. Haku on mahdollista korkeintaan kuuteen koulutukseen, ja valituksi voi tulla vain yhteen hakukohteeseen hakua kohden. (Opintopolku, [n.2021].) Opintopolku.fi-järjestelmä on keskeinen väline, jolla pyritään yhteiskunnan taholta ohjailemaan hakijoiden koulutukseen hakeutumista ja edesauttamaan koulutussiirtymien nopeutumista (Haltia, ym., 2019). Hakujärjestelmä on vahvasti strukturoitu siten, että hakijat ryhmitellään omiin jonoihinsa aikaisemman koulutuksen perusteella: isot pääväylät tutkintoon johtaviin koulutuksiin on suunnattu nuorille hakijoille, kun taas aikuisia hakijoita ohjataan korkeakoulutuksen aikuiskoulutusmuotoihin ja maksullisille täydennyskoulutuskursseille. (Mt.)

Ensimmäistä kertaa jatkokoulutukseen hakevien asemaa hakutilanteessa on pyritty vahvistamaan varaamalla heille omia kiintiöitä vuodesta 2016 alkaen (Haltia, ym., 2019). Ensikertalaisikiintiöt lisäävät oletettavasti hakijoiden painetta löytää itselleen oikea koulutus ensiyrittämällä. Lisäksi opiskelu korkeakoulussa Kelan opintotuella kuluttaa kaikkiin korkeakouluopintoihin yhteensä varattua opintotukea, joten alan vaihto myöhemmin voi tarkoittaa, että opintotukikuukaudet loppuvat kesken. Opintotukea myönnetään korkeakouluopiskelua varten enintään 54 kuukaudeksi, mikä tarkoittaa kuuden vuoden opintoja pois lukien kesäkuukaudet (Opintotukilaki 1994/65).

Hanna Nuutinen ja Heli Pesonen (2020) arvioivat puheenvuorossaan, että nuorilta edellytetään aikaisempaa enemmän itseohjautuvuutta koulutussiirtymissä. Työelämässä erilaiset muutostilanteet ovat yleistyneet projektityön ja tehokkuutta sekä kilpailukykyä korostavan kulttuurin myötä. Heidän mukaansa opiskelijavalintojen uudistukset ovat luoneet painetta aloittaa oppiaine- ja koulutusvalintojen pohtiminen aikaisemmin. (Mt.) Koulutusohjelmia on suuri määrä, ja niiden väliltä valitseminen edellyttää tiedonhakutaitoja sekä kykyä vertailla eri ohjelmia keskenään. Erilaisten korkeakoulututkintojen ”vaihtoarvo” työmarkkinoilla näyttäisi vaihtelevan siten, että osa koulutusohjelmista antaa parempia valmiuksia työpaikoista käytävässä kilpailussa menestymiseen (Beach & Puaca, 2014). Tästä näkökulmasta katsottuna koulutukseen hakeutuva näyttäytyy ”kuluttajana”, jonka tulisi osata rationaalisesti valita kannattavin koulutusvaihtoehto itselleen. Kannattava valinta on tässä tapauksessa sellainen, joka johtaa korkean aseman ja statuksen saavuttamiseen työelämässä, ja tällaisen valinnan teko edellyttää ”kulttuurista pääomaa”. Kulttuurisen pääoman katsotaan vaihtelevan erilaisista luokkataustoista tulevilla. (Mt.)

Tutkintoon johtavien koulutusten lisäksi lukion päättäneet voivat valita myös muita koulutusvaihtoehtoja, joista monet ovat maksullisia. Avoimet yliopistot ja ammattikorkeakoulut, kesäyliopistot ja kansanopistot järjestävät kursseja ja opintokokonaisuuksia, joille on mahdollista hakea hyväksilukuja myöhemmin, jos ne halutaan sisällyttää osaksi jotakin tutkintoa. Suomessa on mahdollista hakeutua myös lyhyisiin maksullisiin koulutusohjelmiin, jotka kytkeytyvät vahvasti työelämään ja jotka eivät kuulu perinteiseen yliopistojen tai ammattikorkeakoulujen kenttään. Nuoret voivat hyödyntää näitä erilaisia kouluttautumisasihtoehtoja omalla urapolullaan silloin, kun opiskelupaikka maksuttomaan valtavyölyän koulutukseen ei aukea. Kuitenkin iso joukko

nuoria on koulutuksen ja työvoiman ulkopuolella vaihtelevista syistä, ja heistä on käytetty yhteistä nimitystä NEET-nuoret (not in education, employment or training) (Eurofound, 2012).

Ilman koulutus- tai työpaikkaa jääneiden ylioppilaiden odotetaan hakeutuvan töihin tai työllisyyttä edistäviin palveluihin. Työllisyyttä edistävillä palveluilla tarkoitetaan työvoimahallinnon eli työ- ja elinkeinotoimistojen (TE-toimistojen) palveluita sekä Ohjaamoiden palveluita. TE-toimistot (myös: TE-palvelut) tarjoavat nuorille esimerkiksi työhönvalmennuksia, kursseja, työpajoja tai työkokeilupaiikkoja, ja joissain tapauksissa näihin työllisyystoimenpiteisiin osallistumista myös vaaditaan. Alle 25-vuotiaita, joilla ei ole ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta, koskee koulutukseen hakuveto. Sen noudattamatta jättämisellä voi olla sosiaaliturvan kannalta seuraamuksia, kuten työttömyysetuuden määräaikainen keskeyttäminen. Velvoitteen piirissä olevien nuoren on täytynyt hakea edellisen kevään yhteishaussa kahta opiskelupaikkaa, joiden opiskelijaksi ottamisen edellytykset hän täyttää. Myönnetystä opiskelupaikasta ei saa kieltäytyä tai aloitettuja opintoja ei saa keskeyttää ilman pätevää syytä. (Työttömyysturvalaki 2002/1290.) TE-toimistot pyrkivät siis aktivoimaan nuoria uraohjauksen yhteydessä.

TE-toimistojen rinnalla **Ohjaamot** tarjoavat nuorille tukea työ- ja koulutussiirtymissä. Ohjaamoon on koottu saman katon alle monialaisia palveluita, joiden avulla pyritään tukemaan 15–30-vuotiaita nuoria työllistymiseen, koulutukseen ja arkielämään liittyvissä kysymyksissä. Ohjaamon palvelut ovat ilmaisia, ja niitä tarjottiin vuonna 2019 yli 60 palvelupisteessä ympäri Suomea. (Määttä, 2019.) Ohjaamon asiakaskunta on moninainen, ja asiakkaina on nuoria erilaisista koulutustaustoista ja elämäntilanteista. Ohjaamon keskeisiä vastuutahoja ja palveluntarjoajia ovat nuoriso- ja työllisyystoimi, sosiaali- ja terveystoimi, toisen asteen oppilaitokset, TE-palvelut, ja osassa myös KELA, järjestöt sekä yritykset. Ohjaamot pyrkivät tarjoamaan linkin nuorten ja työnantajien välille. (Määttä & Virta, 2020.) Ohjaamon toimintamallia alettiin juurruttaa Suomeen vuonna 2014, ja sille saatiin merkittävää rahoitusta Euroopan sosiaalirahastolta (ESR). Vuonna 2017 Suomen hallitus päätti Ohjaamoiden rahoituksen vakinaistamisesta. Vuodesta 2018 alkaen Ohjaamo-toiminnan rahoitus on ohjattu TE-toimistoiden kautta, ja lisäksi kunnat ja kuntayhtymät ovat alkaneet rahoittaa sitä yhä laajemmin. (Mt.) TE-palvelut ja Ohjaamot muodostavat monimutkaisen

kokonaisuuden, ja niitä on kehitetty sekä yhtäaikaaisesti että erillisesti (Haikkola, ym., 2021).

Lahdessa Ohjaamon yhteistyötaho on kaupungin nuorisopalveluihin kuuluva **Psykososiaalinen tuki Domino**, josta 17–25-vuotiaat voivat hakea maksuttomasti yksilöllistä tukea omaan elämäntilanteeseensa. Sieltä voi saada apua esimerkiksi mielen hyvinvointiin, arjen sujumiseen tai kriisitilanteeseen. (Lahden kaupunki [n. 2021].) Domino tarjoaa nuorille tärkeää tukea myös koulutussiirtymiä ajatellen.

Tässä alaluvussa olen kuvaillut koulutuspolitiikkaan liittyviä reunaehtoja, joiden puitteissa nuoret tekevät päätöksiä jatkokoulutuksen suhteen ja tarkastellut nuorten vaihtoehtoja ja palveluja tilanteessa, jossa he eivät saa korkeakoulupaikkaa. Suomessa korkeakoulupaikkojen hakemista ohjailaan valtakunnallisesti. Keskeisiä asioita koulutuspäätöksiä tekeville nuorille ovat koulutukseen hakuvélvoite, hakukohteiden rajallisuus, hakuajat, valintatavat, aikaisempien tutkintojen merkitys hakutilanteessa sekä taloudellisen tuen saaminen opintoihin. Viimeaikaiset uudistukset tähtäävät koulutussiirtymien nopeutumiseen, mutta samalla ne saattavat asettaa nuorille aikaisempaa suurempaa painetta onnistuneen alavalinnan tekemiselle. Toisaalta Ohjaamo-toiminnan laajeneminen viime vuosina on merkinnyt nuorille uusia mahdollisuuksia saada apua koulutuspäätösten tekemiseen.

3 SOSIAALISET VERKOSTOT JA KOULUTUSTA KOSKEVA PÄÄTÖKSENTEKO

3.1 Koulutusta koskevien päätösten tekeminen suhteessa sosiaalisiin verkostoihin

Seuraavaksi kartoitan, miten sosiaaliset verkostot voivat ohjata nuorten koulutusalan valintaa ja suuntautumista uralla. **Sosiaalisilla verkostoilla** tarkoitetaan henkilöitä, joiden kanssa nuori on tekemisissä kuten perheenjäseniä, kavereita, työkavereita, sukulaisia sekä työllisyyttä edistävien palveluiden tai nuorisopalveluiden ammattilaisia. Tarja Tolosen ja Sinikka Aapola-Karin (2021) mukaan nuorten koulutus päätöksiin liittyy paljon epäröintiä sen sijaan, että nuoret etenisivät urapolullaan aina johdonmukaisesti tiettyyn suuntaan. Heidän mukaansa nuorten arki ja tavoitteet ovat usein kaukana koulutuspoliittisista ideaaleista. Esimerkiksi yhtäjaksoinen opiskelu ilman keskeytyksiä näyttää yhteiskunnan tasolta ”rationaaliselta” tavalta toimia, mutta nuorille se ei välttämättä ole sitä. (Mt.)

Koulutusta ja työuraa koskevat päätökset ovat usein ihmiselle merkittäviä. Koulutukseen hakeutuminen ja itse opinnot tarkoittavat ensinnäkin suurta panostusta ajallisesti. Samalla niihin liittyy taloudellisia kysymyksiä, sillä koulutukseen hakeutuva puntaroi tutkinnon mahdollistamia työllisyysnäkyelmiä, opintojen aikaisen toimeentulon järjestämistä ja mahdollisen aikaisemman työn jatkoa. Oman elämäntilanteen ja opintojen yhteensovittaminen voi edellyttää myös asuinpaikan muutosta. Vasta hetki sitten täysi-ikäisyyden saavuttaneiden nuorten koulutus päätösten tekoon kytkeytyy monia elämänvaiheeseen liittyviä asioita koskien itsenäistymistä lapsuudenperheestä ja suhteiden ylläpitoa kavereihin.

Nuoren työtä ja koulutusta koskevaan päätöksentekoon vaikuttaa paikallisten olosuhteiden ja koulutuspoliittisten raamien lisäksi se, mitä hän näkee omassa **toimintahorisontissaan**. Toimintahorisontti (horizon for action) tarkoittaa Phil Hodkinsonin ja Andrew Sparkesin (1997, s. 34) mukaan ”areenaa”, jolla ihminen tekee koulutusta ja työuraa koskevia päätöksiä. Toimintahorisontin käsite kuvaa sitä, kuinka nuoren näkemät vaihtoehdot työn ja koulutuksen suhteen ovat rajallisia ja perustuvat epätäydelliseen tietoon (mt). Toisin sanoen teorian mukaan nuori nähdään toimijana,

joka tekee valintoja paikallisten reunaehtojen puitteissa ja niiden tietojen varassa, joihin hänellä on pääsy omassa sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössään. Sana ”kulttuuri” tarkoittaa yhteisesti jaettua tietoa, arvoja ja normeja. Nuoren toimintahorisontti rakentuu ja muovautuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Mt.) Nuoren tuntemat ihmiset vaikuttavat esimerkiksi nuoren ymmärryksen kehittymiseen siitä, millaiset asiat ovat arvokkaita, hyödyllisiä tai merkityksellisiä siinä yhteisössä, jossa hän elää. Yksilöt tekevät uravalintoja omasta, muuttuvasta luokka- asemastaan käsin, ja heidän habituksensa eli heidän tapansa ilmaista omaa yhteiskunnallista asemaansa toimii karttana heidän valinnoilleen (Bourdieu & Wacquant, 1992; ref. Hodgkinson & Sparkes, 1997). Toimintahorisontti ja habitus eivät siis ole yksilöllisiä, vaan ne kytkeytyvät ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan.

Janne Varjo, Liila Holmberg ja Mira Kalalahti (2019) sekä Catarina Lundqvist (2020) ovat soveltaneet tutkimuksissaan Hodgkinson ja Sparkesin uravalinnan päätöksentekoteoriaa. Varjo ja kumppanit kiinnittävät nuorten toimintahorisontteja tutkiessaan huomiota siihen, miten maahanmuuttajataustaiset nuoret sanoittavat omia tulevaisuudensuunnitelmiaan ja niihin liittyviä mahdollisuuksia ja esteitä. He tutkivat myös, miten toimintahorisontit muuttuivat kolme vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen. Lundqvist (2020) analysoi ruotsalaisten 20–27-vuotiaiden nuorten uratarinoita ja heidän piirtämiään aikajanoja, jossa nuoret havainnollistivat mennyttä urapolkuaan ja odotuksiaan uran jatkumisesta. Hänellä tarkastelun kohteena on, kuinka nuorten käsitykset omasta menneisyydestään ja oletukset nykyhetkenä vallitsevista olosuhteista muokkaavat heidän toimintahorisonttejaan.

Veronica Salovaara (2021) toteaa väitöskirjassaan, että peruskoulua päättävän nuoren sosiaaliset suhteet kotona ja koulussa ovat keskeisessä roolissa koulutusvalinnan teossa, vaikka sitä ei välttämättä tuoda julki. Nuoret hyödyntävät kouluympäristöstään sekä omasta sosiaalisesta piiristään löytyviä tietoja ja kokemuksia kartoittaessaan omia vaihtoehtojaan (mts. 258). Peruskoulun päättävien nuorten odotetaan tekevän itse päätös siitä, mitä he hakevat opiskelemaan toisella asteella, eli nuorten oletetaan olevan aktiivisia toimijoita koulutusvalintojen teossa (mts. 166). Salovaara tunnistaa nuorten itsensä, heidän vanhempiansa sekä koulun henkilökunnan puheesta diskurssin, jossa nuorten tulisi pyrkiä heitä itseään kiinnostavalle alalle. Kuitenkin se, että tilastojen valossa nuoret päätyvät seuraamaan vanhempiansa alaa, antaa viitteitä siitä, että valinta

syntyy sosiaalisessa ympäristössä ja se ei ole näin ollen puhtaasti nuoren itse tekemä valinta. (Mt.)

Dennis Beach ja Goran Puaca (2014) ovat tutkineet ruotsalaisten opiskelijoiden perusteluja korkeakouluun hakemiselle. He jakavat opiskelupaikkoja hakevat nuoret kahteen ryhmään. Paljon kulttuurista pääomaa omaavat hakijat ovat tyypillisesti määrätietoisia tulevaisuuteen katsojia, jotka ovat tietoisia korkean koulutuksen tuomista eduista. Heille korkea koulutus on itseisarvo ja korkean aseman tavoittelu tietoista. Vähemmän kulttuurista pääomaa omaavat hakijat eivät tähtää niin korkealle, ja heille ”kelpaa” vähemmänkin arvostettu korkeakoulu. Heillä valinnassa painavat enemmän myös käytännölliset syyt, kuten sosiaalisen elämän ja opiskelun yhteensovittaminen. He ovat valmiita tinkimään hieman omista koulutustavoitteistaan, jos toinen koulu vastaa paremmin heidän kokonaisvaltaiseen elämäntilanteeseensa. (Mt.)

Lundvist (2020) tunnistaa ruotsalaisten nuorten puheesta diskurssin, jossa he kuvaavat työelämää epävarmana ja kovana maailmana. Nuoret peilaavat omia kokemuksiaan kavereidensa kokemuksiin, ja nuorten jakama käsitys on lyhyellä aikavälillä, että vakituisia töitä on vaikeampi löytää verrattuna vanhempien sukupolveen. He haaveilevat hyvästä elämästä, johon kuuluu vakaa elämäntilanne. Tolosen ja Aapola-Karin (2021) mukaan nuorten koulutus päätöksiin vaikuttaa se, kuinka he näkevät oman arvonsa ja asemansa koulutusmarkkinoilla. Tästä riippuen he asettavat erilaisia päämääriä ja kehittävät erilaisia strategioita, joilla he pyrkivät päämääriä kohti.

Walther, Warth, Ule ja du Bois-Reymond (2015) käsittelevät nuorten koulutuspolkuja peruskoulun alusta toiselle asteelle ja sitä, kuinka koulutus päätökset syntyivät näiden nuorten tarinoissa. Tarinoiden perusteella nuoret päätyivät samankaltaisille koulutuspoluille hyvin erilaisten päätöksenteon prosessien kautta. Nuorten päämäärät ja sen myötä koulutusvalinnat rakentuivat suhteessa heidän sosiaalisiin verkostoihinsa, omaan elämänkulkuunsa sekä koulutusinstituutioiden asettamiin reunaehtoihin. (Mt.)

Tässä alaluvussa olen tuonut esille, kuinka nuorten koulutus päätökset eivät ole rationaalisia valintoja, vaan ne linkittyvät aikaan, paikkaan ja kasvu- ja elinympäristön sosiaalisiin suhteisiin. Nuoren käsitykset omista mahdollisuuksistaan rajaavat tai lisäävät heidän valinnan vaihtoehtojaan (Hodkinson & Sparkes, 1997; Toiviainen, 2019,

s. 72). Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan sitä, kuinka nuorten sosiaalisilta verkostoilta saama tuki ilmenee heitä hyödyttävinä voimavaroina koulutus päätöksiä tehdessä.

3.2 Nuorten sosiaalisilta verkostoilta saama tuki ja voimavarat

Sosiaalisten verkostojen antama tuki ilmenee erilaisina voimavaroina eli resursseina. Sosiaaliset verkostot voivat tarjota nuorille voimavaroja koulutus päätösten tekemiseen (Holland, Reynolds, & Weller, 2007; Toivianen, 2021; Tolonen & Aapola-Kari, 2021; Walther, ym., 2015). Tutkielmani yhtenä lähtökohtana on oletus siitä, että nuorilla, joilla on laajemmat sosiaaliset verkostot, on enemmän voimavaroja, jotka voivat auttaa heitä koulutus- ja työpaikoissa käytävässä kilpailussa.

Jenni Lahtisen ja Tarja Tolosen (2021) mukaan nuorilla, joilla on tiiviit ja läheiset suhteet perheeseen ja kavereihin, on paremmat mahdollisuudet päästä käsiksi voimavaroihin, jotka tukevat heidän opintojaan ja hyvinvointiaan. Australialaisen nuorisotutkija Ani Wierengan (2008, s. 127) mukaan nuorten käyttämät voimavarat voidaan luokitella saatavilla oleviin (resources-at-hand) sekä kauempana oleviin voimavaroihin (resources-out-there). Jaottelulla hän viittaa siihen, että kaikki voimavarat eivät ole aidosti nuorten tavoitettavissa, vaikka poliittisten päättäjien ja palvelujärjestelmän näkökulmasta vaikuttaa siltä. Nuorten kokemusten tutkiminen voi tuottaa sellaista arvokasta tietoa tuen tarpeesta, joka voi jäädä piiloon esimerkiksi väestötason koulutustietoja hyödyntävissä kysely- ja rekisteritutkimuksissa.

Koulutuspolitiikalla halutaan parantaa korkeakoulujen saavutettavuutta, ja saavutettavuudessa on kyse juuri siitä, hakeutuvatko erilaisista taustoista ja elämäntilanteista tulevat nuoret koulutukseen. Ei siis ole kyse koulutukseen pääsystä sinänsä vaan päätöksestä lähteä tavoittelemaan opiskelupaikkaa. Tässä tutkielmassa pyrin selvittämään, miten päätös jollekin tietylle alalle hakeutumisesta syntyy, ja millaisia voimavaroja nuoret hyödyntävät tai tarvitsevat tässä päätöksenteossa. Wierengan (2008, s. 131) mukaan voimavarojen määrä ja tavoitettavuus linkittyvät siihen, kuinka paljon valinnanvaraa nuorilla on ja minkälainen turvaverkko heitä suojaa omaa elämää koskevia päätöksiä tehdessä. Nina Haltia, Ulpukka Isopahkala-Bouret ja Annukka Jahiainen (2019) huomauttavat, että opiskelupaikoista käytävässä kilpailussa eriarvoiseen asemaan voivat joutua ne, joille kilpailuun sisältyvä riski nousee korkeaksi. Toisin sanoen, jos kilpailutilanteessa epäonnistuminen vaikuttaa ratkaisevasti omaan

elämänkulkuun, voi siihen olla iso kynnyks osallistua (mt.). Esimerkiksi pääsykokeisiin valmistautumiseen käytettävä aika on pois työnteolta. Heikommassa taloudellisessa asemassa olevilla hakijoilla, jotka ottavat lukulomaa, on enemmän panoksia pelissä verrattuna niihin, joilla lukuloma ei heikennä oleellisesti taloudellista tilannetta.

Nuorten saatavilla olevat voimavarat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: käytännöllisiin voimavaroihin, merkityksen ja symbolisiin voimavaroihin sekä tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin voimavaroihin (Wierenga, 2008, s. 127). Ensiksi mainittuja **käytännöllisiä voimavaroja** ovat konkreettiset asiat kuten raha, kulkuvälineet (mahdollisuus liikkumiseen), asuinsija, ravinto ja terveydenhoito. Muut kaksi ryhmää poikkeavat ensimmäisestä ryhmästä siten, että niitä voidaan luonnehtia **kulttuurisiksi voimavaroiksi**. Merkityksen ja symboliset voimavarat ilmenevät siinä, millaisilla käsitteillä nuori sanoittaa omaa elämäänsä ja itseään, mitä asioita hän arvostaa ja mitä eri asiat (esimerkiksi työ ja koulutus) symboloivat hänelle. Tieto, kielelliset taidot sekä ymmärrys omista kyvyistä ja keinoista ovat siis tällaisia voimavaroja. (Mts. 125–126.) Tapoina ja käytäntöinä ilmenevät voimavarat puolestaan tulevat ilmi siinä, millaisia tapoja nuorella on. Tällainen voimavara on esimerkiksi se, että nuorella on tapana sanoittaa oman elämänsä tapahtumia abstraktilla tasolla ja katsella asioita toisen ihmisen näkökulmasta. (Mts. 126–127.) Kahden kulttuuristen voimavarojen ryhmän välinen ero on hienojakoinen, ja vaikka jaottelusta voi olla hyötyä laadullisen analyysin teossa (aineiston käsittelyssä), tuloksia tarkastellessa puhun vain yleisesti kulttuurisista voimavaroista.

Edellä kuvattujen käytännöllisten ja kulttuuristen voimavarojen lähteenä ovat nuorten luottamukselliset suhteet (Wierenga, 2008). Esimerkiksi Wierengan (2008, s. 153) mukaan perhe on erityinen voimavarojen lähde korkeakouluun hakemisen näkökulmasta, sillä parhaimmassa tapauksessa siellä käydään sujuvaa keskustelua, jossa vaihdetaan ideoita ja opitaan yhdessä perheen ja suvun aiemmasta kokemuksesta. Pitkällä aikavälillä sukuun karttuu tietoa ja osaamista, jota nuorimmat voivat hyödyntää. Jos nuori ei voi puhua perheen kanssa opiskelusta, hän saattaa jäädä vaille arvokkaita resursseja ja yksin toimiminen on paljon työläämpää. (Mts. 153.)

Thomson, Bell, Holland, Henderson, McGrellis ja Sharpe (2002) tutkivat englantilaisten peruskouluikäisten nuorten elämää, koulutiellä pysymistä ja suunnanottoja omassa sosiaalisessa ympäristössään. Nuoret kohtasivat kriittisiä hetkiä (critical moments),

joilla oli seurauksia heidän elämänsä suunnalle ja myös urapolulle. Kriittisillä hetkillä viitataan tutkimuksessa monenlaisiin tilanteisiin, joita tutkimukseen osallistuneet kohtasivat koulupolulla tai yksityiselämässä, kuten vanhempien ero, muutto, seurustelun aloittaminen, riidat kaveriporukassa tai rikoksen tekeminen. (Mt.) Kriittiset tilanteet olivat sidoksissa nuorten sosiaalisiin suhteisiin, ja osa tilanteista johtui ulkoisista tapahtumista, osa taas nuoren omasta toiminnasta. Tärkeä havainto tutkimuksessa oli, että nuorten toimintatavat kriittisinä hetkinä vaihtelivat. Valintatilanteissa heidän materiaaliset, sosiaaliset ja henkiset resurssinsa vahvistivat heidän toimijuuttaan ja auttoivat heitä pysymään osallisena yhteiskunnassa. Resurssien puute ja toimijuuden puute haastavissa tilanteissa lisäsivät nuorten riskiä syrjäytyä. (Mt.)

Sarah O'Shean (2020) tutkimuksessa selvisi, minkälaisia voimavaroja yliopistoon meneminen on vaatinut työväentaustaisissa perheissä kasvaneilta opiskelijoilta Australiassa. Tulosten perusteella niiltä, joiden vanhemmat tai suku eivät olleet yliopistokoulutettuja, päätös lähteä yliopistoon vaati aktiivista pohdintaa ja tietoista oman tulevaisuudenkuvan määrittelemistä. Opiskelupäätöstä tehdessään haastateltavat joutuivat ylittämään rajoja, jotka liittyivät sosiaalisiin rooleihin ja muiden ihmisten odotuksiin sopivista urapoluista. (Mt.) Mainitut tutkimukset osoittavat, että on tärkeää tutkia lisää perhesuhteiden kautta saatavia voimavaroja ja sitä, minkälainen merkitys niillä on nuorten aikuisten jatko-opintojen suunnittelussa.

Nuoret voivat saada voimavaroja jatko-opintojen suunnitteluun myös kavereilta, sukulaisilta tai muilta luotettavilta ihmisiltä. Opettajat, opinto-ohjaajat, työnantajat ja uraohjauksen ammattilaiset voivat tarjota nuorille tietoa ja auttaa nuoria jäsentämään identiteettiään. Työpajat voivat auttaa nuoria korkean asteen opintoihin pääsyssä (Kirjavainen, 2021). Vieraammaltakin ihmiseltä saatava kannustus voi olla merkittävää silloin, kun nuori on esimerkiksi epävarma omista kyvyistään ja vaihtoehtoistaan.

Ohjaamoiden työllisyyttä edistävillä palveluilla pyritään vastaamaan nuorten ohjauksen tarpeeseen ja tukemaan nuoria vaikeutuneissa työmarkkina- ja koulutussiirtymissä (ks. Ohjaamoiden esittely luvussa 2.2). Nuutisen ja Pesosen (2020) mukaan Ohjaamo voi tukea nuorten itseohjautuvuutta ja olla siten erityisen hyödyllinen tuen kanava. Ohjaamossa nuori saa tavata työntekijän kasvokkain. Onnistuneeseen Ohjaamo-konseptiin kuuluu kokonaisvaltaisen uraohjauksen ja elämänsuunnittelun periaate. Tavoitteena on, että ohjauksessa pyritään kohtaamaan nuori kiireettömästi ja

keskustelussa pyritään vastavuoroisuuteen. (Mt.) Kokonaisvaltaisen lähestymistavan valossa koulutusta ja uraa koskevien päätösten nähdään kytkeytyvän muihin elämän osa-alueisiin, kuten perheeseen, vertaissuhteisiin, terveyteen ja vapaa-aikaan. Ohjaamossa nuoren on mahdollista keskustella myös näistä ja pohtia, mitä vahvuuksia ja mielenkiinnonkohteita tällä on näillä osa-alueilla. Nuoruusiässä tällainen tuki on erityisen tärkeää, kun kokemusta työelämästä on vielä vähän. (Mt.) Useat Ohjaamoissa asioineet nuoret ovat kokeneet, että he ovat saaneet Ohjaamosta enemmän henkilökohtaista tukea ammatinvalinnan pohtimiseen verrattuna TE-toimistoihin. (Haikkola, ym., 2021.) Tosin vertailu ei aina ole mielekästä, sillä TE-palveluita on tarjolla Ohjaamoissa, ja näiden rajat eivät aina ole selvät. Ohjaamoiden tuki on lukion päättäneille tärkeää siitä näkökulmasta, että he eivät ole enää lukion opinto-ohjauksen piirissä.

Kuten tästä alaluvusta ilmenee, sosiaaliset verkostot liittyvät monin tavoin nuorten koulutuspäätöksiin ja siten urapolkujen muodostumiseen. Nuoret voivat saada perheeltä, sukulaisilta, kavereilta sekä työllisyyttä edistävien palveluiden ammattilaisilta voimavaroja, jotka auttavat heitä hahmottamaan omia kykyjään ja mahdollisuuksiaan sekä tekemään selkoa omiin suunnitelmiinsa. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusasetelmani ja tutkielmaa varten käyttöön saamani haastatteluaineiston. Lisäksi käsittelen tutkimuseettisiä kysymyksiä ja kuvaan analyysimenetelmäni sekä analyysin kulun.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Tutkimusasetelma

Tutkielmani tavoitteena on lisätä tietoa siitä, millaisena siirtymävaihe lukiosta jatko-opintoihin näyttäytyy nuorten aikuisten tarinoissa. Pyrin selvittämään siitä, millaisia voimavaroja nuoret saavat perheeltä, kavereilta, työyhteisöltä, Ohjaamojen, Dominon ja TE-toimistojen ammattilaisilta tai muilta ihmisiltä, kun he suunnittelevat uraansa tai pohtivat seuraavaa työ- tai opiskelupaikkaansa. Tarkastelen nuorten jatko-opintojen suunnittelussa ilmeneviä eroja ja sitä, kuinka erilaiset voimavarat tulevat nuorten saataville sosiaalisten verkostojen kautta. Tavoitteeni on käsitellä analyysissä saatujen tulosten merkitystä suomalaisen koulutuspolitiikan kontekstissa. Koulutuspoliittisilla päätöksillä voidaan muokata rakenteita, jotka vaikuttavat nuorten arkeen ja työntekoon, ja sitä kautta myös niihin olosuhteisiin, joissa nuoret tekevät koulutussuunnitelmia.

Tutkimusasetelmani on kaksiosainen siten, että tutkimuskysymyksistä ensimmäinen keskittyy yleisesti nuorten urapolkuihin ja jälkimmäinen tarkentaa huomiota jatko-opintojen suunnitteluun. Analyysissä pyrin selvittämään nuorten tarinoiden kautta:

- 1) Millä tavoin sosiaaliset verkostot tukevat nuoria aikuisia heidän urapolullaan?
- 2) Millaisia eroja nuorten aikuisten jatko-opintojen suunnittelussa on?

Tässä tutkielmassa **urapolku** muodostuu lähtökohtaisesti kaikista nuorten työelämä-että opiskelukokemuksista sisältäen esimerkiksi kesätyöt, työpajakokemukset ja työkokeilut, mutta kiinnitän huomiota myös siihen, miten nuoret mahdollisesti itse määrittelevät uran tai urapolun. Nuorten urapoluissa olen kiinnostunut siitä, miten nuoret tekevät päätökset hakea töitä tai opiskelupaikkoja, millaisia kokemuksia he niistä saavat ja millaiseksi erilaisten työelämäkokemusten ja koulutusten muodostama kokonaisuus muodostuu. Valintani tutkia sosiaalisten verkostojen tukea yleisesti urapolulla sen sijaan, että keskittyisin vain koulutusasioissa tukemiseen, on perusteltu, sillä tällä tavoin saan paremman kuvan nuorten tarinoiden sekä niissä esiintyvien henkilöiden kokonaisuudesta. Työelämä, koulutus ja sosiaaliset verkostot kytkeytyvät toisiinsa.

Jatko-opintojen suunnittelulla tarkoitan sekä korkeakouluopintojen että ammatillisten opintojen suunnittelua. Se on tässä tutkielmassa kattokäsite koulutusalan valitsemiselle ja koulutukseen pääsemistä edistävien tavoitteiden asettamiselle. Keskityn ”suunnitteluun” sen sijaan että puhuisin ”koulutusvalinnoista” sillä haluan kiinnittää huomiota alavalinnan prosessinomaiseen luonteeseen. Siinä missä sana ”valinta” viittaa yksittäiseen hetkeen, ”suunnittelu” kuvaa pidemmällä ajalla tapahtuvaa tapahtumasarjaa, jonka aikana nuori harkitsee ja kokeilee erilaisia vaihtoehtoja, etsii tietoa ja rakentaa keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Koska nuoret pohtivat koulutusvalintojaan omista sosiaalisista yhteisöistään käsin, voidaan olettaa, että nuorten toimintahorisontit jatko-opintojen suhteen vaihtelevat. Seuraavassa luvussa kuvailen tutkielman aineistoa, ja sitä kuinka se sopii tutkimusasetelmaani.

4.2 Aineiston kuvaus

Tutkielmani aineistona on Ohjaamoista työelämään -tutkimuksessa vuosina 2018 ja 2019 kerätty haastatteluaineisto, jonka sain valmiiksi litteroituna käyttöön. Ohjaamot ovat nuorille suunnattuja monialaisia palvelupisteitä. Haastatteluissa selvitettiin Ohjaamoissa asioineiden, alle 30-vuotiaiden nuorten kokemuksia työelämästä ja Ohjaamon palveluista. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna yksilöhaastatteluina. Haastatteliijoilla oli käytössään yhteiset haastattelurungot. Haastatteluja kerättiin alun perin eri koulutustaustoja edustavilta nuorilta, mutta käyttöni tuleva aineisto rajattiin toiveistani niihin, jotka ovat joskus suorittaneet ylioppilastutkinnon. Rajaus oli perusteltu siksi, että vastaavalla rajauksella ei ollut tekeillä muita tutkimuksia aineistosta. Ohjaamoista työelämään -tutkimuksessa tehdään useita haastattelukierroksia, ja tutkielmani aineistossa on mukana haastatteluita kahdelta ensimmäiseltä kierrokselta.

Ohjaamoista työelämään -tutkimus on useiden yliopistojen yhteistyössä toteuttama tutkimuskokonaisuus, jota johtaa dosentti Mirja Määttä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta. Ohjaamoista työelämään -tutkimuksen lähtökohtana ovat havainnot siitä, että työelämä on muuttunut epävarmemmaksi ja nuorten työelämään pääsy on vaikeutunut. Nuorten toimeentuloon, työllistymiseen ja hyvinvointiin liittyvät palvelut näyttävät pirstaleisina, ja tarvetta on nuorten ohjauksen kehittämiseksi. Kohtaamo-hankkeessa pyritään tuottamaan tietoa Ohjaamojen kehittämisen tueksi, ja

hankkeessa tehdään yhteistyötä ministeriöiden (TEM, STM, OKM) sekä useiden tukihankkeiden kanssa. Tutkielmani haastattelut ovat keränneet Mirja Määttä, Hanna Rissanen ja Frida Westerback.

Tutkielman aineistona ovat kuuden Ohjaamossa asioineen nuoren haastattelut vuosilta 2018 ja 2019, jolloin mukana on yhteensä 12 haastattelua. Alun perin sain käyttööni isomman aineiston, joka koostui 23 haastattelusta (14 nuorelta), mutta rajasin sen pienemmäksi seuraavia kriteerejä käyttäen:

- 1) Haastatteluissa käsiteltiin jatkokoulutukseen liittyviä aiheita
- 2) Nuorta oli haastateltu molempina vuosina
- 3) Nuorella ei ollut suoritettua korkeakoulututkintoa

Valitsin seuranta-asetelman tutkielmaan siksi, että käyttämällä kahden vuoden haastatteluja sain lisätietoa nuorten jatkokoulutukseen liittyvistä kokemuksista. Uusintahaastattelu siis täydensi alkuhaastattelusta saatavia tietoja. Rajasin pois korkeakoulusta valmistuneet, koska halusin tutkia sellaisten nuorten tarinoita, jotka hakivat vasta suuntaa omalle urapolulleen.

Haastateltavat asuivat ensimmäisenä haastatteluvuonna Lahdessa ja Vantaalla, ja he olivat iältään 20–26-vuotiaita. He ovat valmistuneet lukiosta vuosien 2012 ja 2017 välillä. Viidellä haastateltavalla oli haastatteluiden hetkellä suoritettu vain ylioppilastutkinto, ja yksi oli suorittanut ylioppilastutkinnon lisäksi ammattitutkinnon. Haastateltavat, jotka mainitsivat toivealan, halusivat päästä suorittamaan AMK-tutkinnon kaupallisella alalla, IT-, muotoilu- tai sosiaali- ja terveystalalla. Haastateltujen nuorten vanhempien koulutustaustat ovat seuraavanlaiset: Kolmella nuorella vähintään toinen vanhemmista on korkeakoulutettu. Yhden nuoren molemmilla vanhemmilla on ammatillinen tutkinto. Kahden muun nuoren vanhemmista vain toisen koulutus on tiedossa ja se on ammatillinen tutkinto. Vuonna 2018 kuuden nuoren haastattelut kestivät keskimäärin 54 min (vaihteluväli 38–71 min), ja vuonna 2019 keskimäärin 40 min (vaihteluväli 25–54 min).

Molemmilla haastattelukerroilla käsiteltiin haastateltavien kokemuksia työnhausta, työn tekemisestä, työsuhteista ja Ohjaamon palveluista. Vuonna 2018 kysyttiin lisäksi, mitä työ merkitsi haastateltavalle ja mitä toiveita tällä oli työelämän suhteen. Vuoden 2019

haastatteluissa palattiin edellisen kerran keskusteluihin, ja selvitettiin, mitä ne olivat opettaneet ja mitkä niistä olivat olleet merkittäviä. Samalla haastateltavaa pyydettiin kertomaan sen hetkisestä tilanteestaan ja kuvailemaan, millainen olisi hyvä tulevaisuus. Siinä kysyttiin myös, mitä parannettavaa nuorten aikuisten opiskeluun ja työelämään liittyvissä palveluissa hänen mielestään oli. Haastattelurungot olivat väljiä, eli haastatteluissa nuorille annettiin mahdollisuus kertoa niistä kokemuksista, mistä he itse halusivat. Haastatteluiden aikana haastattelijat kysyivät tarkentavia kysymyksiä nuorten esiin nostamista asioista, ja muutenkin haastattelut etenivät keskustellen.

Aineistossa haastateltavia pyydettiin kertomaan ”omasta polustaan työelämään” aikajanan (Polkuni työelämään -viivan) avulla. He saivat merkitä sinne positiivisia ja negatiivisia työelämä- ja opiskelukokemuksia, ja samalla he arvioivat kokemuksiaan myönteinen-kielteinen-akselilla. Aineiston etu tutkimustehtäväni kannalta onkin, että työkokemusta kuvataan haastatteluissa suhteellisen kronologisesti mainiten usein myös työsuhteiden kestot ja vuosiluvut. Nuorten arviot omista kokemuksistaan antavat tietoa siitä, miten nuorten työelämää ja koulutusta koskevat päätökset ovat syntyneet ja mitä niistä on seurannut.

Ohjaamoista työelämään -aineistoa on hyödynnetty jo muissa tutkimuksissa ja opinnäytteissä. Seuraavaksi kuvailen niiden aiheita sekä yhtymäkohtia omaan tutkielmaani. Frida Westerback ja Hanna Rissanen (2020) tutkivat artikkelissaan nuorten työhön liittämiä merkityksiä, nuorten identiteettityötä sekä ristiriitoja, joita he kokevat suhteessa työmarkkinoiden asettamiin vaatimuksiin. Rissanen (2020) käsittelee näitä aiheita myös sosiologian pro gradussaan (2020), jossa hän tarkastelee lisäksi Ohjaamon erilaisia rooleja nuoren tukemisessa kohti työmarkkinoita: sosiaalinen tuki, aktivoiva ja konkreettinen tuki, identiteetin jäsentäjä sekä tuki prekaarien työmarkkinoiden erityiskysymyksissä. Molemmissa julkaisuissa tehdään se havainto, että nuorille töissä solmitut sosiaaliset suhteet näyttävät tärkeänä asiana.

Lotta Haikkola, Mirja Määttä, Sanna Toiviainen ja Silja Uusikangas (2021) tarkastelevat nuorten palvelukokemuksia Ohjaamoissa ja TE-toimistoissa ja sitä kuinka yhdenvertaista on nuorten pääsy työllisyyttä edistäviin palveluihin. Haastatellut nuoret kokivat, että Ohjaamoissa he pääsevät keskustelemaan työelämään liittyvistä kysymyksistä vapaammin ilman, että heidän tarvitsee pelätä, pakotetaanko heitä

johonkin työllisyystoimenpiteeseen. Nuorilla on Ohjaamoista usein myönteisiä kokemuksia siitä, kuinka he ovat saaneet kasvokkaista tukea työntekijältä. (Mt.)

Milla Kuisma (2021) on tehnyt Ohjaamoista työelämään -aineiston avulla havaintoja siitä, miten nuoret kokevat siirtymävaiheen elämässään. Hän analysoi yhteiskuntatutkimuksen pro gradussaan vuosien 2018 ja 2019 haastattelujen pohjalta nuorten kokemaa epävarmuutta, joka liittyy jatko-opintoihin hakeutumiseen, opintojen kulkuun ja työelämään siirtymiseen. Nuoret kokevat valinnoilla olevan paljon vaikutusta omaan tulevaisuuteensa, joten päätöksenteon hetkiin liittyy paljon omien voimavarojen ja identiteetin pohdiskelua. (Mt.) Omassa tutkielmassani tarkastelen, miten sosiaaliset verkostot tukevat nuoria heidän urapolullaan näiden epävarmuuskokemusten keskellä. Siinä missä muissa tutkimuksissa on mukana nuoria eri koulutustaustoista, oma aineistoni koostuu lukiokoulutetuista.

Omalla tutkielmallani pyrin täydentämään näitä aikaisempia tutkimustuloksia. Esimerkiksi perhe, kaverit, ja muut sosiaaliset verkostot ovat jääneet vähemmälle huomiolle, ja otan ne systemaattisen tarkastelun kohteeksi Ohjaamon palveluiden rinnalla. Seuraavassa luvussa käsitelen tutkimusprosessiin liittyviä eettisiä kysymyksiä.

4.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuseettisillä kysymyksillä viitataan muun muassa tiedonhankinnan eettisyyteen, tutkittavien suojaamiseen ja vastuulliseen tulosten raportointiin. Koska käytän valmista aineistoa, osa tutkimuseettisistä toimenpiteistä oli jo tehty puolestani, kun sain aineiston. Mirja Määttä jakoi minulle Ohjaamoista työelämään -projektia varten luodun tutkimussuunnitelman (Määttä, julkaisematon lähde) ja suostumuslomakkeen, joka oli annettu täytettäväksi tutkimukseen osallistuneille nuorille. Lomakkeessa nuorille annettiin tietoa tutkimuksen tarkoituksesta. Samalla heille kerrottiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja ettei osallistumisella tai osallistumatta jättämisellä olisi vaikutusta osallistujan saamiin palveluihin tai etuuksiin.

Haastateltavien tunnistetietoja ei tuoda julki missään tutkimuksen vaiheessa. Saamani aineisto oli valmiiksi anonymisoitu. Haastateltujen nuorten nimet on korvattu keksityillä nimillä. Käytän yritysten ja työntekijöiden nimistä yleisnimiä, kun siteeraan haastateltavia. Säilytän aineistoa turvallisesti ja hävitän sen, kun tutkielma on valmis.

Tutkittavien anonymiteetin suojaaminen on erityisen tärkeää tässä tutkielmassa, sillä syvennyn tarkemmin pienen joukon antamiin haastatteluihin. Raportoidessani tuloksia muutan tarinoiden yksityiskohtia yleiselle tasolle. Nämä kohdat, joissa alkuperäinen sana on korvattu yleissanalla, on merkitty hakasulkein. Sitaattien ymmärrettävyyden vuoksi olen lisännyt joitakin sanoja, jotka ovat myös hakasulkeissa. Olen myös korjannut litteraatissa esiintyneitä tekstikohtia, joissa puuttuu jokin kirjain.

Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, millaista tutkimustietoa tuotan aineiston avulla. Koska teen havainnot pelkän litteroidun tekstin pohjalta, minun on pyrittävä luotettavan tiedon tuottamiseen ja välttää virheellisten johtopäätösten tekemistä eli niin sanottuja ylitulkintoja. Tekstimuotoiseen materiaaliin ei ole tallennettu äänenpainoja ja -sävyjä, ja siitä on vaikea päätellä haastateltavien tunteita haastatteluhetkellä. Olen kiinnittänyt huomiota tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kunnioittavaan kohteluun raportoidessani tuloksia. Kirjoitan esimerkiksi mahdollisimman neutraaliin sävyyn.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija nostaa aineistosta tiettyjä asioita ja jättää samalla väistämättä toisia asioita pois. Tutkijan valintoihin vaikuttavat hänen aikaisemmat tietonsa tutkimusaiheesta. Olen itse nuori aikuinen, ja minulla on omakohtaista kokemusta opiskelupaikan hakemisesta. Vaarana on, että omat kokemukseni rajaavat ajatteluani, kun teen analyysiä. Toisaalta näen myös vahvuutena sen, että edustan samaa ikäluokkaa kuin haastateltavat. Minulla on omakohtaista kokemusta siitä, millaista on olla nuori tänä aikakautena, ja se ehkä helpottaa asettumistani heidän asemaansa.

Valmiin aineiston käyttö on eräässä mielessä eettinen vahvuus, sillä en rasita uusia ihmisiä pyytämällä uusia tutkimushaastatteluja. Lisäksi tällä tavoin Määtän, Rissasen ja Westerbackin aikaisemmin tekemä työ aineiston keruussa saa lisää arvoa, kun tutkielmani myötä suurempi osa aineistosta tulee hyödynnettyä. Seuraavaksi siirryn kuvailemaan tutkimusmenetelmiäni.

4.4 Analyysimenetelmät ja analyysin eteneminen

Analyysin aikana yhdistän useita menetelmiä, jotka ovat kerronnallinen analyysi, teemoittelu ja tyypittely. Kerronnallinen analyysi ohjaa ajatteluani ja tulkintojen tekemistä koko analyysiprosessin ajan ja muodostaa pohjan käsitykselleni siitä, millaista tutkimustietoa aineistosta voidaan muodostaa ja mitä haastattelupuheesta

voidaan päätellä. Teemoittelua käytän aineiston jäsentämiseen analyysin alkuvaiheessa, ja etsin sen avulla vastausta etenkin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, joka koskee sosiaalisten verkostojen tuen muotoja. Teemoittelu ja sen aikana tehtävä koodaus rakentavat samalla minulle kokonaiskuvan aineistosta. Tyypittelemällä jäsenen aineiston kokonaan uudestaan erilaisilla perusteilla, ja sen avulla etsin vastausta toiseen tutkimuskysymykseeni jatko-opintojen suunnittelussa ilmenevistä eroista. Kun raportoin tyypittelyn tuloksia, käytän myös teemoittelusta syntyvää tietoa, joten näin ollen tyypittely rakentuu aikaisempien analyysin vaiheiden päälle.

Haastatteluiden tulkinta kerronnallisen analyysin avulla

Pyrin tekemään havaintoja aineistosta ja tulkitsemaan niitä käyttämällä **kerronnallista analyysiä** (narrative analysis), joka on laadullinen tutkimusmenetelmä. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tiivistää ja jäsentää empiiristä aineistoa käsitteelliseen muotoon. Siinä ei vain käydä teknisesti läpi materiaalia, vaan sille on tunnusomaista etsiminen ja kokeileminen. (Günther, Hasanen, & Juhila, päivämätön.) Laadullisen aineiston sisältöä voidaan tulkita monella tavalla, ja siispä tutkijalla itsellään on tärkeä rooli tutkimusongelman kannalta olennaisten seikkojen poimimisessa. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää kuvailla tarkasti analyysin kulku ja perustella aineistosta tehdyt tulkinnat, jotta myös lukija voi arvioida tulosten luotettavuutta. (Günther, ym., päivämätön; Vihtari, 2021, s. 72.)

Kerronnallisessa tutkimuksessa ajatellaan, että tieto rakentuu kertomisen kautta (Heikkinen, 2018). Ihmisille kertomukset ovat yksi tapa tehdä monimutkaisesta todellisuudesta ymmärrettävää ja välittää siitä tietoa toisille (Aaltonen & Leimumäki, 2010). Tutkielmassani suhtaudun haastatteluaineistoon siten, että voin saada tietää haastateltavien elämästä vain sen, minkä he kertovat. Teen siis tulkintoja pikemminkin heidän kertomastaan kuin tapahtumien todellisesta kulusta. Englanninkielisestä termistä ”narrative research” käytetään myös suomennoksia ”tarinallinen” tai ”narratiivinen tutkimus” (Hyvärinen, päivämätön). Päädyin itse käyttämään käsitettä ”kerronnallinen tutkimus”, sillä kerronnallisuus on Hannu Heikkisen (2018) mukaan vakiintunut narratiivisuuden suomennokseksi.

Tutkimusprosessini alussa luin haastattelut läpikotaisin useita kertoja tehden samalla muistiinpanoja ja perehtyen aikaisempaan tutkimukseen. Lähestymistapani on

teoriaohjaava, eli vaikka tutkimuskirjallisuus suuntasi jonkin verran sitä, mihin asioihin kiinnitin huomiota aineistossa, keskityin ennen kaikkea kuuntelemaan sitä, mistä aineisto ”kertoo”. Varhainen tutkimusasetelmani keskittyi jatkokoulutukseen pyrkimisen ympärille, ja tarkoitukseni oli selvittää, mitkä tekijät edesauttavat tai vaikeuttavat koulutukseen pääsyä. Myöhemmin tutkimusasetelmani tarkentui koskemaan nuorten jatko-opintojen suunnittelua koulutukseen pääsyn sijaan. Päätös tutkia nuorten sosiaalisia verkostoja syntyi myös matkan varrella, kun huomasin, että nuoret puhuivat koulutuksen tai työn yhteydessä paljon sosiaalisista suhteistaan. Wierengan (2008) teoria nuorten voimavaroista auttoi tarkentamaan huomiotani sosiaalisten verkostojen tarjoamaan tukeen.

Kerronnallisen tutkimuksen suuntauksista kaksi erilaista suuntausta ovat elämäkerrallinen tutkimus ja narratologinen tutkimus. Tutkielmani edustaa elämäkerrallista suuntausta, eli kyseessä on tapahtumien, henkilöhahmojen, tapahtumapaikkojen ja niiden sosiaalisen kontekstin analyysi. Narratologialle tyypillinen kielen rakenteen analyysi ei kuulu tähän tutkielmaan. (Heikkinen, 2018.) Sanalla ”tarina” tarkoitan ajallisesti etenevää tapahtumakulkua, joka voidaan löytää haastateltavan henkilön kertomuksesta. ”Kertomus” tarkoittaa esitettyä tarinaa. (Mt.) Tarinat voidaan esittää eri tavoin aloittaen esimerkiksi uusimmista tapahtumista ja palaten sitten ajassa taaksepäin. Harvoissa tutkimushaastatteluissa haastateltava kertoo yhteen hengenvetoon yhtenäisen tarinan (Hyvärinen, 2010). Tutkielman tekijänä en siis referoi haastateltavan tarinaa sellaisenaan, vaan esitän itsekin kertomuksena sen, mitä haastateltavat ovat sanoneet (Heikkinen, 2018).

Laadullisia seuranta-aineistoja käyttävissä tutkimuksissa (ks. esim. Thomson, 2007; Varjo, ym., 2019; Wierenga, 2008) eri haastattelukertoina saadut havainnot liitetään yhteen, jolloin tutkijan tuottamat uudet kertomukset kuvaavat pidemmän aikavälin tapahtumakulkuja haastateltavien elämässä. Kun tutkija tuottaa uusia kertomuksia, hän ei ainoastaan tiivistä tutkittavan henkilön elämässä tapahtuneita asioita, vaan hän pyrkii myös selittämään, miten ja miksi ne tapahtuivat. Olennainen osa analyysiä onkin pyrkiä ymmärtämään haastateltavien kokemuksia aiemman tutkimustiedon avulla (Thomson, 2007, s. 573–574).

Seurantahaastatteluiden analyysissä tekstimateriaalia tulee tiivistää runsaasti, ja tämä vaatii systemaattista työskentelyotetta (Thomson, 2007, s. 574). Käytän

haastattelumateriaalin tarkemman jäsentämisen apuna teemoittelua ja tyypittelyä. Myös Kalle Vihtari (2021) on yhdistänyt teemoittelua, tyypittelyä ja kerronnallista analyysiä nuorten uratarinoita käsittelevässä väitöskirjassaan. Kuvaan teemoittelua ja tyypittelyä lisää alempana. Koodaus toimi valmistelevana vaiheena sekä teemoittelulle että myöhemmin tapahtuvalle tyypittelylle. Koodaus tarkoittaa tutkimuksen asiasanojen määrittelemistä ja poimimista. Koodit voivat toimia pohjana isompien teemojen muodostamiselle. (Vihtari, 2021, s. 73.) Käytin koodauksen apuna Atlas.ti-ohjelmaa, jonka avulla tekstikatkelmiin voidaan yhdistää tunnisteita, jotka helpottavat niiden löytämistä myöhemmin. Koodatessani keskityin yhden nuoren haastatteluihin kerrallaan, jotta jokaisen nuoren tarinasta syntyisi minulle samalla kokonaiskuva.

Koodasin ensin kaikista 12 haastattelusta kohdat, joissa käsitellään **työhön tai koulutukseen liittyvää päätöksentekoa**. Tällä tarkoitan aineiston kohtia, joissa nuori kertoo työn, työkokeilun, työpajan tai opintojen aloittamisesta tai pohtii jonkin näistä jatkamista tai keskeyttämistä. Käytin apuna aineiston mukana saamiani nuorten aikajanoja (Polkuni työelämään -viivat). Laitoin koodien avulla ajalliseen järjestykseen nuorten kaikki työelämä- ja opiskelukokemukset lukion päätyttyä. Uudella lukukerralla koodasin kohdat, joissa nuoret puhuivat joko **lyhyen tai pitkän tähtäimen haaveistaan tai suunnitelmistaan**. Keskeinen oivallukseni tässä vaiheessa oli, että haastateltavien väliltä löytyy eroja heidän tulevaisuudenhaaveissaan, sekä siinä, miten he etenevät suunnitelmiansa suhteen ja onko heillä ylipäätään suunnitelmia. Näiden erojen havaitseminen vaikutti päätökseeni keskittyä toisessa tutkimuskysymyksessä nuorten välisiin eroihin jatko-opintoja koskevien suunnitelmien tekemisessä. Temaattinen analyysi oli pohja, jolta lähdin tarkemmin tutkimaan jatko-opintojen suunnittelua ja sosiaalisten verkostojen kytkeytymistä siihen.

Teemoittelu

Teemoittelun tarkoituksena on tunnistaa aineistossa usein toistuvat asiakokonaisuudet eli teemat, jotka liittyvät tutkimusongelmaan. Sen sijaan, että tutkijalla olisi valmiiksi mielessä teemat, joihin hän sijoittaisi aineistosta löytyviä palasia, tutkija keskittyy siihen, mitä aineistossa ilmenee ja luo sen perusteella tutkittavalle ilmiölle jäsenyyksen (Juhila, päiväämätön.) Sosiaalisia verkostoja koskeva temaattinen analyysi eteni seuraavalla tavalla: merkitsin koodeilla kaikki nuorten mainitsemat henkilöt ja sen, miten ne liittyivät nuoren työ- tai koulutuspaikan saantiin (tai muun

työelämäkokemuksen hankkimiseen) ja mikä rooli heillä oli nuorten urapolun yksittäisissä vaiheissa. Saamani koodit, joiden avulla tiivistin sosiaalisten verkostojen tarjoama tuen, olivat:

- käytännön apu ja ohjaus
- tiedon tai kokemustiedon saaminen
- ideoiden syntyminen keskustelun avulla
- jaksamisen, motivaation ja itseluottamuksen tukeminen
- identiteetin kehittymisen tukeminen
- ihmisten osoittama välittäminen ja kiinnostus

Lisäksi omaksi koodikseen muodostui puuttuva tuki, jolla merkitsin kohdat, jossa haastateltavat kuvaavat tuen tarvetta, joka ei ole täyttynyt. Tämän koodin systemaattinen käyttäminen oli kuitenkin haastavaa ja nojasi paljon subjektiivisiin tulkintoihini, joten jätin sen lopulta huomiotta teemoja muodostaessani. Koodien sekä muistiinpanojeni pohjalta muodostin kolme teemaa, joiden avulla voin tiivistää tulokset siitä, minkä tyyppistä tukea työelämään ja koulutukseen liittyviin päätöksiin (eli millaista tukea urapolulla) nuoret saavat sosiaalisilta verkostoiltaan. Teemat esittelen myöhemmin tuloksia kuvaavassa luvussa 5.1.

Tarinoiden tyypittely

Analyysini jälkimmäinen vaihe oli **tyypittely**. Tutkielmassa muodostamani tyypit pitävät sisällään teemoja laajempia kokonaisuuksia, tässä tapauksessa kokonaisia tarinoita. Tavoitteenani on tyypittelyn avulla tiivistää aineistoa ja nostaa siitä esiin tutkimustehtävän kannalta olennaiset ilmiöt. Tyypittely tapahtuu luokittelemalla tarinat valittujen kriteerien avulla ryhmiin eli tyypeihin siten, että jokaisessa tyyppissä korostuvat tietyille ilmiöille ominaiset piirteet ja että yhden tyypin piirteet erottavat sen toisesta tyyppistä. (Günther & Hasanen, päiväämätön). Luokittelun avulla havainnollistan, millaisia eroja aineistostani löytyy.

Tyypittelyä käytetään usein kerronnallisessa tutkimuksessa (ks. esim. Vihtari, 2021; Walther, ym., 2015). Vaihtoehtoisesti kerronnallisessa tutkimuksessa tulokset voidaan esitellä esimerkkitapausten avulla (ks. esim. Lundqvist, 2020; Thomson ym., 2002; Varjo, ym., 2019). Näiden väliltä valitsin tyypittelyn, sillä tarinoissa oli selvästi eroavia piirteitä ja tyyppien vertailun avulla pystyn havainnollistamaan näitä eroja. Tyypittelyä

suositellaan käytettäväksi tavallisesti isommalla aineistolla, mutta tyyppin ollessa laaja se voi pitää sisällään myös vain yhden aineistosta löytyvän esimerkin (Günther & Hasanen, päiväämätön). Pyrin lisäämään tulosten luotettavuutta peilaamalla niitä aikaisempaan tutkimukseen.

Tyypittelyssä käsittelemäni kokonaisuudet olivat laajempia siten, että yhden nuoren alku- ja uusintahaastattelu muodostivat yhden ison kokonaisuuden, jota vertailin muiden nuorten haastattelukokonaisuuksiin. Tyypittelyssä keskityin kerronnallisen analyysin mukaisesti tarinoihin, jotka kuvasivat jatko-opintojen suunnittelua ja siihen liittyviä tapahtumia ja henkilöitä. Apunani oli lista analyttisiä kysymyksiä (taulukko 1).

Taulukko 1. Tyypittelyssä käytettävät analyttiset kysymykset

<p>Tavoitteet ja odotukset</p> <p>Millaisia tavoitteita, päämääriä tai haaveita nuorilla on jatkokoulutuksen suhteen? Miten tavoitteet ja päämäärät muuttuvat haastatteluiden välillä, vai muuttuvatko ne? Kuinka pitkälle tähtäimelle nuoret tekevät työhön ja koulutukseen liittyviä suunnitelmia (Lundqvist, 2020)?</p> <p>Työn ja koulutuksen suhde</p> <p>Mikä on nuorten suhtautuminen työhön? Miten nuorten opiskelut, työt (tai vastaava toiminta) ovat tukeneet heitä jatko-opintojen suunnittelussa?</p> <p>Sosiaaliset verkostot</p> <p>Millaisia voimavaroja nuoret hyödyntävät jatko-opintojen suunnittelussa? Miten sosiaalisten verkostojen tuki ilmenee jatkokoulutusta koskevissa tarinoissa (teemoittelussa saatujen tulosten tarkastelu)? Miten käytännölliset ja kulttuuriset voimavarat tulevat sosiaalisten verkostojen kautta nuorten saataville tai jäävät ulottumattomiin (Wierenga, 2008)?</p> <p>Koulutuspolitiikan reunaehdot</p> <p>Miten koulutuspolitiikan reunaehdot näkyvät nuorten tarinoissa?</p>
--

Kysymyslista auttoi siivilöimään jokaisesta haastattelukokonaisuudesta samoja asiakokonaisuuksia, joiden suhteen vertailin tarinoita toisiinsa. Esimerkiksi tarkastelin kaikkien nuorten tavoitteita ja odotuksia.

Kriteerit, joiden avulla muodostin tyypit, olivat:

- 1) päämäärätietoisuus (jatko)koulutuksen suhteen
- 2) työn ja koulutuksen suhde
- 3) sosiaalisten verkostojen tuki

Mahdollinen neljäs tyyppiä kuvaava kriteeri olisi voinut liittyä koulutuspolitiikan reunaehtoihin, mutta tarinoista ei löytynyt sellaisia koulutuspolitiikkaan liittyviä eroja, joita olisi voitu kuvata jonkin tyyppin piirteenä. Raportoidessani tuloksia nostan kuitenkin esille huomionarvoisia seikkoja koulutuspoliittisesta näkökulmasta katsottuna.

Tässä pääluvussa olen esitellyt tutkimusasteleman, aineiston, sen analyysiin liittyvät eettiset näkökohdat ja käyttämäni menetelmät. Lisäksi olen kuvannut prosessia, jossa tutkimusasetelmani on muotoutunut ja esitellyt analyysin kulun.

5 URAPOLUT JA SOSIAALISTEN VERKOSTOJEN TUKI NUORTEN AIKUISTEN TARINOISSA

Tässä luvussa esittelen analyysin tulokset. Ensimmäisessä alaluvussa 5.1. käsittelem teemoittelevan analyysin tuloksia, jotka koskevat sosiaalisten verkostojen tarjoamaa tukea nuorille aikuisille **työelämään ja koulutukseen** liittyvissä päätöksissä.

Myöhemmät alaluvut 5.2–5.4. rakentuvat teemoittelevan analyysin tulosten pohjalle. Niissä tarkennan näkökulmaa **jatko-opintojen suunnitteluun** ja selvitän tyypittelyn avulla nuorten välisiä eroja sekä jatko-opintojen suunnittelussa että sosiaalisten verkostojen tarjoamassa tuessa.

5.1 Teemoittelun tulokset: Sosiaalisten verkostojen tuki työelämää ja koulutusta koskevassa päätöksenteossa

Kaikki haastatellut nuoret viittasivat sosiaalisiin verkostoihinsa, kun he puhuivat työelämää ja koulutusta koskevista päätöksistään. Suurin osa teki näin toistuvasti, ja vain yksi haastateltu, Peetu, puhui sosiaalisista verkostoistaan harvemmin. Nuorten sosiaalisiin verkostoihin lasken kaikki nuorten tarinoissa mainitut henkilöt. Tarinoissa esiintyivät nuorten perheenjäsenet, kaverit, kavereiden sisarukset, sukulaiset, entiset kumppanit, esihenkilöt, työkaverit sekä Ohjaamon, Psykososiaalinen tuki Dominon tai TE-palveluiden työntekijät. Analyysini perusteella sosiaalisten verkostojen tuki ilmenee nuorten tarinoissa kolmen teeman kautta:

- 1) keskustelumahdollisuuksien tarjoaminen
- 2) käytännön tieto ja apu
- 3) henkinen tuki

Haastattelupuheessa teemat limittyvät keskenään: tarinoissa esiintyy esimerkiksi henkilöitä, jotka antavat nuorelle sekä käytännön apua että henkistä tukea. Tarkastelen seuraavaksi kutakin teemaa edellä kuvatussa järjestyksessä.

Aineiston valossa tärkeänä tukena nuorille toimivat ensinnäkin tilanteet, joissa nuori saa **mahdollisuuden keskustella** siitä, millaisia vaihtoehtoja hänellä on koulutuksen ja työelämän suhteen (Toivianen, 2021, s. 93; Wierenga, 2008, s. 145). Useat aineiston nuoret kertovat, kuinka muut ihmiset ovat läsnä koulutusta koskevassa päätöksenteossa.

Nuori hyötyy siitä, että hänet kohdataan kuunnellen ja keskustelu on vuorovaikutteista (Wierenga, 2008). Koulutukseen liittyvien kysymysten kanssa kamppailevat nuoret eivät tarvitse vain tietoa ja neuvoja, vaan dialogisen tilan, jossa he voivat tehdä selkoa omiin suunnitelmiinsa toisen ihmisen avulla (Nuutinen & Pesonen, 2020; Toiviainen, 2019, s. 93; Wierenga, 2008, s. 145). Viivin tarinasta nähdään, kuinka hänellä opiskelusuunnitelmat konkretisoituivat, kun hän puhui niistä ammattilaiselle, joka työskentelee Dominossa:

Haastattelija (2019): No niin ja sitten, mites tää löyty tää, opiskelupaikka? Minkälaisen prosessin kautta?

Viivi: Siis just tän huonon työn takia mä sitten kävin myös tuol Dominossa puhumassa just niistä kaikista asioist mitä siel työpaikalla tuli ja vähän muustakin tämmösest et miten elämässä meni ja tällee. Siellä tuli itse asia puheeks et hei et mitenkäs. Ku mä tiesin että mä otan väli vuoden ja mä ajattelin jo silloin vuos sitten, että ku mä valmistuin lukiosta ni mä tiesin et mä tulisin tänä syksynä jatkamaan opiskelua mutta just ku toi työpaikka tapahtu niin sen takia mulla vähän ku lykkäänty että, vitsi et jaksaks mä sittenkään lähtee kouluun. Mutta ku Ohjaamosta ja just Dominosta tuli niin paljon apua, niin me ruvettiin siel Dominossa vähän ku suunnittelemaan et hei et mitäs mä voisin opiskella, ja että mitä mä voisin opiskella. Sit me päädyttiin siihen että [opiskelupaikkakunta X] on tarpeeks lähellä [nauradus] ja se on kuitenkin semmonen ala, mikä on just kiinnostanu oikeesti jo jostain varmaan 15-vuotiaasta asti.

Tarinassa on esimerkki nuoren vuorovaikutteisesta kohtaamisesta Dominon työntekijän kanssa. Viivi oli mennyt tapaamaan työntekijää työhön liittyvällä asialla, mutta keskustelussa hänelle annettiin mahdollisuus ottaa esille myös muita omaan elämäänsä liittyviä asioita. Keskustelun myötä Viivi aktivoitui opiskelusuunnitelmien tekemisessä. Epäselvät opiskelusuunnitelmat muuttuivat konkreettiseksi aikomukseksi hakea kouluun tietylle paikkakunnalle. Tässä aineistossa neljällä nuorella opiskelualan valinta on tullut puheeksi Ohjaamossa tai Dominossa muun käynnin yhteydessä.

Artun vanhempi on kannustanut tätä pyrkimään samalle ihmisläheiselle alalle, jolla hän itse on. Ohjaamosta vinkattiin Arttua hankkimaan alaan liittyvää työkokemusta. Saatuaan työkokemusta hänen toivealansa on tarkentunut toiseen lähellä olevaan alaan.

Arttu (2018): Ja hän [vanhempi] oli vahvasti sitä mieltä että kyllä munkin pitäis [ammattiin A] opiskella et se on mun juttu. Ja mä rupesin pyöritteleen sitä mielessä sitten. Varmaan joku puol vuotta mä sain kuulla siitä että tää

ois sun juttu että kannattaa sunkin hakea opiskelemaan. Ja sitten mä rupesin ittekin kallistuun sille kantille. Siinä se tuli että kun mä tulin tänne Ohjaamoon sitä työllistymissuunnitelmaa päivitteleen, kerroin sitten tästä että ehkä vois lähteä opiskelemaan. Sit sieltä tuli just toi [työnantajan X] työpaikka sitä kautta. Ja tässä nyt kun on näis kaikissa ollu justiin niin, on nyt vähän vahvistunu se et haluisin tehdä jotain täntyyppistä työtä.

Käytännön tieto ja apu auttavat nuoria työtä ja koulutusta koskevien päätösten tekemisessä, ja tämä on toinen analyysissä muodostamistani teemoista. Käytännön tieto tarkoittaa sosiaalisten verkostojen kokemukseen perustuvaa tietoa, johon yhdistyy jokin viesti, suositus tai kehoitus (Wierenga, 2008). Käytännön apu voi olla esimerkiksi nuoren ohjaamista työpaikkaan tai palveluun.

Haastateltavilta kysyttiin, keskustelevatko he työelämään liittyvistä kysymyksistä kavereidensa kanssa. Kaikki haastateltavat kertovat puhuneensa kavereiden kanssa työnhausta. Kaverit ovat monille nuorille tiedon lähteitä, ja kaverit välittävät myös kirjoittamatonta tietoa työ- ja koulutusmahdollisuuksista jakamalla omia kokemuksiaan (Holland, ym., 2007). Amandan ja Peetun tarinoista tulee vaikutelma, kuinka kavereilta tietojen kysyminen on normaalia heille ja heidän tuntemilleen ihmisille.

Amanda (2018): Toi työkokeilu oli semmonen iso asia et en mä mitenkään omillani ois pystynyt siihen. Se on semmonen ainaki. Ja emmä siis koko työkokeilust oikeestaan hirveesti tiennyt aikasemmin, eikä kukaan mun kavერი koskaan ollu siinä. Nyt mun jälkeen on tosi monta, mennyt siihen.

Peetu (2018): [–] se [kaveri] sano et hei käy laittaa sinne hakemus et sinne pääsee helposti tai toinen kavერი oli [työnantajalla X] töissä ja se sano et hae sinne et se on hyvä paikka. Kyl kaverit aika usein myös kans yrittää auttaa niin paljon kun mahdollista ihan vaan puhumalla tai et hei täs ois tämmönen tai esittelee jotain vaihtoehtoja.

Lundqvistin (2020) tutkimuksessa nuoret kertoivat työelämän olevan sellaista, että lyhytaikaiset työt ja työttömyys vuorottelevat keskenään, kunnes vakituinen työpaikka löytyy. Omat sekä kavereiden kokemukset työelämästä vahvistivat käsitystä epävarmoista työmarkkinoista, ja nämä jaetut käsitykset muovasivat myös nuorten toimintahorisontteja. (Mts. 385.) Käytännön apu ja tieto ovat nuorille hyödyksi, kun he yrittävät arvioida, millaiset vaihtoehdot ovat heille realistisia.

Wierengan (2008, s. 145) mukaan nuoret saavat arvokasta tietoa ”mentoreilta” ja vaikuttavinta tietoa he saavat niiltä, jotka kykenevät ymmärtämään nuoren omaa

”merkitysmaailmaa”. Nuoren merkitysmaailmalla hän viittaa nuoren käyttämään sanastoon ja siihen, että mentori kykenee ymmärtämään nuoren ajatuksenjuoksua, intohimoja ja vakaumuksia. Nuorille mentorit ”sanoittavat” tai ”sanoittavat uudelleen” todellisuutta. (Mt.) Salovaaran (2021, s. 258) mukaan nuoret hyödyntävät koulutuspäätöksissä vertaistensa eli muiden nuorten kokemuksia. Amandan tarinasta huomataan, kuinka hänen päätöksensä alavalinnasta on vahvistunut, kun hän on saanut konkreettista tietoa siitä, kuinka pääsykokeissa ja valmennuskurssilla toimitaan.

Amanda (2018): Ja sitte et viel ku pääs tonne [työkokeilu] ni sit tavallaan siihen sai vahvistusta ja nytte, sielt on, se on tosi kiva ku voi niiden ihmisten kans jutella kaikista niistä ja sit ku siel on vähän nuorempii [alan ammattilaisia]. Sit siel on aina välillä niit opiskelijoita ollu. Esimerkiks ku mä alotin niin siin oli joitakin niit viikkoja yks opiskelija jonka kaa me vaik just niist pääsykokeist puhuttiin mitä sil on ollu pääsykokeessa. Se oli ollu kans tällasel valmistautumiskurssilla niin, se kerto vaik mitä ne oli tehny siellä, ja muuta.

Tarinassa on huomionarvoista myös se, että Amanda puhuu alavalinnasta innostuneesti, vaikka hän tiedostaa, että alalle on kova kilpailu. Kova kilpailu ei näyttäydy erityisenä esteenä alalle hakemisessa, sillä Ohjaamon avulla hän on päässyt väliaikaisesti alalle työkokeiluun.

Amandan tavoin Arttu on saanut konkreettista apua työkokeilupaikan saamiseen siten, että häntä on neuvottu Ohjaamosta ottamaan yhteyttä johonkin tiettyyn työnantajaan nuorta kiinnostavalla alalla. Ohjaamon työntekijä toimi seuraavassa tarinassa mentorina, joka lisäsi nuoren ymmärrystä siitä, kuinka työnantaja etsii hyvän asenteen omaavaa henkilöä, ja että pätevyysvaatimuksia ei ole. Kun työkokeilupaikka sanoitettiin tällä tavalla nuorelle sopivana paikkana, ja nuori päätti hakea sinne ja pääsi. Wierengan mukaan (2008, s. 145) mentorit toimivat juuri tällä tavoin todellisuuden sanoittajina.

Arttu (2018): Ja tää oli nyt semmonen et tän paikan mä löysin tääl Ohjaamon kautta. Et mä olin ton [Ohjaamon työntekijän] kanssa käytiin läpi mun työllistymissuunnitelmaa ja sitten mä olin vähän kertonu hänelle että mä haluisin suuntautuu vähän tälle alalle enemmän et ei toi [aiemman koulutuksen ala] enää kiinnostakaan. Et mä oon miettiny et jos lähtis opiskeleen jotain [ammatin A] tai [ammatin B] hommii. Sit [mainittu työntekijä] vaan katto tuolta et onks tai olik se niin et se muisti et tämmönen paikka ois saattanu olla vapaana. Ja sit se etti sen sieltä ja sano mulle et pistäpäs hakemus tonne että ei vaadi mitään koulutusta että asenne ratkasee. Sitten mä menin sinne haastatteluun ja siinä se mun pomo sano

sitten heti että joo että kyllä me otetaan sut nytten, ei tarvinnu ees odottaa mitään soittoa.

Haastattelija: Saman tien?

Arttu: Joo. Et asenne se oli mikä ratkas sitten.

Sosiaaliset suhteet voivat vaikuttaa myös institutionaalisen tukiverkoston muodostumiseen, ja esimerkiksi Ohjaamon asiakkaaksi päädytään joskus lähiverkoston suosituksesta (Toiviainen, 2019, s. 71). Viivi liitti Ohjaamoon positiivisen mielikuvan, koska hänen sisaruksensa oli päässyt töihin Ohjaamon tuen avulla. Myöhemmin hän hakeutui myös itse Ohjaamon asiakkaaksi.

Viivi (2018): Ja kun veli sai täältä niin paljon apua siihen työn hakemiseen, työn saamiseen, sit just osallistu niihin tapahtumiin. Ja sit kun sieltä tuli työpaikka niin tuli semmonen tunne että Ohjaamo on tällöinen positiivinen paikka.

Kolmas ja viimeinen teema analyysissäni on **henkinen tuki**. Aineistossa henkinen tuki näkyy siten, että sosiaaliset verkostot auttavat vahvistamaan nuoren itseluottamusta ja motivaatiota sekä tukevat nuoren jaksamista. Silloin kun nuoret kohtaavat vastoinkäymisiä koulutuspolulla, nuoren lähiverkostot voivat auttaa nuorta pysymään toiveikkaana ja vahvistamaan nuoren sitkeyttä haastavassa tilanteessa (Toivianen, 2021, s. 81). Viivi, joka sai ammattikorkeakoulusta opiskelupaikan, arvioi jälkikäteen ammattilaisten tuen merkitystä opiskelemaan lähdölle. Hänellä oli ollut kuormittava työ.

Viivi (2019): Mut et siis en olis, jos en olis käyny Ohjaamossa ja Dominossa ni en ois todellakaan hakenu kouluihin. Koska mä en olis ehkä kokenu sitä että musta ois ollu, voimia ja energiaa lähtee mutta sitten, näin tässä kävi että [naurahdus], kaikki hyvin. [– –] niin ku mä sanoin ni en mä luultavasti olis lähteny opiskelemaan tai mä en olis varmaan ees töissäkään vielä jos Domino ja Ohjaamo ei ois ohjannu mua tällöseen hyvään suuntaan ja siihen et hei että, kyl sä pystyt et se on nyt mennyttä et nyt vaan eteenpäin ja just että kouluun ja, tälle.

Ammattilaiset eivät vain tukeneet Viiviä työtilanteen selvittämisessä, vaan auttoivat myös häntä katsomaan tulevaisuuteen. Peetulle henkinen tuki näytti tarkoittavan taas sitä, että ei tarvitse jäädä yksin. Hänen tarinastaan käy ilmi, että hänelle on tärkeää tietoa siitä, että joku on tarvittaessa tukena työelämään liittyvissä asioissa.

Peetu (2019): Se Ohjaamo oli siitä hyvä että sinne tosiaan meni niin siellä oli joku. Apua. Neuvomassa. Eli joku ohjaa sua Ohjaamalla. Siinähan se tulikin

mut jos yksin näitä miettii ja ei oo oikeita työkaluja tai asennetta niin se on paha. Se voi olla paha.

Peetun ja Viivin tarinoiden lisäksi henkinen tuki tulee ilmi myös Tarun tarinassa. Kun haastattelija kysyy Tarulta, millaisia neuvoja hän on kaivannut työnhaussa, hän vastaa, että ulkopuoliset voivat auttaa häntä tunnistamaan vahvuuksiaan.

Taru (2018): Ehkä sitä että joku ulkopuolinen periaattees sanoo, joku tuttu tai vaikka just vaikka tämmönen Ohjaamon työntekijä tai muu joka jonkin verran tuntee mua ni sitte sanoo että missä mä oon vaikka hyvä tai mitkä.. lte ei välttämättä hoksaa niitä juttuja, et ne pitää tulla vähän, tai jos ne tulee ulkoapäin ni sitte siihen luottaa enemmän että, tää on miussa vahva, ominaisuus.

Taru kuvailee yllä, kuinka hän luotti tutun henkilön sanoihin, ja tarinassa nähdään, kuinka Ohjaamon työntekijän ja nuoren välille oli muodostunut luottamus. Toiviainen (2019, s. 70) on havainnut väitöskirjatutkimuksessaan, että Ohjaamo voi tarjota nuorille mahdollisuuksia tunnistaa omia voimavarojaan ja niiden hyötyjä. Tarinoiden perusteella sosiaalisilta verkostoilta saatu henkinen tuki auttaa nuoria luottamaan omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa.

Tässä alaluvussa olen käynyt läpi teemoittelevan analyysin tulokset, joiden avulla olen luonut yleisen katsauksen nuorten saamaan tukeen työelämään ja koulutukseen liittyvissä päätöksissä. Teemoittelun perusteella sosiaalisten verkostojen tuki nuorille liittyy keskustelumahdollisuuksien tarjoamiseen, konkreettiseen avun ja tiedon antamiseen sekä nuorten henkiseen tukemiseen. Seuraavaksi havainnollistan tyypittelyn avulla nuorten tarinoiden välisiä eroja keskittyen nuorten polkuihin kohti jatkokoulutusta. Analyysissä muodostamani tyypit ovat: osatavoitteiden kautta etenevä jatko-opintojen suunnittelu (kolme tarinaa), taka-alalle jäävä suunnittelu (kaksi tarinaa) ja vaikeana näyttäytyvä suunnittelu (yksi tarina). Niitä käsittelen seuraavissa alaluvuissa, joista jokaiseen olen tiivistänyt myös taulukon avulla tyyppiä keskeisimmin kuvaavat piirteet.

5.2 Tyyppi 1: Osatavoitteiden kautta etenevä jatko-opintojen suunnittelu

Taulukko 2. Osatavoitteiden kautta etenevä jatko-opintojen suunnittelu – Amanda, Arttu ja Taru

Päämäärätietoisuus koulutuksen suhteen	Työn ja koulutuksen suhde	Sosiaalisten verkostojen tuki
Koulutusvaihtoehtojen aktiivinen pohdinta. Päämäärien saavuttaminen on epävarmaa, ja omaa urapolkua rakennetaan asettamalla osatavoitteita.	Työelämäkokemusten arviointi alavalinnan ja koulutukseen hakeutumisen näkökulmasta.	Nuoret tavoittavat erilaisia voimavaroja. Kulttuuristen voimavarojen hyödyntäminen mahdollistaa pääsyn käytännöllisiin voimavaroihin.

Tyyppiä 1 edustavat Amanda, Arttu ja Taru ovat nuoria, jotka pyrkivät aktiivisesti luomaan itselleen mielekästä ja johdonmukaista urapolkua asettamalla osatavoitteita. He ovat sosiaalisten verkostojen kannustamana hankkineet työkokemusta itseään kiinnostavalta alalta, ja se on vahvistanut heidän aikomuksiaan hakea opiskelemaan tätä alaa. Amanda, Arttu ja Taru kertovat tarinoissaan, kuinka he ovat keskustelleet ja pohtineet vaihtoehtojaan yhdessä sosiaalisten verkostojensa kanssa, ja heidän saamansa käytännön apu ja tieto ovat auttaneet heitä tekemään pidemmän tähtäimen suunnitelmia jatkokoulutukselle. Osatavoitteet näyttävät syntyneen juuri vuorovaikutteisten kohtaamisten tuloksena, ja niiden välityksellä nuoret ovat saaneet kulttuurisia resursseja. Tyyppiä 1 kuvaavat piirteet olen tiivistänyt taulukkoon 2.

Tolosen ja Aapola-Kari (2021) ovat tunnistaneet tutkimuksessaan päämäärätietoisia nuoria, jotka aikovat hakeutua varmasti jatkokoulutukseen ja joilla näyttää olevan käsitys omasta korkeasta arvosta koulutusmarkkinoilla. Amandaa, Arttua ja Tarua voidaan luonnehtia päämäärätietoisiksi. He kuvailevat urapolkuaan jäsennellysti luetellen eri vaihtoehtoja, vaikka tulevaisuuteen liittyy myös epävarmuutta. Amandan tarinassa päämäärätietoisuus tulee erityisen selkeästi esille. Amandalla on ollut tietty korkeakouluala mielessä lukiosta asti. Hän ei menestynyt pääsykokeessa, ja hän sanoo yrittävänsä uudestaan seuraavana vuonna. Hän kertoo, että hänen toivealansa opiskelupaikoista käydään kovaa kilpailua, mutta se ei lannista häntä. Amanda haluaa käyttää välivuoden hyödylliseen tekemiseen tulevan opiskeluhaun kannalta. Taru ei ole

varma, mikä häntä kiinnostaa. Hän on pohtinut korkeakouluun hakeutumista, mutta hän haluaa tehdä opiskelupäätöksen harkitusti. Artulla on taas mielessä alan vaihtaminen, sillä työpaikat alalla, jolta hänellä on suoritettuna ammattitutkinto, ovat hänen mukaansa ”tosi kiven alla”.

Päämäärätietoisuus tulee esiin esimerkiksi siinä, että nuoret sulkevat tietoisesti pois työpaikkoja, joita he eivät pidä mielekkäinä. Esimerkiksi Taru kertoo tarinassaan, kuinka hän valikoi työpaikkoja:

Taru (2018): Mä oon kuitenkin silleen suht nirso sen työn suhteen, tai että en halua mennä vaikka mihinkään suoramyyntiin tai, sillä tavalla, en hae jokaista työtä mikä tulee vastaan.

Amanda, Taru ja Arttu ovat ongelmanratkaisijoita, joilla alavalintaan liittyy epävarmuutta, mutta he pyrkivät ratkaisemaan ne jollain keinolla.

Ongelmanratkaisutavat ovat kulttuurisia voimavaroja, joita nuoret kehittävät sosiaalisten suhteidensa, usein vanhempiensa, avulla (Wierenga, 2008, s. 158).

Amandaa, Arttua ja Tarua voidaan kutsua vuoden 2018 haastatteluiden perusteella Vihtarin (2020, s. 109–110) termein ”aktiivisiksi hakijoiksi”, joilla toivealaan liittyvien töiden tai opintojen teko sekä erilaisten alojen kokeilu ovat tietoinen osa jatko-opintojen suunnittelua.

Tarun, Artun ja Amandan tarinoissa välivuosi tai välivuodet näyttävät tukevan heidän jatko-opintojen suunnitteluaan, sillä he arvioivat työelämäkokemuksiaan suhteessa koulutusta koskeviin päämääriinsä. Esimerkiksi Taru kertoo, että hän on yrittänyt etsiä itselleen alaa kokeilemalla eri työpajoja:

Taru (2018): [– –] mulla ei oo koskaan ollu semmosta unelma-ammattia, että mä tietäsin vaikka heti että musta tulee vaikka joku kokki tai joku kampaaja tai muuta ni, mul ei koskaan oikeen ollu sellasta niin mul on aika, oikeestaan sanotaan viimeset pari vuotta ollu tosi kova pohdinta sitte mitä mä haluan tehdä ja sen takia mulla onki aika tommosta, vaihtelevaa toi työkokemus. Että, nytki toi [työpaja-ala] mä kokeilen että oisko se, semmost mikä kiinnostais mua.

Tarun tavoin Amandan osatavoitteena on päästä tutustumaan toivealaan työkokeilun tai työpajan kautta. Amanda oli selvittänyt Dominosta, voisiko hän saada alan työkokemusta ilman, että on opiskellut alaa:

Amanda (2018): [– –] ku mä haluisin [ammattiin A] niin mietittiin että voisko siitä löytää työkokeilupaikkaa. Mut [alalle A] ei oo kovin todennäköstä että löytää työkokeilupaikkaa koska se on niin semmonen ala että, ei sinne oikein voida ottaa ketään kellä ei oo koulutusta että opiskelijat on etusijalla ja ku opiskelijoitaki otetaan vähän nihkeesti, moniin paikkoihin että oli sillain todella, epätodennäköstä että löytyy mitään. Mä ite olin jo valmiiks aatellu niin ja sit mulle sanottiin niin ja sitte yritettiin miettii et onks jotain muuta mihin pääsis että mikä tukis vaikka niit opiskeluit tai opiskeluihin pääsyä.

Tulkitsen, että Amandalla on kulttuurisia voimavaroja, sillä hän pystyy kuvittelemaan mahdollisuuksia, joita ei ole aivan silmien edessä. Wierengan (2008, s. 158) mukaan nuorten on helpompi kuvitella itsensä tuttuun paikkaan, ja sen sijaan kyky rakentaa abstraktilla tasolla itselleen uusia suuntia auttaa koulutuspolulla etenemisessä. Omien kiinnostusten selvittäminen ja toivealalle vaadittavan osaamisen kerryttäminen ovat Amandalle ja Tarulle arvokkaita asioita työssä ennen jatko-opintoja. He kokevat työssä merkityksellisyyttä, ja työn kautta heille avautuu resursseja, esimerkiksi omakohtaista työkokemusta ja tietoa, jotka tukevat heitä urapolulla. Toiviainen (2019, s. 72) teki väitöskirjatutkimuksessaan samanlaisia havaintoja työn merkityksellisyydestä ja resursseista, jotka auttavat urapolulla.

Arttu, joka suunnittelee uuden alan opiskelemista, etsii sopivaa kompromissia koulutustavoitteiden edistämisen sekä palkkatyöhön pääsemisen välillä. Artun valitsema vaihtoehto on toisen ammattitutkinnon suorittaminen kyseiseltä alalta.

Arttu (2018): Ja se [ammattillisen tutkinnon suorittaminen] onnistuis omaehtosena opiskeluna eli mä saisin siihen työmarkkinatukee eikä tarvis nostaa opintolainaa eikä hakee opintotukee. Niin se ois kiva homma. Ja se todennäköisesti onnistuis kahessa vuodessa se koulu läpi.

Arttu kertoo itsevarmasti, että ”jos siltä tuntuu”, hän voisi tulevaisuudessa täydentää ammatillisia opintoja ammattikorkeakoulututkinnolla, mutta ennen kaikkea hän halusi päästä mahdollisimman pian vakituiseen työhön ja lyhyt koulutus sopi siksi hänelle tässä vaiheessa paremmin. Arttu erottelee toisistaan lähitulevaisuuden ja pidemmän aikavälin tavoitteet, ja hänen tarinassaan on nähtävillä siis kaksi rinnakkaista tulevaisuuskuva: työelämään siirtyminen pian sekä uudet opinnot myöhemmin. Lundqvist (2020) havaitsi tutkimuksessaan, että nuorilla on rinnakkaisia tulevaisuuskuvia. Ammattikorkeakouluopintojen lykkääminen voidaan nähdä Artun tarinassa samantyyppisenä strategiana, joka esiintyi Waltherin ja kumppaneiden (2015)

tutkimuksessa: siinä nuori etenee urapolulla ”yksi askel kerrallaan” pyrkien sopeuttamaan omia koulutustavoitteitaan yhteiskunnallisten instituutioiden, työmarkkinoiden ja talouden reunaehtoihin.

Tarun, Artun ja Amandan kuvaukset omista kokemuksistaan ovat eheitä tarinoita. Wierengan (2008, s. 55) mukaan eheissä tarinoissa (clear stories) tapahtumat muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden ja ne toimivat nuorille identiteetin sekä tulevaisuudensuunnitelmien työstämisen työkaluina. Tarun, Artun ja Amandan tarinoissa asiat eivät vain tapahdu heille, vaan he tuovat niissä esiin tapahtumien taustoja sekä arvioivat omia kokemuksiaan ja niissä opittuja asioita. Ne sisältävät toisin sanoen paljon reflektointia ja eroavat siten seuraavassa alaluvussa esiteltävien nuorten, Viivin ja Darenin, kuvauksista, jotka ovat katkonaisempia ja epäselvempiä.

Pitkälle jäsenneetyt kuvaukset itsestä toimivat Wierengan (2008) tutkimuksessa nuorille kulttuurisina voimavaroina: nuoret, jotka puhuivat ensimmäisissä haastatteluissa jäsennellysti menneisyydestään, nykyisyydestään tai tulevaisuudestaan, olivat uusintahaastattelujen aikana muita useammin itselleen mielekkäässä elämäntilanteessa. Niillä, joilta puuttui tällaisia minäkuvaan liittyviä voimavaroja, oli enemmän vaikeuksia löytää mielekästä ja merkityksellistä suuntaa koulutuksessa ja työelämässä. (Wierenga, 2008, s. 135.) Esimerkkinä nuorten tekemästä reflektoinnista ovat Tarun sanat, joilla hän korostaa, että työkokemuksen saaminen ja itsetutkiskelu auttavat ”oman jutun” löytämisessä:

Taru (2019): Ja se on kumminkin mun mielest ihan tärkeä aihe täällä ylipäätensä se että se nuorten urapolun löytyminen. Ei pelkästään se työllistyminen koska pitäähän siinä kuitenkin tai niin kun se työkokemus kumminkin tai se idea et mitä isona haluaa tehdä niin se kuitenkin löytyy parhaiten just tekemällä, eikä vaan pohtimalla. Pitää kokeilla eri juttuja. Niin siinä mielessä se että ei tommonen työkokeilu niin ei se mun mielestä oo negatiivinen asia, koska sitä kautta just pääsee kokeilee et mikä ehkä on se oma juttu. Niin siinä mielessä ei se pelkästään se et kuhan vaan menee töihin että saa palkkaa ja maksaa veroja, vaan siinä on myöskin sit se tietty tutkimisen itseensä tutustumisen ja tutkimisen näkökulma, et mikä se on.

Tarinassaan Taru sanoittaa omia keinojaan, tai ”työkalujaan” oman alan löytämiseksi, kuten nuoret ovat tehneet Wierengan (2008, s. 127) tutkimuksessa. Tarun mukaan oma ala löytyy kokeilemalla ja tutustumalla itseensä. Huomionarvoista tässä on se, kuinka kulttuurinen ymmärrys omista vaihtoehtoista ja keinoista on resurssi, jonka käyttäminen

auttaa pääsemään käsiksi myös käytännöllisiin voimavaroihin. Ohjaamon tai Dominon tarjoama käytännön apu ja tieto sekä mahdollisuudet keskustella tulevaista valinnoista ovat olleet näille nuorille hyvin tärkeässä roolissa. Ohjaamon avulla Arttu pääsi palkkatuettuun työhön, jossa hänen tavoitteensa selkeytyivät. Omakohtaisen kokemuksen saaminen alan työtehtävistä voi olla resurssi, joka auttaa nuorta tulevaisuuden suunnittelussa (O’Shea, 2020, s. 105; Wierenga, 2008, s. 160).

Arttu (2018): [- -] Niin täst [ammattiala] nyt vähän kokemusta tullu ja mielenkiinto heränny lisää. Vähän nyt ehkä se suunta on ehkä muuttunu etten välttämättä nyt niin paljoo [koulutusohjelmaan A] haluis opiskella vaan ehkä enemmänkin [koulutusohjelmaan B].

Seuranta-aineistolla oli mahdollista selvittää, kuinka nuorten suunnitelmat muuttuivat haastatteluiden välillä. Taru kertoo vuonna 2019, että pajakokemuksista muodostui hänelle luonteva tie ammatilliseen koulutukseen, ja että hän viihtyy opinnoissa:

Haastattelija (2019): Ja sä oot ilmeisesti viihtynyt?

Taru: Oon, kyllä se tuntuu ihan omalta paikalta. On päässy tekee semmosii juttuja, et ne kaikki mitä me tehdään siellä niin tuntuu tosi kiinnostavalta ja hauskalta.

Taru toivoo vuonna 2019, että hän pääsee seuraavana vuonna jatkamaan ammatillisesta koulutuksesta saman alan ammattikorkeakouluopintoihin. Myös Artulla on vuoden 2019 haastattelun aikana ammatillinen koulutus meneillään, ja lisäksi hän oli aloittanut avoimen ammattikorkeakoulun opinnot samalla alalla. Tarulla ja Artulla alavalinta on selkiytynyt. Vihtarin (2020, s. 111) tutkimuksessa niitä uratarinoita, joiden kirjoittajat olivat lähteneet hankkimaan työkokemusta parantaakseen opiskelu- ja hakuvalmiuksiaan, yhdisti tyytyväisyys omiin valintoihin uralla.

Vuonna 2019 Amanda, joka on tiennyt toivealansa jo lukiossa, on tutkielmani nuorista vähiten opintoihin orientoitunut uusintahaastatteluiden aikana. Uusintahaastattelussa hän ei tuo esille opiskeluaikeita tai alavalinnan kysymyksiä. Sen sijaan hän on työssä, joka ei liity hänen aiempaan toivealaansa. Amanda on melko tyytyväinen, vaikka hän ei ole toivealaansa liittyvässä työssä. Amandan nykyistä työtä edelsi noin kahden kuukauden työttömyys, ja hänen lausahduksensa ”mutta, ne on töitä” kuvastaa sitä, kuinka työn saaminen ei ole itsestäänselvyys. Amanda on kokenut työn monipuoliseksi ja opettavaiseksi. Amandan positiivinen suhtautuminen nykyiseen työhönsä on

kiinnostavaa ottaen huomioon, kuinka edellisessä haastattelussa hänellä oli vahva aikomus mennä korkeakouluun.

Koulutuspoliittisesta kontekstista käsin tarkasteltuna tarinoissa on havaittavissa kiinnostavia ristiriitoja. Esimerkiksi Artun väyläopinnot, joita hän suorittaa päätoimisten ammattikouluopintojen lisäksi, näyttävät keino sopeutua tulevan opiskeluhaun epävarmuuteen. Niiden vaatima ajallinen panostus ei kuitenkaan tunnu hänestä kannattavalta, joten hän harkitsee niiden keskeyttämistä.

Arttu (2019): Joo siin on sitten nois väyläopinnoissa on se erillinen haku ja mä ymmärsin et sen haun kautta on helpompi päästä kun normaalihaun kautta opiskelee. Siis hyvältä se kuulostaa, et sais nyt täs oman koulun ohella nyt kun mul on vuos jäljellä niin sais sitten ekan vuoden pois niistä [ammattikorke-alan] opinnoista samaan syssyyn. Mut sit toisaalta tuntuu siltä et halusin vaan koulun jälkeen päästä töihin että vois panostaa siihen. Sillei lyhyellä tähtämellä niin paljon palkitsevampaa on mun mielestä se et saa tehdä töitä ja saada palkkaa siitä sitten. No voihan niit jatko-opintoja miettii sitten myöhemmin mutta kyl mul nyt tällä hetkellä fiilis on se et halusin vaan nyt tän koulun jälkeen päästä töihin sitten.

Artun toiminta on hieman ristiriidassa hänen tavoitteidensa kanssa: hän halusi alun perin ammattikorkeakouluun, mutta päätyi suorittamaan saman alan ammatillista tutkintoa. Pian ammatillinen tutkinto näyttävätkin esteenä, jonka vuoksi hän ei voisi edetä avoimen ammattikorkeakoulun opinnoissa. Jo aikaisemmin toin ilmi, että Arttu valitsi ammattikouluopinnot siksi, ettei hän tarvitsisi nostaa opintotukea. Tarun tapa tehdä jatko-opintojen suunnittelua vaikuttaa pitkäjänteisemmältä kuin Artun, mutta siinä on omat haasteensa. Korkeakouluopinnoista kiinnostunut Taru tiedostaa, että väärälle alalle hakeutumisen ikävä seuraus voi olla ensikertalaisen aseman menettäminen.

Taru (2018): [– –] et kuhan nyt jonneki kouluun pääsis ni.. Tai ei mul sinänsä ei oo kiirettä, opiskelemaan. Et kyl mä mieluummin pohdin hyvin sen opiskelupaikan mitä mä haluan hakee ja sit totta kai siinä voi mennä pari vuottaki ennen ku sinne pääsee mut mieluummin sillein että mä kuin et mä lähen hakemaan ja opiskelemaan jotain alaa ja sit mä tajuan jälkepäin et ei tää ollukaan hyvä ratkasu.

Haastattelija: Ku ne on monesti kuitenkin aika pitkiä, koulutuksia.

Taru: Joo. Ja sitte sen ku siinä menettää sen ensikertalaisuuden niin.

Taru kertoo hakevansa seuraavassa yhteishaussa, ja että hänen täytyy kehittää sitä ennen suunnitelma. Tarun lause ”kuhan nyt jonneki kouluun pääsis. Tai ei mul sinänsä ei oo kiirettä, opiskelemaan” viittaa siihen, että halu harkita rauhassa on ristiriidassa sen kanssa, että hän toivoisi jo pääsevänsä pian opiskelemaan. Sama ristiriita on ollut hänellä jo lukiosta valmistumisen aikaan.

Taru (2018): [- -] silloin päättökävänä yhteishaussa mä hain [yliopiston tieteenalaa X] ensimmäisenä ja se [tieteenala] kyllä kiinnostaaki mua, mutta nyt taas mietityttää. Emmä työllisty sillä tavalla niin, tai sillein et siin ei oo niin hyvät työllistymismahdollisuudet taas ku mitä mä haluaisin.

Haastattelija: Niin.

Taru: Et se on just semmosta mielenkiinnon ja sitte sen että, mä en halua viettää kumminkaan ammattiin, valmistuneena hirveesti aikaa enää sit siihen et mä yritän löytää työpaikan jostain. Tai semmonen et jos hirveesti pätkätöitä ja muuta ni mä en tiedä onks sekään nyt niin, kiva.

Tarun pohdinta siitä, että eri korkeakoulutututkinnoilla työllistymismahdollisuudet vaihtelevat, kertoo nuoren kokemasta epävarmuudesta tulevaisuuden suhteen. Lundqvist (2020) on tehnyt samankaltaisia havaintoja nuorten kokemasta epävarmuudesta. Toisaalta Tarulla voidaan nähdä olevan kulttuurisia resursseja, kun hän osaa nähdä itsensä toisten silmin (Wierenga, 2008) kuvitellen itsensä sellaiseen asemaan, jossa hänen ei tarvitse kohdata työttömyyttä tai työskennellä lyhytaikaisissa työsuhteissa. Tässä nähdään myös se, kuinka työ ei näytä merkitsevän Tarulle vain elannon saamista, vaan omien mielenkiinnonkohteiden seuraaminen on myös hänelle tärkeää.

Keskeinen tulos tämän alaluvun analyysistä on, että ensimmäistä tyyppiä edustavien nuorten kulttuurinen tapa reflektoida omaa urapolkuaan sekä hakeutuminen toivealaa vastaavaan työhön tai ammatilliseen koulutukseen ovat auttaneet heitä etenemään kohti jatkokoulutusta tukevia osatavoitteita. Sosiaaliset verkostot ovat tukeneet monin tavoin heidän jatko-opintojen suunnitteluaan. Heidän tarinoissaan ovat kuitenkin läsnä koulutuspolitiikan reunaehdot – ensikertalaiskiintiöt, opintotukeen liittyvät kysymykset sekä alan opiskelupaikoista käytävä kova kilpailu. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa nuorten on havaittu sopeuttavan omia haaveitaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin (Hodkinson & Sparkes, 1997; Walther, ym., 2015).

5.3 Tyyppi 2: Taka-alalle jäävä jatko-opintojen suunnittelu

Taulukko 3. Taka-alalle jäävä jatko-opintojen suunnittelu – Daren ja Viivi

Päämäärätietoisuus koulutuksen suhteen	Työn ja koulutuksen suhde	Sosiaalisten verkostojen tuki
Koulutuksen suhteen yleisiä päämääriä, mutta ei konkreettisia suunnitelmia. Jatko-opintojen suunnittelu ei ole aktiivisessa pohdinnassa.	Työ ja koulutus ovat erillään toisistaan. Painottaa työnteon tärkeyttä.	Käytännöllisiä voimavaroja löytyy, mutta vähäisempien kulttuuristen voimavarojen vuoksi niiden hyödyntäminen on rajallista.

Tässä alaluvussa esittelen toisen tyyppin, joka eroaa edellisessä luvussa kuvatusta tyyppistä sekä päämäärätietoisuudessa, suhtautumisessa työhön ja koulutukseen sekä sosiaalisten verkostojen tuessa. Darenilla ja Viivillä on haaveena päästä korkeakouluun, mutta he eivät ole yhtä päämäärätietoisia jatko-opintojen suunnittelussa kuin edellisessä alaluvussa mainitut Amanda, Arttu ja Taru. Darenin ja Viivin tarinat keskittyvät työnteon kuvaamiseen, ja alavalinnan pohdinta jää niissä sivuosaan. Viitatessaan jatko-opintoihin, he korostavat koulutuksen välineellistä arvoa, kuten nuoret ovat tehneet Waltherin ja kumppaneiden (2015) tutkimuksessa, eikä koulutukseen pääsy näyttäydä yhtä tärkeänä prioriteettina heidän urapolullaan. Myöskään koulutukseen pääsemiseen liittyvät keinot eivät ole juurikaan tarinoissa esillä. Jatko-opintojen suunnittelu jää taka-alalle, ja sen sijaan nuoret elävät hetkessä tehden ratkaisuja lyhyemmälle aikavälille. Wierengan (2008) voimavarojen teorian näkökulmasta katsottuna näillä nuorilla on vähemmän kulttuurisia ja käytännöllisiä voimavaroja, mutta he hyötyvät kuitenkin vähistä voimavaroistaan. Tyyppiä 2 kuvaavat piirteet olen tiivistänyt taulukkoon 3.

Daren ja Viivi ovat vuonna 2018 välitilassa lukion ja jatko-opiskelun välillä. Edellisen alaluvun nuorista poiketen heillä ei ole konkreettisia tavoitteita korkeakoulutuksen suhteen. Valmistuttuaan ylioppilaaksi Viivi alkoi etsimään töitä. Välivuoden pitäminen oli osa hänen suunnitelmaansa, sillä hän halusi tienata rahaa, ennen kuin hän menisi opiskelemaan.

Viivi (2018): [– –] Sitten ehkä se semmonen oma asenne että kun jossain vaiheessa [lukion jälkeistä] kesää tuli semmonen olo et nyt on koulu klaarattu, et nyt vois vähän kerätä rahaa ja sitten lähtee toteuttamaan omii

suunnitelmii. Et jos ei halua mennä töihin tai saada työtä niin eihän sitä sitten myöskään saa.

Maahanmuuttajataustainen Daren vaikuttaa Viivin tavoin lykkäävän jatko-opintojen suunnittelua myöhemmäksi. Daren kertoi, että ei saanut hakemaansa opiskelupaikkaa, ja että hän aikoo hakea seuraavassa haussa ammattikorkeakouluun. Hän mainitsee myös kaksi itseään kiinnostavaa alaa, mutta sanoo, ettei ole perehtynyt niihin vielä tarkemmin. Daren kertoo vuonna 2018, että hän suunnittelee koulutusvalintoja lisää myöhemmin, kunhan on ensin tehnyt töitä.

Daren (2018): Mä haluan vaan lisää, eri kokemuksi eri aloista kaikkee tommost.

Haastattelija: Sit ku sulla on paljon kokemusta niin, mitä sä sillä kokemuksella sitten?

Daren: Mä voin vaik hakee siihe, vaik kouluttautuu siihe, alaan jos mua alkaa kiinnostaa se niin mä voi alkaa kouluttautuu siihe. Sit mä meen, viel eteenpäin siit.

Viivin ja Darenin tarinoissa työ- ja opiskeluaikeet ovat erillään toisistaan, eivätkä sosiaaliset verkostot ole tarjonneet (vielä vuonna 2018) apua näiden suunnitelmien yhteen nivomiseen. Koska he eivät ole myöskään toivealaan liittyvässä työssä tai muussa koulutuksessa, he ovat Vihtarin (2020, s.110) jaottelun mukaan ”passiivisia hakijoita”. Darenin ja Viivin tarinoiden perusteella heillä ei ole ollut erityisiä kriteerejä heidän hakemilleen töille. Viivi kertoo, kuinka TE-toimisto ”passitti” häntä hakemaan töitä lukion jälkeen, ja kuinka hän hyödynsi TE-toimistossa esiin tulleita tai netistä löytyviä työpaikkailmoituksia.

Viivi (2018): [– –] Mutta että tosiaan, työnhakuprosessihan on ollu tosi helppoo. Että kun on just esimerkiks, on se joku mol?

Haastattelija: Joo.

Viivi: Niin sieltä kautta löytyy tosi helposti just et pystyy valitsemaan vaikka et asiakaspalvelutöitä ja sitten että kuinka pitkäksi aikaa. Ja sit vielä just silleen kunnittain. Et jos nyt esimerkiks haluis hakee Helsingistä töitä niin sitten sieltä löytyy nämäkin. On ollu tosi helppoo.

Tulkitsen, että työnhaun ”helppous” kertoo Viivin alhaisista odotuksista työlle tai siitä, että Viivin hakemien töiden oli tarkoitus olla hänelle väliaikaisia. Myös Walther ja kumppanit (2015) ovat havainneet nuorten asettavan joskus odotukset matalalle. Tarina

eteni siten, että Viivi pääsi kuuden kuukauden määräaikaiseen palkkatuettuun työhön. Viivi kertoi, että tulevaisuus oli sen jälkeen avoinna: ”Ja sit sitä katotaan että mitä sitten.” Tähän lyhyeen työsuhteeseen pääseminen oli tärkeä kokemus Viiville, sillä hän pääsi ensimmäistä kertaa ”kunnan työhön” ja työyhteisön jäseneksi.

Viivi (2018): [—] ehkä ei sitten osata ottaa kauheen vakavasti, jos just menee suoraan vaik koulusta töihin. Mutta et mulla tääkin on ensimmäinen kunnan työ, niin ei oo silleen et, on ollu tosi mukava tehdä töitä. Ja siel on kuitenkin kaikki ihmiset ottanu mut silleen tosi hyvin vastaan. Mä vähän pelkäsin et apua millasta se on mennä ekaan varsinaiseen työhön. Mut et on ollu tosi positiivista.

Viivi oli epäillyt siitä, otettaisiinko hänet ”vakavasti” töissä, sillä hänellä oli vain ylioppilastutkinto. Tulkitsen Tolosen ja Aapola-Karin (2021) tuloksiin nojaten, että hän on epävarma omasta arvostaan työmarkkinoilla. Myöhemmin Viivin tarinassa käy ilmi, kuinka Viivi on ollut huolissaan töiden saamisesta. Viivi ja Daren pohtivat molemmat sisarustensa ja tuttaviensa kokemuksia työnhausta, ja arvioivat niiden perusteella myös työmarkkinatilannetta ja omia mahdollisuuksiaan työllistyä.

Viivi (2018): Ja sit loppujen lopuks mä en sitten uskaltanu lähteä niihin mihinkään [Ohjaamon työnantajatreffeille] mutta sitten just sen kerran kun mun veli meni niin sithän se sai sieltä sit heti, se sai montakin työhaastattelua ja yhen kautta se sit pääs nyt töihin. Se on ollu, se on tavallaan auttanut siinä omassakin semmosen ajatuksessa et okei kyl niit töitä löytyy. Et ei oo vajonnu kuoppaan et okei ei niitä töitä mistään löydy.

Daren (2018): Mut jotkut kaverit, tai no, kaverin isoveljet ne on käyny, ne on myös sanonu et siitä alasta ei pääse hyvin töihin. Mut se riippuu, sit mun [tuttava]. Se oli valmistunu [ammattillisesta koulutuksesta X], nii se, se kerto mulle miten noi [alaa liittyvät jutut toimii], jos sä haluat oikeesti menestyy sun pitää ite, tehdä alote, et. Alottaa oma firma ja kaikkee tommost, ei mitään pelkoo, vaan tehdä kaikkee ite.

Sisarukset toimivat joskus nuorille malliesimerkkeinä, ja heidän kokemuksistaan nuoret pyrkivät ottamaan oppia (Varjo, ym., 2019). Viivi luotti, että hän tulee saamaan töitä, koska hänen veljensäkin oli saanut. Hollandin ja kumppaneiden (2007) mukaan sisarukset auttavat nuoria saamaan ”sisäpiirin tietoa”. Darenille sisäpiirin tietoa oli se, että häntä kiinnostava alalla vaaditaan aloitekykyä. Voidaan pohtia, kuinka paljon sisarukset voivat laajentaa nuorten näköaloja koulutukseen ja työelämään ottaen huomioon, että sisarustenkin ura saattaa olla vasta alkuvaiheessa.

Daren on työskennellyt lukion jälkeen eri aloilla, ja monet töistä ovat olleet sellaisia, joihin hän on päässyt tuttavien suosituksen tai vinkin avulla. Daren ei tuo ilmi, että työpaikkojen sopivuudesta hänelle olisi näissä tilanteissa keskusteltu, vaan hänelle vaikutti olevan olennaisempaa, että oli paikkoja, joihin hakea.

Haastattelija (2018): Sä kerroitki et sä oot käynny siellä työkkärissä sit oot jutellu kavereitten kanssa ja käynny täällä niin koetko sä että tarpeeks sitte neuvoja ja, tukea sitten ku on miettiny noita työnhakuasioita?

Daren: Niilt just joilt kenelt mä kysyin, ne on just semmosii jotka on ollut siel duunis ne sanoo mulle ja hae.

Darenin mainitsemat työpaikat, joihin hän on hakenut tai joissa hän on ollut, eivät liity suoraan alaan, jota hän haluaisi opiskella. Kuten Waltherin ja kumppaneiden (2015) tutkimuksessa mukana olleet nuoret, Daren ja Viivi näyttäytyvät tarinoissaan päättäväisinä ”yksinkertaisen tien valitsijoina”, jotka tarttuvat heille melko helposti toteutettavissa oleviin mahdollisuuksiin, ja jotka toimivat urapolullaan kulttuuristen normien ja odotusten mukaan.

Keskeinen Darenin toimintahorisonttia ohjaava tekijä, on hänen tarinansa perusteella rahan ansaitseminen. Työ ei korvaa puuttuvaa jatko-opiskelupaikkaa, vaan mahdollinen opiskelu tulee työn rinnalle. Kysyttäessä Darenilta, mitä hän odottaa ja toivoo työelämältä, hän kertoo rahan tienäämistä olevan hänelle ensisijaista.

Daren (2018): No mä haluan, tehä paljon töitä, saada rahaa ja samal, opiskella ni mä haluan tehä sillee et, jos mä nyt vaik meen ammattikorkeeseen ja mun, mä samal teen töit samaan aikaan, et mä saisin, ees jotain rahaa taskuun.

Darenin viittaus ”ees jotain rahaa” viittaa vähäisiin taloudellisiin resursseihin. ”Yksinkertaisen tien valitsijoilla” oli Waltherin ja kumppaneiden (2015) tutkimuksessa rajallisesti resursseja, ja tämä vaikutti siihen, että he eivät asettaneet koulutuksellisia tavoitteitaan niin korkealle. Tällä tavoin toimivat nuoret esittivät itsensä usein henkilöinä, jotka valitsivat omasta tahdostaan käytännönläheisen tai työelämäorientoituneen asenteen (mt.). Voidaan kuitenkin tulkita myös niin, että epävarma tai torjuva suhtautuminen koulutukseen kertoo voimavarojen sekä mahdollisuuksien rajallisuudesta (Tolonen & Aapola-Kari, 2021; Wierenga, 2008). Voi olla, että Darenilla ja Viivillä jatko-opintojen suunnittelu on jäänyt taka-alalle, koska

heidän kulttuurisessa elinympäristössään koulutusta ei arvosteta niin paljon, ja siksi he eivät myöskään käytä aikaansa koulutusvaihtoehtojen ajatteluun.

Tämän lisäksi erona aineiston muihin nuoriin Daren on ilmeisesti jäänyt haastatteluiden perusteella vaille riittävää ammattilaisen tukea opiskeluasioissa. Ohjaamossa hän oli maininnut opiskeluaikheet, mutta keskustelu oli kääntynyt työnhakuun.

Daren (2018): Joo mä oon puhunu niille [opiskelemaan hakemisesta] ja mä puhuin, ja, tää viime kevään yhteishaus niille. Et mä olin hakenut, mut mä en, mä menin pääsykokeeseen mut mä en päässyt. Ja nyt taas uusiks.

Haastattelija: Sä sanoit että sä oot, ihan hetkosen, vasta täällä Ohjaamossa käyny mutta, onko, sun asiat edenny sen jälkeen ku sä kävit täällä Ohjaamossa? Miten sä ite koet? Onko tästä ollut sinulle hyötyä tai, täällä Ohjaamossa käymisestä?

Daren: On täst ollu kyl hyötyy mä sain ainaki mun hakemustekstin tehtyy ja, CV tarkistettii. Se oli sit siinä. Katotaan viel jatkos miten asiat menee.

Haastattelija: Minkälaiseks sä näät Ohjaamon roolin nyt sinun elämässä? Onko sillä ollut, jotain roolia nyt tässä sinun, tilanteessasi?

Daren: Nyt mult, on tullu noi (epäselvää puhetta), se [Ohjaamon työntekijä] niin se sano mulle et joo, et on parempi hakee, olla koko ajan aktiivinen, mennä noihin työnantajatrefeihin, niitten kaa voi saada vaik duunii. Se laitto mulle joku ainaki yli neljä, ens viikolle. Ja pari viikon pääst.

Darenin tarinan perusteella ei tiedetä, kuinka paljon eri työskentelyvaihtoehdoista keskusteltiin tai missä määrin niitä etsittiin hänen omien kiinnostustensa tai jatko-opintosuunnitelmiansa pohjalta. Lotta Haikkola (2021) havaitsi tutkimuksessaan, että nuorten TE-toimistoista ja Ohjaamosta saama uraohjaus painottuu nuorten ohjaamiseen matalan osaamistason töihin. Palveluissa nuoria ei erityisesti ohjattu korkeakouluopintoihin. Myös silloin kun asiakas toi itse aikeet hakea korkeakouluun, häntä ei välttämättä kannustettu. Sen sijaan häneltä kysyttiin, aikooko hän hakea töitä, eli keskustelua ohjattiin siihen, että nuoren tulisi hakea töitä, jotta hän ei menetä oikeuttaan sosiaalietuuksiin. Haikkolan mukaan työvoimapolitiittisilla rakenteilla ja instituutioilla on rooli nuorten urapolkujen muotoutumisessa ja esimerkiksi nuoren etninen tausta ja sukupuoli saattavat vaikuttaa siihen, millaista ohjausta he saavat. Myös Haikkolan ja kumppaneiden (2021) tutkimuksessa mukana olleet nuoret kokivat, että TE-palveluista ja Ohjaamoista heille tarjottiin lähinnä reittejä matalapalkkaisille aloille.

Vuonna 2019 Viivin ja Darenin polut ovat edenneet eri tavoin. Viivi on päätenyt opiskelemaan ammattikorkeakouluun, ja hän reflektoi omia työelämäkokemuksiaan enemmän kuin ensimmäisellä haastattelukerralla. Viivin tarinassa näkyy vahvasti se, että hän pitää aloittamista opinnoista. Tarinoiden valossa Viivi on saanut sosiaalisilta verkostoilta tukea koulutusasioihin, **minkä ansiosta aiemmin taka-alalle jäänyt jatko-opintojen suunnittelu tuli Viiville ajankohtaiseksi.**

Viivi hyötyi etenkin henkisestä tuesta, jota hän sai Ohjaamosta ja Dominosta (ks. myös luku 5.1). Viiviä oli auttanut, kun hän oli päässyt pois uuvuttavasta työstä. Ohjaamalla oli vahva rooli käytännön avun tarjoamisessa sekä siinä, että sieltä autettiin Viiviä näkemään oman tilanteensa vakavuus.

Viivi (2019): Koska se työ, uuvutti mut siinä, [vuodenaika] aikoihin niin pahasti että Ohjaamon puolelta ei päästetty mua enää sinne töihin koska tiedettiin, että se oikeesti vetäis mut ihan.. Että siis mulla tuli vaan semmonen, että se töihin lähteminen oli täysin mahdotonta. -- Oli se vähän säätöö mutta se oli ainut keino et ei ois ihan palanu loppuun ja sitten ois oikeesti, menny ihan eri tavalla asiat. En ois luultavasti ollu ees opiskelukuntonen esimerkiks nyt tänä syksynä.

Tarinasta kävi ilmi, kuinka Viivi oli löytänyt ammattilaisten avulla mielekkään työkokeilupaikan, joka tuki hänen opiskelukykyään tulevissa opinnoissa. Viivi tutustui lisäksi työkokeilussa samassa tilanteessa oleviin ihmisiin, jotka tsemppasivat häntä opiskelupaikan haussa.

Viivi (2019): Siis oikeesti kaikki ne ihmiset siellä [työkokeilupaikassa] vaan voimaannutti ja just kannusti siihen, et jes et kyl mä jaksan opiskella ja että toivottavasti pääsee kouluun. Koska siel oli just muitakin jotka haki samaan aikaan just kouluihin, ni me just puhuttiin kaikesta siitä et no et mihis sä oot hakenu, okei no nii ja mites tällee.

Viivin tarinasta vuonna 2019 nähdään, kuinka Ohjaamon tuki mahdollisti hänelle uusia resursseja myöhemmin hänen urapolullaan. Wierenga (2008, s. 131) puhuu siitä, kuinka resursseilla on tapana moninkertaistua, tai muuttua ”resurssivirroiksi”. Ohjaamon tarjoaman keskustelumahdollisuuden sekä käytännön avun ja tiedon avulla Viivi pääsi käsiksi lopulta myös yllättävään resurssiin: ”voimaantumiseen”, jonka vertaisten tarjoama henkinen tuki työkokeilupaikalla sai aikaan. Huomionarvoista on myös se, että Ohjaamo oli Viiville entuudestaan tuttu paikka, josta hän saattoi nyt matalalla kynnyksellä hakea apua uudelleen. Alun perin Ohjaamon oli esiteltyt hänelle hänen

sisaruksensa. Wierengan (2008, s. 148) mukaan nuorten sosiaaliset verkostot voivat toimia linkkeinä nuorten ja resurssija tarjoavien tahojen välillä, eli kun esimerkiksi perheenjäsenet vievät nuoria erilaisiin paikkoihin, heille muodostuu niistä omakohtainen kokemus, ja heidän on luontevampaa mennä niihin jatkossakin.

Sen sijaan Darenin tavoitteissa vuonna 2019 ei ole tapahtunut kovin paljon muutosta edelliseen haastattelukertaan nähden, ja jatko-opintojen suunnittelu vaikuttaa yhä olevan taka-alalla hänen elämässään. Hänen ensisijainen alansa on sama kuin edellisessä haastattelussa, ja lisäksi hän luettelee kaksi uutta alaa. Suunnitelmat eivät ole juurikaan sen konkreettisempia kuin aikaisemmin, mutta Darenilla on monia vaihtoehtoja tulevaisuuden suhteen.

Haastattelija (2019): Miltä se tuntuu, ku sä nyt katot tota [Polkuni työelämään -viivaa vuodelta 2018]?

Daren: Kyl mä, emmä oo siis, mä teen nyt vaan väliaikaisesti koko ajan joku duuniduuni, mut kyl mä haluan, jossain vaihees vaik, opiskelee vaik tänä vuonna tai ens vuon. Opiskelemaan joo.

Haastattelija: Joo. Mitä sä ajattelet, et sä haluaisit opiskella?

Daren: [Ammattialaa A]. Mä en oo vielä miettiny näit muit aineit kunnol, tai siis, aloi. Ehkä [ammattialaa B], mut toi [ammattiala A] kyl on eka. Muita mä en oo viel, niinku perehtyny nii viel kunnolla. Tai sitte [ammattiala C].

Daren kertoo siis tekevänsä väliaikaisesti töitä ennen opintoihin hakeutumista, jotta hän saisi lisää työkokemusta ja rahaa säästöön. Hän toivoo, että hän voisi säästöjen avulla mennä opiskelemaan ulkomaille tai hankkia auton. Kysyttäessä, mitä hän on oppinut työelämäkokemuksista, hän kertoo oppineensa asiakaspalvelutaitoja sekä kestävyyttä pitkissä työrupeamissa. Daren on siis hyvin työelämään orientoitunut, ja vaikuttaa, että hän on tietoisesti lykännyt jatko-opintojen suunnittelua. Darenin mukaan Ohjaamosta hän saa apua koulutukseen liittyviin kysymyksiin, sitten kun ne ovat ajankohtaisia.

Daren (2019): No mä siis kävin, joku pari kertaa [Ohjaamossa] ihan CV sit tekeen hakemuksen, just tommosta mihin mä tarviin apuu, mut siis kyl mä käyn siäl, kuten vaik nyt jos mä haluan hakee johonki kouluihi, eks Ohjaamossa just auteta?

Haastattelija: Joo, aivan. Nii ajattelit mennä sinne takasi sitte?

Daren: Joo.

Tarinan perusteella jatko-opintojen suunnittelu jää Darenilla taka-alalle siitä huolimatta, että suunnitteluun voisi saada tukea sosiaalisilta verkostoilta.

Yhteenvedona tästä alaluvusta voidaan todeta, että toista tyyppiä edustavat nuoret eivät suunnitelleet jatko-opintojaan niin päämäärätietoisesti, vaikka heillä oli halu mennä opiskelemaan. He priorisoivat työntekoa, ja jatko-opintojen suunnittelu lykkääntyi myöhemmäksi eli jäi taka-alalle. Näiden nuorten tarinoissa kulttuurisia resursseja ilmeni vähemmän, mikä näkyi esimerkiksi nuorten epäilyksissä omasta pärjäämisestä työmarkkinoilla ja vähäisempänä perehtymisenä korkeakouluvaihtoehtoihin. Nämä nuoret hakivat ja saivat kuitenkin käytännön apua ja tietoa kavereiltaan, sisaruksiltaan sekä Ohjaamosta. Toinen nuorista käytti myös mahdollisuutta keskustella Ohjaamossa koulutukseen liittyvistä suunnitelmistaan. Hän sai myös henkistä tukea opintoihin hakeutumiseen Ohjaamosta sekä työkokeilupaijalta, mikä aktivoi häntä jatko-opintojen suunnitteluun. Molemmissa tarinoissa tuli esille nuorten kokema taloudellinen epävarmuus. He halusivat säästää rahaa ennen opintoja, ja he olivat onnistuneet löytämään vain lyhytaikaisia työsuhteita tai työkokeilupaiikkoja. Heidän tarinoissaan jatko-opintoihin hakeutuminen ja töiden tekeminen näyttivät erillisiltä tavoitteilta.

5.4 Tyyppi 3: Vaikeana näyttäytyvä jatko-opintojen suunnittelu

Taulukko 4. Vaikeana näyttäytyvä jatko-opintojen suunnittelu – Peetu

Päämäärätietoisuus koulutuksen suhteen	Työn ja koulutuksen suhde	Sosiaalisten verkostojen tuki
Ei selkeää päämäärää eikä suunnitelmia koulutuksen suhteen. Aiemmat opinnot keskeytyneet. Epävarmuus omasta alasta hidastaa jatko-opintojen suunnittelun edistämistä.	Haluaisi ensisijaisesti opiskella, ja työt ovat tulleet puuttuvan opiskelupaikan tilalle. Työnteosta puuttuu merkityksellisyyden kokemus, mutta työ on parempi kuin työttömyys.	Painottuu käytännön tukeen työnhaussa. Ei juurikaan mainintoja jatko-opiskeluun liittyvistä keskusteluista, ja vain vähän merkkejä kulttuurisista voimavaroista.

Seuraavaksi esittelen kolmannen tyyppin, mutta aluksi vedän yhteen edellisten kahden tyyppin piirteet. Luvussa 5.2 kuvasin, kuinka Amandan, Artun ja Tarun päämääränä olivat jatko-opinnot tietyllä alalla tai tietyssä koulutusohjelmassa. Vaikka heille kaikille alavalinta ei ollut aivan selvä, heidän päämäärätietoisuutensa näkyi aktiivisena

tiedonhakuna ja pyrkimyksenä hankkia kokemusta itseä kiinnostavalta alalta. Luvussa 5.3 kerroin taas Viivistä ja Darenista, joilla ei ollut yhtä vahvoja koulutukseen liittyviä päämääriä ja joille työ näyttäytyi koulutuksesta erillään olevana asiana. Tässä luvussa esittelen Peetun tarinan, jossa hän kuvailee vaikeuksiaan valita yhtä päämäärää uralleen. Hän on epävarma, mitkä olisivat seuraavat askeleet jatko-opintojen suhteen, ja hänen työelämäkokemuksensa eivät ole auttaneet häntä tavoitteiden selkeyttämisessä. Tätä viimeistä tyyppiä kuvaavat piirteet olen tiivistänyt taulukkoon 4.

Jatko-opintojen suunnittelu alkoi tuntua Peetusta ajankohtaiselta pian lukion ja armeijan jälkeen, mutta siinä vaiheessa hän ei tiennyt vielä, mikä häntä kiinnostaa. Peetu kertoo, että hän hankki suhteiden avulla töitä ja välttyi siten valitsemasta heti jatkokoulutusta:

Peetu (2018): [– –] aikasemmin oli ollu jotenkin helppo päättää siitä että mitä tekee kun on aina sun pitää mennä kouluun ja sit sun pitää mennä töihin mut ei tarvi miettii sitä oikeesti sitä tulevaisuutta mitä haluaa tehdä. Sit kun pääsi intistä niin tuli oli pakko mutta ei ollut oikein mitään ideaa niin no sit menin töihin. Menin ekaks mun yhen entisen tai mun veli on joskus ollut töissä semmosessa firmassa.

Peetun tarinasta voidaan tunnistaa Tolosen ja Aapola-Karin (2021) tutkimuksessaan kuvaama ”välttelyn strategia”, sillä Peetu perustelee valintaansa tutkimuksen nuorten tavoin negatiivisten ilmaisujen kautta: kouluun hakeutuminen tuntui ”pakolta” eikä omasta alasta ollut ”mitään ideaa”.

Peetu ei ole vuonna 2018 löytänyt kiinnostavaa alaa. Hänen haaveenaan on kuitenkin jonkin jatko-opiskelupaikan saaminen seuraavana vuonna ja oman yrityksen perustaminen tulevaisuudessa. Hänen esikuvanaan on tunnettu yrittäjä, joka on pyrkinyt ratkaisemaan maapallon kestävyysliittymiä haasteita. Esikuva oman arkiympäristön ulkopuolella voi auttaa nuoria kuvittelemaan omaa tulevaisuutta ja siellä olevia mahdollisuuksia, ja se voi toimia kulttuurisena voimavarana (Wierenga, 2008). Peetu toivoisi itsekin pääsevänsä tulevaisuudessa alalle, jolla hän pääsisi tekemään jotain merkittävää.

Peetu (2018): [– –] ainakin mä kuvittelisin et jossain vaihees elämää kun pääsen eteenpäin niin löydän semmosen alan/työn mikä millä on oikeesti jotain väliä. Eli sit elämäs pitää olla mun mielestä kuitenkin joku tarkoitus ja me itse keksitään kuitenkin se tarkoitus.

Peetulla ei ole selkeää päämäärää eikä suunnitelmia, sillä hän ei määrittele esimerkiksi suunnitelmien ajankohtaa, kun hän sanoo ”jossain vaihees elämää”. Peetun tarinasta, esimerkiksi hänen sanoistaan ”me itse keksitään kuitenkin se tarkoitus” välittyy silti halu löytää jokin päämäärä. Vuonna 2019 Peetu kokee paineita päämäärän valitsemisesta.

Peetu (2019): Jos mä en vuoden päästä oo löytäny vielä kukaan sitä niin sit mä oon pulassa. Jos mä en oo vuoden päästä päättäny tai edes löytäny sitä mitä mä haluan tehdä tarkalleen. Valinnu. Valinnu sitä mitä mä haluan koska sehän on valinta. Toivottavasti on semmonen suunnitelma, mistä mä oon ottanut ekat askeleet. Joko mä oon koulus tai sit mä oon ainakin päättäny sen koulun ja mä oon valmistautunu siihen etukäteen.

Jatko-opintojen suunnittelu näyttäytyy Peetun tarinassa vaikeana, kun toiveala ei ole tiedossa. Toisin kuin muiden nuorten tarinoissa, Peetun tarinassa päämäärän määrittäminen näyttäytyy edellytyksenä sille, että Peetu voisi edetä urapolulla. Vaikka Peetu on viettänyt monta välivuotta, hän kokee, että hän on yhä lähtöasteessä alavalinnan tekemisen suhteen.

Peetu on tehnyt välivuosien aikana eri alojen töitä, ollut välillä työttömänä ja kokeillut hetken aikaa opiskella ammattikorkeakoulussa. Nämä kokemukset eivät kuitenkaan ole tarinan perusteella antaneet uusia ideoita jatko-opintojen suhteen, toisin kuin on tapahtunut Amandan, Artun ja Tarun tarinoissa. Peetu kuvailee, kuinka hänen tekemänsä työt eivät ole tuntuneet innostavilta, mutta niiden kautta hän on saanut taloudellisia resursseja:

Peetu (2019): Mä en tiiä olik ne kauheen merkityksellistä tommoset hommat mut niissä oli ainakin se että aina lähti töihin just silleen että, tällä ei oo ehkä tarkotusta isommassa kuvassa mutta ainakin se et mä meen tänne. Mä saan resursseja tai rahaa et mä voin mennä tehdä jotain muuta millä on väliä.

Peetua voidaan luonnehtia Toiviaisen (2019, s. 81) tutkimustulosten valossa ”etsijänuoreksi”, jolla on ammatillisia haaveita ja monipuolista työkokemusta, mutta koulutusreitien rakentaminen on vielä kesken. Työssäolo on näyttäytynyt Peetun tarinan perusteella hänelle ennen kaikkea mahdollisuutena saada mielekästä tekemistä omaan arkeen, joka on puuttunut silloin, kun hän on ollut työttömänä.

Haastattelija (2018): Mitä työ merkitsee sulle?

Peetu: Mä oisin aikasemmin varmaan sanonut et se on vaan, et raha on se tärkein juttu mikä on totta kai. [– –] työ ei oo pelkästään rahan takia tehdä vaan myös sen takia että se antaa tosiaan edes jotain sisältöä elämään ja semmosta sosiaalista kanssakäymistä ihmisten kaa.

Yllä Peetu kertoo, että työyhteisössä hänellä on mahdollisuus olla tekemisessä muiden ihmisten kanssa. Silloin kun nuorilla on huoli omasta hyvinvoinnista ja päivittäisen arjen sujumisesta, voi omien unelmien seuraaminen tuntua kaukaiselta. Nuoret kaipaavat ennen kaikkea johonkin yhteisöön kuulumista sekä mielekästä tekemistä päiviin, ja koulutussuunnitelmien tekeminen voi olla heille toissijaista (Toiviainen, 2019, s. 81).

Peetun tarinassa on nähtävillä, että häneltä on puuttunut voimavaroja, jotka olisivat voineet auttaa häntä etenemään urapolulla. Thomsonin ja kumppaneiden (2002) tutkimuksessa nuorten oli vaikeampaa rakentaa mielekkäitä polkuja koulutukseen, jos heillä oli vähemmän sosiaalisten verkostojen tarjoamia resursseja. Peetun vajaa vuosi aiemmin aloitetut ammattikorkeakouluopinnot olivat keskeytyneet, sillä hänelle oli tullut paljon poissaoloja ja työtaakka oli kasvanut liian suureksi. Ala oli tuntunut kiinnostavalta, mutta Peetun tarinan perusteella opintojen alku ajoittui huonoon kohtaan hänen elämässään. Peetu kuvailee, kuinka häneltä puuttui motivaatiota opiskeluun. Hän pohtii, että koulun henkilökunnalta sekä tuutoreilta olisi ollut mahdollista saada tukea opintojen suorittamiseen, mutta hän ei ollut pyytänyt sitä.

Peetu (2018): [– –] kyl sieltä [ammattikorkeakoulu] oli varmaan olis varmasti ollu paljon hyötyä tai resursseja. Ois varmaan autettu mutta en hakenut varmaan apuu enkä sitten sen seurauksena saanutkaan apua tietenkään.

Mahdolliset koulun tarjoamat resurssit olivat jääneet Peetun ulottumattomille. Wierenga (2008, s. 127) kuvaa tutkimuksessaan samanlaista tilannetta, jossa nuoret eivät saa käyttöönsä resursseja, vaikka ne vaikuttaisivat olevan nuorten saatavilla. Peetu kertoo, että jo opintojen alkaessa hänellä oli vaikeuksia kiinnittyä kouluyhteisöön, sillä hän ei ollut suunnitellut aloittavansa opintoja. Nuorten huono suhde kouluyhteisöön voi olla yhteydessä heikkoon opiskelumotivaatioon (Toiviainen, 2021, s. 80).

Lyhyt omakohtainen kokemus korkeakouluopiskelusta voisi olla nuorelle kulttuurinen resurssi (Toiviainen, 2019, s. 72; Wierenga, 2008, s. 160), josta hän ammentaisi ideoita uusille koulutusvalinnoille, mutta Peetun tarinassa ei näyttänyt siltä. Muut aineiston nuoret ovat nähneet myös vastoinkäymisissään hyötyjä tulevaisuuden kannalta. Sen

sijaan Peetun tarinassa tällaisia Wierengan (2008, s. 127) kuvaamia positiivisia symbolisia merkityksiä ei löydy, vaan hän puhuu alavalinnasta lannistuneeseen sävyyn.

Haastattelija (2019): No kun sä sanoit äsken tossa että et oo ehkä löytäny sitä sun juttuu vielä niin onks se miten sä koet sen? Onks se haastavaa?

Peetu: Se on. Joo. On se haastavaa. Ei sen takia että ei välttämättä ois löytäny sitä juttuu vaan se että on niin monta eri juttuu mitä on löytäny et haluais tehdä... Mä itse asiassa mietin välillä et tai tulee semmonen tunne et onks oikeesti missään hyvä. Onks missään. Sit alkaa mieltii sitä tarkemmin niin joo.

Nuorten epäonnistumisen ja pettymyksen kokemukset urapolulla voivat lisätä nuorten kokemia paineita koulutusalan valinnassa (Määttä, ym., 2016). Näin vaikuttaa käyneen Peetulle hänen tarinassaan. Koulutuspäätösten tekoon vaikuttaa nuoren käsitys omasta arvostaan työ- ja koulutusmarkkinoilla (Tolonen & Aapola-Kari, 2021), ja Peetun tarinassa näkyy, kuinka hän epäröi omaa kyvykkyyttään. Se näyttää vaikuttaneen siihen, että hän ei ole ehkä rohjennut hakea itseään kiinnostavia koulutuspaikkoja.

Jatko-opintojen suunnittelu näyttäytyy vaikealta mahdollisesti siksi, että Peetu ei ole saanut kannustusta jatko-opintojen suunnitteluun muilta ihmisiltä toisin kuin monet aineiston muut nuoret ovat saaneet. Peetu näkee, että Ohjaamosta hän voi hakea tukea lähinnä työnhakuun silloin, kun työttömyys osuu kohdalle.

Haastattelija (2019): Ja sä et oo hakenu sitten just ajatellen työnhakuu tai opiskeluu tai työelämää mistään muualta mitään tukea?

Peetu: En oikeestaan. Mä en ees tiiä mistä tai varmaan löytyis netistä jostain. Se on sit kun on työttömänä. Nyt mä oon ollu onneks vasta näin vähän aikaa et kyl mä pitää taas pitää muistaa se et se on vaarallinen ansa koska se menee just silleen että sä heräät aamulla ja jos et sä alota sitä heti niin helposti menee koko päivä ja sit se joka päivä on uudestaan sama homma. Jos sä meet sinne Ohjaamoon niin se taas se lähtee siitä. Se lähtee siitä koska sä oot siellä ja sun on pakko tehdä se ja sä haluat tehdä.

Tarinan perusteella vaikuttaa, että Peetu pohtii alavalintaa paljon itsekseen. Se, että hän korostaa Ohjaamon suurta merkitystä työnhakumotivaation vahvistamiselle, saattaa kertoa siitä, että Peetu kokee olevansa yksin työelämäasioiden kanssa. Sosiaalisista verkostoista saatava tuki painottuu tässä tarinassa käytännön apuun, joka on hyödyttänyt häntä työpaikkojen löytämisessä, mutta keskustelut Peetun mielenkiinnonkohteista ja mahdollisuuksista työuran suhteen ovat jääneet tarinan perusteella ohuiksi.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella sosiaalisten verkostojen merkitys on suuri sellaisten resurssien tarjoamisessa, joita koulutuspäätöksissä ja ”oman elämän rakentamisessa” tarvitaan (Lahtinen & Tolonen, 2021; Wierenga, 2008). Peetun tarina osoittaa, että joskus resurssit voivat olla lähellä, mutta silti kaukana. Vaikka Peetu tiedostaa, mistä hän voi saada tukea, tuen hakeminen ei ole itsestäänselvää. Peetun toimintahorisontti jatko-opintojen suhteen näyttäytyy tarinassa kapeampana, ja sitä kuvastaa Peetun kokemus realististen vaihtoehtojen puuttumisesta.

Kolmatta tyyppiä edustavaa tarinaa koskevan analyysini keskeinen tulos on, että jatko-opintojen suunnittelu voi näyttäytyä vaikeana silloin, kun nuoren päämäärä on epäselvä, hän ei osaa valita eri koulutusvaihtoehtojen väliltä eikä hän näe väli vuosien aikaisten työkokemusten symbolista ja käytännöllistä arvoa koulutuspolulla etenemisen kannalta. Kun nuorelta puuttuu sellaista sosiaalisilta verkostoilta saatavaa tukea, joka auttaisi häntä sanoittamaan ja näkemään paremmin omia mahdollisuuksiaan, jatko-opintoihin siirtyminen on vaikeampaa. Tämän tarinan nuori vaikuttaa olevan melko yksin koulutusvalintojen kanssa, ja koulutuspolitiikan näkökulmasta merkille pantavaa on nuoren oma-aloitteisuuden korostuminen ja ohjauksen puute koulutuspäätösten tekemisessä. Seuraavassa luvussa vedän yhteen tuloksia ja teen niistä johtopäätöksiä. Se sisältää myös pohdintaa tutkielman tulosten luotettavuudesta ja merkityksestä sekä ehdotuksia jatkotutkimuksen aiheiksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Yhteenveto tuloksista

Analysoin kuuden Ohjaamossa asioineen nuoren haastatteluja vuosilta 2018 ja 2019. Käsittelin kunkin nuoren antamia haastatteluja yhtenä tarinana, jolloin minulla oli käsiteltävänä kaikkiaan kuusi tarinaa. Kerronnallisen analyysin mukaisesti kohdistin kiinnostuksen tarinoissa esiintyviin tapahtumiin, henkilöihin, tapahtumapaikkoihin ja tapahtumien kontekstiin. Minulla oli kaksi tutkimuskysymystä, joiden näkökulmasta analysoin tarinoita ja joihin etsin vastauksia molempien vuosien haastatteluista.

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski sosiaalisten verkostojen nuorille antamaa tukea urapolulla. Sosiaaliset verkostot tukivat nuoria aikuisia työtä ja koulutusta koskevassa päätöksenteossa kolmella eri tavalla. Ensimmäisenä tuen muotona nuorten tarinoissa näyttäytyi mahdollisuus keskustella työhön, jatko-opintoihin ja alavalintaan liittyvistä mahdollisuuksista muiden ihmisten kanssa. Keskustelu mahdollisti nuorille sen, että heidän hahmotelmansa tulevaisuuden suhteen jäsenyivät lisää ja he asettivat konkreettisempia tavoitteita urapolulle. Tarinoissa nuoret viittasivat etenkin Ohjaamossa tai Dominossa käytyihin keskusteluihin, mutta lisäksi nuoret kertoivat keskustelewansa vanhempiensa kanssa.

Toiseksi nuoret kertoivat tarinoissaan saaneensa käytännön apua ja tietoa, jotka olivat auttaneet heitä konkreettisesti päätöksenteossa. Nuoret olivat saaneet lisää tietoa vaihtoehtoistaan ja suosituksia työ-, työkokeilu-, työpaja- tai opiskelumahdollisuuksista, ja he olivat ottaneet muiden ihmisten kokemuksista oppia. Myös Ohjaamon piiriin hakeutuminen oli voinut tapahtua nuoren saaman suosituksen myötä. Käytännön apu ja tieto välittyivät nuorille pääosin Ohjaamon, Dominon, TE-palveluiden, kavereiden, sisarusten tai työkavereiden kautta. Lisäksi nuorten sosiaalisilta verkostoilta saama henkinen tuki oli auttanut heitä pitämään yllä motivaatiota ja etenemään urapolulla. Henkistä tukea nuorille tarjosivat tarinoissa etenkin Ohjaamo ja Domino, mutta myös sisarukset ja työkaverit.

Toisella tutkimuskysymyksellä pyrin selvittämään nuorten jatko-opintojen suunnittelussa esiintyviä eroja, ja havainnollistin niitä luokittelemalla nuorten tarinat kolmen tyyppiin. Tarinat erosivat kolmen kriteerin perusteella: kuinka päämäärätietoisia

nuoret olivat jatko-opintojen suunnittelun suhteen; minkälainen suhtautuminen koulutukseen ja työhön nuorten tarinoista välittyi; ja miten nuoret saavuttivat sosiaalisten verkostojen tuen avulla resursseja, jotka tukivat heitä jatko-opintojen suunnittelussa.

Tyyppin 1 tarinoiden nuoret miettivät aktiivisesti päämääriänsä koulutuksen suhteen, ja he suunnittelivat jatko-opintoja asettamalla päämääriä tukevia osatavoitteita.

Osatavoitteet liittyivät kokemuksen tai osaamisen hankkimiseen toivealalta ennen varsinaisia alan opintoja. Sosiaaliset verkostot toimivat näille nuorille kanavana, jonka kautta heille välittyi hyödyllisiä kulttuurisia resursseja sekä käytännön apua ja tietoa. Tyyppin 2 tarinoissa nuoret olivat jatko-opintojen suunnittelussa passiivisempia, ja he pitivät työtä ja koulutusta erillisinä asioina. Suunnittelu jäi heidän elämässään taka-alalle, ja he keskittyivät työntekoon tai työn etsimiseen. Heillä kulttuurisia voimavaroja vaikutti olevan vähemmän. Kuitenkin saatuaan keskustelumahdollisuuden ja henkistä tukea ammattilaisilta toisen tarinan nuori kertoi vuonna 2019 hakeutuneensa jatko-opintoihin. Tyyppin 3 tarinassa jatko-opintojen suunnittelu näyttäytyi vaikeana. Tarinan nuorella ei ollut selkeää päämäärää eikä suunnitelmia koulutuksen suhteen, mutta myöskään työskentely ei tuntunut hänestä merkitykselliseltä. Tarinassa sosiaalisten verkostojen tuki jäi kauemmaksi, ja siinä oli vain vähän merkkejä kulttuurisista voimavaroista. Seuraavaksi teen tuloksista johtopäätöksiä, ja tarkastelen sitä, miten tulokset suhteutuvat aikaisempaan tutkimustietoon.

6.2 Johtopäätökset ja tulosten tarkastelua aikaisemman tutkimuksen valossa

Tutkielmani alussa totesin, kuinka yhteiskunnan tavoite on saada nuoria kiinnittymään sujuvammin jatko-opintoihin ja työelämään (Eurofound, 2012; Hallitusohjelma, 2019; Tervasmäki & Tomperi, 2018). Tutkielmani tulokset lisäävät tietoa siitä, miltä siirtyminen lukiosta korkeakouluun näyttää nuorten näkökulmasta. Analyysissäni mukana olleet tarinat vahvistavat aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyä havaintoa siitä, kuinka nuorten koulutussiirtymät ovat usein tänä päivänä moninaisia ja polveilevia (Eurofound, 2012; Määttä, ym., 2016; OECD, 2019). Tutkielmani tulokset kertovat siitä, kuinka nuorilla on hyvin erilaisia tapoja rakentaa omaa urapolkuaan ja jäsentää omia tulevaisuudensuunnitelmiaan.

Tarinoille oli yhteistä nuorten jakama halu löytää merkityksellinen ala, jolla työskentely olisi heidän mielestään kiinnostavaa ja mielekästä. Itseä kiinnostavan alan löytäminen vaikutti olevan nuorille vähintään yhtä tärkeää kuin nopea pääsy jatkokoulutukseen. Nuorten näkökulmasta katsottuna nopea siirtyminen jatko-opintoihin ja mielekkään koulutuksen löytäminen olivat rinnakkaisia tavoitteita, joiden yhteensovittaminen näyttäytyi joissakin tarinoissa haastavana. Osa nuorista piti tarkoituksellisesti väli vuosia saadakseen lisää aikaa alavalinnan tekemiseen tai kerätäkseen rahaa työnteolla (Parker, ym., 2015), kun taas muille väli vuodet tarkoittivat pakotettua välivaihetta ennen opiskelupaikan löytymistä.

Analyysini valossa nuorten suhteet perheeseen, tuttavapiiriin sekä Ohjaamoiden, Psykososiaalinen tuki Dominon ja TE-palveluiden työntekijöihin näyttivät toimivan kanavana monenlaisille resursseille (Holland, ym., 2007; Lahtinen & Tolonen, 2021; Tolonen & Aapola-Kari, 2021; Walther, ym., 2015; Wierenga, 2008). Analyysissäni kiinnitin huomiota siihen, kuinka erilaiset resurssit moninkertaistuivat eli kuinka jonkin resurssin käyttäminen avasi nuorille pääsyn myös muihin resursseihin (Wierenga, 2008, s. 131). Vaikka kaikilla tutkimukseen osallistuneilla nuorilla näytti olevan enemmän tai vähemmän voimavaroja, tärkeä ero jatko-opintojen suunnittelun näkökulmasta löytyi siitä, miten nuorten käsitys omasta itsestään muuttui, kun he olivat vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Nämä identiteetin kehittämiseen liittyvät kulttuuriset voimavarat tulivat nuorten saataville erityisesti keskustelutilanteissa, joissa nuorilla oli mahdollisuus sekä itse reflektoida omia tavoitteitaan että saada niihin näkemyksiä ja reaktioita muilta ihmisiltä.

Suomalaisen koulutuspolitiikan kontekstissa korostuu itseohjautuvuuden merkitys. Erilaisia korkeakoulujen koulutusohjelmia on paljon, mutta hakea voi kerrallaan vain muutamaan hakukohteeseen, ja valituksi voi tulla kerrallaan vain yhteen korkean asteen koulutukseen. Tehdäkseen mielekkään koulutuspäätöksen nuoret eivät tarvitse vain tietoa koulutusaloista, vaan heidän on osattava arvioida omaa potentiaalia alalla, ja kilpailullisessa hakutilanteessa heidän on uskottava omiin mahdollisuuksiinsa. Analyysin perusteella näyttää, että alavalinta syntyy osalle nuorista kokeilemisen kautta. Ensikertalaiskiintiöt korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa saattavat nostaa kynnystä kokeilemiseen, sillä vastaanotettu opiskelupaikka johtaa ensikertalaisen aseman menettämiseen. Analyysissäni mukana olleissa tarinoissa koulutuspaikkojen

vastaanottaminen harkitusti (joskus viivyttelyn kautta) näytti nuorille järkevältä. Työelämä tarjosi osalle nuorista mahdollisuuden saada kokemusta itseä kiinnostavalta alalta ja tunnistaa omaa osaamistaan ennen jatkokoulutukseen hakeutumista. Ohjaamo, kaverit sekä sisarukset välittivät heille tietoa näistä työelämämahdollisuuksista ja suosittelivat niitä nuorille.

Keskeinen johtopäätös saamistani tuloksista on, että kaikkien nuorten tarinoista välittyi epävarmuuksia oman urapolun ja tulevaisuuden suhteen, mikä tukee Tolosen ja Aapola-Karin (2021) tutkimuksen tuloksia. Pyrkimykset hallita näitä epävarmuuksia heijastuivat heidän lyhyen aikavälin suunnitelmiinsa. Nuorten epävarmuudet liittyivät alavalinnan lisäksi omaan opiskelukykyyn, hakualan työllisyysnäkyymiin, mahdollisuuksiin pärjätä aloituspaikoista käytävässä kilpailussa ja toimeentulon riittävyteen. Myös ne nuoret, joilla oli selkeä päämäärä, tiedostivat sen mahdollisuuden, että päämäärä ei toteudu ja heidän tulee ehkä keksiä jokin varasuunnitelma. Tarinoissa oli esimerkki nuoresta, joka päätti tyytyä varasuunnitelmaan (opiskella lukion jälkeen ammatillisessa koulutuksessa ennen saman alan korkeakoulutukseen pyrkimistä) sen sijaan, että olisi hakenut suoraan korkeakouluun. Tämä tulos kertoo siitä, että nuorten koulutukseen liittyvä päätöksenteko ei ole välttämättä rationaalista, kuten yhteiskunnalliselta tasolta saatetaan helposti olettaa, vaan siinä on mukana pragmaattinen ulottuvuus (Hodkinson & Sparkes, 1997). Toisin sanoen nuoret valitsevat vain niiden vaihtoehtojen väliltä, jotka näyttävät mielekkäinä tai sopivina heidän toimintahorisontistaan käsin (Hodkinson & Sparkes, 1997; Tolonen & Aapola-Kari, 2021; Varjo, ym., 2019). Suhtautuminen työhön ja rahaan vaikutti olevan aineistossani keskeinen, jatkokoulutusta pohtivien nuorten toimintahorisontteja muokkaava tekijä.

Analyysin tulokset kertovat siitä, kuinka lukiosta valmistuneilla nuorilla on samanaikaisesti epävarmuus omasta alasta sekä sisäänpääsystä oppilaitokseen. Keskittymällä **suunnitteluun** halusin kiinnittää huomiota siihen, miten nuoret navigoivat epävarmuuden keskellä. Silloin kuin aloituspaikoista käydään kovaa kilpailua, nuorella on oltava suunnitelma siitä, miten hän voi menestyä kilpailussa ja miten hän voi ehkä hankkia lisää resursseja sitä varten. Nykyisessä opiskelijavalintajärjestelmässä korostuu nuorten tarve tehdä varasuunnitelmia, jos

ensisijainen suunnitelma ei toteudu. Sosiaaliset verkostot voivat toimia nuorille turvaverkkona ja uusien vaihtoehtojen tarjoajina ja sanoittajina.

Ohjaamon tuesta saamani tulokset osoittavat, kuinka Ohjaamolla voi olla tärkeä rooli niiden nuorten elämässä, jotka epäröivät omissa koulutus päätöksissään. Ohjaamoiden työntekijät eivät ole ainoastaan kanava, jota kautta nuori voi saada tietoa, vaan siellä nuoren on mahdollista kohdata aikuinen, joka on siellä häntä varten. Tulosten perusteella Ohjaamo voisi tarjota myös enemmän keskustelumahdollisuuksia nuorille koskien koulutusvalintojen tekoa. Kuten todettua, nuorilla on monenlaisia epävarmuuksia liittyen jatkokoulutukseen, esimerkiksi epävarmuutta sisäänpääsystä, omasta kyvykkyydestä hakea, sekä epävarmuutta oman taloudellisen tilanteen hoitamisesta ennen opintoja ja opintojen aikana. Ohjaamoiden työntekijät voivat tarjota nuorille mahdollisuuksia alavalinnan tarkentumiseen ehdottamalla nuorille sellaisia polkuja, joita heillä ei ole aivan silmien edessä.

6.3 Tutkielman toteutuksen arviointia

Tässä alaluvussa arvioin tutkimusprosessiani, tutkimustulosten luotettavuutta ja niiden tulkintaan vaikuttavia rajoituksia. Lisäksi esitän mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita. Tutkielman tavoitteena oli tuottaa tietoa sellaisten nuorten koulutussiirtymistä, jotka eivät ole jatkaneet lukion jälkeen suoraan opiskelemaan, vaikka heillä on ollut halu jatkaa opintoja. Tutkielman aihe on ajankohtainen, sillä Suomessa korkeakoulujen opiskelijavalintoja on viime vuosina uudistettu (Hallitusohjelma 2019; Haltia, ym., 2019; Tervasmäki & Tomperi, 2018), ja niiden vaikutuksista nuorten koulutusvalintojen tekoon on vasta vähän tutkimustietoa. Korkean asteen koulutusvalinnoista on ylipäättään Suomessa melko vähän laadullista tutkimusta, joten työlläni täydennän tätä tutkimuksen aukkoa. Tutkielmani tulokset antavat näkökulmia opiskelijavalintauudistusten vaikutuksista käytävään keskusteluun ja lisäävät tietoa nuorten alavalintojen tarkentumisesta, tavoitteiden asettamisesta sekä koulutukseen ja työhön liittyvistä päätöksentekotilanteista lukion jälkeisessä elämänvaiheessa.

Kerronnallinen analyysimenetelmä sopi hyvin aiheeni tutkimiseen, sillä sen myötä nuorten moninaiset tarinat saivat tilaa analyysissä. Etenin tarinat edellä sen sijaan, että olisin etsinyt näyttöä johonkin tiettyyn ilmiöön kuten koulutukseen pääsyyn. Se oli myös käytännöllinen valinta, sillä se auttoi minua rajaamaan näkökulmaa

haastattelumateriaalia lukiessa, kun menetelmä ei edellyttänyt koko aineiston sisältöjen systemaattista tiivistämistä vaan ainoastaan tarinaan liittyvien sisältöjen. Keskittymällä kerronnallisen analyysin mukaisesti nuorten tapoihin jäsentää omia reittejään koulutukseen, pystyin tuottamaan tietoa nuorten ajatusmalleista ja mielikuvista, joita pidän tärkeänä tutkimuskohteena.

Kerronnallisen analyysimenetelmän myötä tein joitakin valintoja, joita voidaan tarkastella kriittisesti. Esimerkiksi tein päätelmiä siitä, jos nuoret puhuivat lyhytsanaisesti jostakin aiheesta. Tällöin päätelin, että aihe ei ollut nuoren tarinan kannalta erityisen merkityksellinen tai tärkeä. On kuitenkin huomattava, että haastattelutilanne voi olla myös monelle nuorelle jännittävä ja hän saattaa jättää asioita kertomatta. En ollut mukana haastatteluissa, enkä ole kuullut haastatteluiden nauhoituksia, joten en voinut arvioida nuorten sanapainojen ja äänensävyyn merkitystä muuten kuin litteraatin perusteella.

Ohjaamoista työelämään -seuranta-aineisto osoittautui tutkimusasetelmani kannalta erittäin hyväksi valinnaksi. Aineiston, ja sen mukana tulevien aikajanojen (Polkuni työelämään- viivojen), avulla sain kattavan kuvan haastatteluun osallistuneiden nuorten poluista jatkokoulutukseen. Aineisto sopi sosiaalisten verkostojen tutkimiseen, sillä heitä käsiteltiin haastatteluissa yleisesti ottaen paljon, ja myös haastattelurunko sisälsi olennaisia kysymyksiä nuorten suhteista Ohjaamoon, perheeseen ja kavereihin. Olen hyödyntänyt aineistoa tutkimusprosessissani laajasti.

Tutkielmani vahvuutena on monia menetelmiä hyödyntävä analyysi, jossa kävin molempien vuosien haastattelut läpi kerronnallisen analyysin ”silmälasein” ensin teemoittelemalla sosiaalisten verkostojen tarjoamaa tukea ja sen jälkeen luokittelemalla nuorten tarinat tyyppeihin niistä löytyneiden erojen perusteella. Monivaiheisen analyysin tekeminen pienelle määrälle haastatteluja mahdollisti sen, että sain pureutua haastatteluihin syvällisesti, ja lopulliset tulokset syntyivät vähitellen niitä ”pureskellen” ja arvioiden. Tyypittelyn tekeminen edellytti tulosten kriittistä arviointia, ja se oli siksi hyvä menetelmä aineiston analyysiin.

Tutkielmani aineistoon ja menetelmiin liittyy myös rajoituksia, mikä on kaikelle tutkimukselle luonteenomaista. Tutkielmani aineisto on pieni, eikä sen perusteella voida sanoa luotettavasti, voidaanko tutkielmassani havaittuja ilmiöitä tunnistaa isommasta

joukosta ihmisiä. Mahdollisesti tyypit olisivat olleet erilaiset, tai niitä ei olisi ollut mahdollista muodostaa samoilla kriteereillä, jos analyysissä olisi ollut mukana enemmän tarinoita. Laadullisen tutkimuksen tunnusomainen rajoite on, että tutkijan tekemillä valinnoilla on iso vaikutus tuloksiin. Samaa aineistoa analysoiva muu henkilö saattaisi päätyä erilaisiin tuloksiin esimerkiksi tekemällä erilaisia rajanvetoja sen suhteen, mikä lasketaan nuorten tukemiseksi. Lisäksi joku saattaisi tulkita eri tavalla, mitkä nuorten urapolkujen vaiheet ovat olleet tarinoissa merkittävimpiä nuorten jatkokoulutukseen liittyvien suunnitelmien muodostumisessa.

Aineiston nuoret aikuiset ovat kaikki asioineet Ohjaamoissa, mikä saattaa kertoa tietynlaisesta aktiivisuudesta. Heidän elämänhallintansa on ollut tarpeeksi hyvällä tasolla siihen, että he ovat hakeneet Ohjaamosta tukea. Ohjaamo on vähemmän tunnettu kuin TE-palvelut, mutta nuorten Ohjaamoon liittyvät kokemukset ehkä painottuvat tuloksissani, koska aineiston nuoret ovat kaikki asioineet siellä. Lisäksi haastattelurungot sisälsivät kysymyksiä Ohjaamosta, mutta eivät TE-palveluista, koska Ohjaamoista työelämään -tutkimuksen tavoite on ollut tuottaa erityisesti niistä tietoa.

Aineiston tai analyysin perusteella ei voida sanoa, kuinka läheisiä perheenjäsenet, kaverit tai muut ihmiset ovat haastatelluille nuorille. Analyysissä kuvasin heidän ihmissuhteitaan ainoastaan koulutusta ja työtä koskevien päätöksen näkökulmasta, jolloin nuorille mahdollisesti tärkeitä henkilöitä ja vuorovaikutustilanteita jäi väistämättä pois. Aivan kuten itse olen suhtautunut nuorilta saatuun materiaaliin haastattelutilanteissa syntyneinä kertomuksina, myös tämän tutkielman tuloksia tulee lukea minun tulkintanani tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämästä.

Tutkimusasetelmani ja analyysini painottuivat saatuun tukeen, vaikka tuen puuttumisen tutkiminen voidaan nähdä yhtä tärkeänä. Tämä johtui ennen kaikkea siitä, että aineistoon oli valikoitunut nuoria, joista monilla vaikutti olevan laajat sosiaaliset verkostot ja kaikilla oli vähintään yksi luotettava ihminen, joille puhua työelämään liittyvistä asioista. Johtopäätökset tuen hyödyllisyydestä nuorille perustuivat siis pitkälti valmiiksi sosiaalisia verkostoja omaavien nuorten arvioihin heidän saamastaan tuesta. Aineistossa oli nuoria, joilla oli (ollut) myös haastavia elämäntilanteita, mutta suojatakseni heidän anonymiteettiään, en avannut näitä elämäntilanteita tutkielmassa. Niiden merkitys koulutus päätöksille ei ollut myöskään suoraan tulkittavissa aineistosta.

Tuen tarpeiden täyttymättä jääminen jäi siis vähemmälle huomiolle, vaikka tietoa siitä olisi kuitenkin saatettu tarvita tulosten uskottavuuden vahvistamiseksi.

Jatkossa olisikin tärkeää tutkia kattavammalla aineistolla tilanteita, joissa nuorilta jää saamatta olennaisia tuen muotoja ja selvittää, miten se näkyy heidän jatko-opintoihinsa liittyvissä valinnoissaan. Olisi mielenkiintoista tutkia etenkin yliopistoja, joihin hakeutuu ennen kaikkea korkeasti koulutettujen perheiden lapsia ja selvittää kulttuuristen voimavarojen merkitystä näissä hakutilanteissa. Lukiosta valmistuneet nuoret aikuiset ovat tärkeä kohderyhmä tutkimukselle, sillä he ovat moninaisempi joukko kuin millaisena heidät ehkä julkisessa keskustelussa esitetään. On tärkeää tutkia erilaisissa elämäntilanteissa olevia ylioppilaita sekä heidän voimavarojaan ja tavoitteitaan, jotta nuorten yhdenvertaista jatkokoulutukseen siirtymistä voidaan yhteiskunnan taholta tukea parhaalla mahdollisella tavalla

7 LÄHTEET

7.1 Aineisto

Määttä, M. (2018, 2019). Ohjaamoista työelämään: Nuorten aikuisten haastattelut, Kohtaamo-hanke (ESR): Keski-Suomen ELY-keskus.

7.2 Kirjallisuus

Aaltonen, T., & Leimumäki, A. (2010). Kokemus ja kerronnallisuus – Kaksi luentaa.

Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), *Haastattelun analyysi* [e-kirja]. Tampere: Vastapaino.

Ahola, S. (2004). *Yhteishausta yhteisvalintaan. Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:9. Helsinki: Opetusministeriö.

Beach, D., & Puaca, G. (2014). Changing higher education by converging policy-packages: Education choices and student identities. *European Journal of Higher Education*, 4, 67–79. doi:10.1080/21568235.2013.862155

Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press. Ref: Hodkinson & Sparkes (1997).

Eskelinen, N., Erola, J., Karhula, A., Ruggera, L., & Sirniö, O. (2020). Eriarvoisuuden periytyminen. Teoksessa Mattila, M. (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020* (s. 127–155). Kalevi Sorsa -säätiö. Helsinki: Copy-set Oy.

Eurofound (2012). *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxemburg: Publications Office of the European Union. Haettu 17.11.2020 osoitteesta <https://data.europa.eu/doi/10.2806/41578>.

Günther, K., Hasanen, K., & Juhila, K. (päiväämätön). Johdanto: Analyysi ja tulkinta.

Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere:

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 27.2.2021

osoitteesta

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>.

Günther, K., & Hasanen, K. (päiväämätön). Tyypittely. Teoksessa J. Vuori (toim.),

Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen

tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 14.3.2022 osoitteesta

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/tyypittely/>.

Haikkola, L. (2021). Classed and gendered transitions in youth activation: The case of

Finnish youth employment services. *Journal of Youth Studies*, 24, 250–266.

doi:10.1080/13676261.2020.1715358

Haikkola, L., Määttä, M., Toiviainen, S., & Uusikangas, S. (2021). Työllistymistä

edistävien palvelujen yhdenvertaisuus nuorten näkökulmasta. Teoksessa P. Berg

& S. Myllyniemi (toim.), *Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020* (s. 111–132).

Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 232. Helsinki:

Nuorisotutkimusseura.

Haltia, N., Isopahkala-Bouret, U., & Jauhiainen, A. (2019). Korkeakoulujen

opiskelijavalintauudistus ja aikuisopiskelijan opiskelumahdollisuudet.

Aikuiskasvatus, 39, 276–289. doi:10.33336/aik.88081

Hallitusohjelma (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019:

Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä

yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtioneuvosto.

Haettu 20.1.2022 osoitteesta

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Heikkinen, H. L. T. (2018). Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa J. Aaltola, A.

Laajalahti, R. Valli, R., & S. Herkama (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin*. 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (5. uudistettu ja täydennetty painos) [e-kirja]. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hodkinson, P., & Sparkes, A. C. (1997). Careership: A sociological theory of career

decision making. *British Journal of Sociology of Education*, 18, 29–44.

doi:10.1080/0142569970180102

Holland, J., Reynolds, T., & Weller, S. (2007). Transitions, Networks and

Communities: The Significance of Social Capital in the Lives of Children and Young People. *Journal of Youth Studies*, 10, 97–116.

Hyvärinen, M. (2010). Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa M. Hyvärinen, P.

Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), *Haastattelun analyysi* [e-kirja]. Tampere: Vastapaino.

Hyvärinen, M. (päiväämätön). Kertomuksen tutkimus. Teoksessa J. Vuori (toim.),

Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 21.1.2022 osoitteesta

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvaliteoreettiset-metodologiset-viitekehykset/kertomuksen-tutkimus/>.

Juhila, K. (päiväämätön). Teemoittelu. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen*

tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 21.1.2022 osoitteesta

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>.

Kailaheimo-Lönnqvist, S., Kilpi-Jakonen, E., Niemelä, M., & Prix, I. (2020).

Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa Mattila, M. (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020* (s. 93–125). Kalevi Sorsa -säätiö. Helsinki: Copy-set Oy.

King, A. (2011). Minding the gap? Young people's accounts of taking a Gap Year as a form of identity work in higher education. *Journal of Youth Studies*, 14, 341–357. doi:10.1080/13676261.2010.522563

Kirjavainen, T. (2021). Nuorten työpajatoiminnan vaikutus opintoihin ja työllisyyteen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 86, 533–547.

Kuisma, M. (2021). Epävarmat polut kohti työelämää. Nuorten aikuisten epävarmuuskokemukset koulutus- ja työmarkkinasiirtymissä.

Yhteiskuntatutkimuksen pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Lahden kaupunki [n. 2021]. Psykososiaalinen tuki Domino [artikkeli verkkosivulla].

Haettu 6.4.2022 osoitteesta [https://www.lahti.fi/kasvatus-ja-](https://www.lahti.fi/kasvatus-ja-koulutus/nuorisopalvelut/nuorten-tukipalvelut/psykososiaalinen-tuki-domino/)

[koulutus/nuorisopalvelut/nuorten-tukipalvelut/psykososiaalinen-tuki-domino/](https://www.lahti.fi/kasvatus-ja-koulutus/nuorisopalvelut/nuorten-tukipalvelut/psykososiaalinen-tuki-domino/).

Lahtinen, J., & Tolonen, T. (2021). Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi

ystävyyss- ja perhesuhteiden näkökulmasta. Teoksessa K. Vehkalahti, S. Aapola-

Kari & P. Armila (toim.), *Sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen*

seurantatutkimus Nuoret ajassa (s. 195–221).

Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 235. Turku:

Hansaprint.

Laki ylioppilastutkinnosta (502/2019). Haettu 31.1.2022 osoitteesta

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190502>.

- Lundqvist, C. (2020). Time horizons in young people's career narratives – strategies, temporal orientations and imagined parallel futures negotiated in local settings. *Education Inquiry, 11*, 379–396. doi:10.1080/20004508.2019.1601000
- Mackenbach, J. P., Valverde, J. R., Artnik, B., Bopp, M., Brønnum-Hansen, H., Deboosere, P., ... Nusselder, W. J. (2018). Trends in health inequalities in 27 European countries. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 115*, 6440–6445. doi:10.1073/pnas.1800028115
- Myllyniemi, S., & Kiilakoski, T. (2017). Tilasto-osio. Teoksessa S. Myllyniemi ja E. Pekkarinen (toim.), *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017* (s. 9–120). Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 200. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Mäkinen, S. (2015). Näköaloja toimijuuteen nuoruuden siirtymissä ja suunnanotoissa. Teoksessa P. A. Kauppila, J. Silvonen ja M. Vanhalakka-Ruoho (toim.), *Toimijuus, ohjaus ja elämäntulkinta* (Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology 11) (s. 103–127). Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Määttä, M. (2019). Reforming youth transition support with the multi-agency approach? A case study of the Finnish one-stop guidance centers. *Sociologija, 61*, 277–291. doi:10.2298/SOC1902277M
- Määttä, M. (julkaisematon lähde). Ohjaamoista työelämään -seurantatutkimus 2018–2020 [tutkimussuunnitelma].
- Määttä, M., Asikainen, E., & Saastamoinen, M. (2016). Tukeminen ja pakot nuorten vaikeutuneissa koulutussiirtymissä. *Nuorisotutkimus 34*(1), 18–34.
- Määttä, M., & Virta, J. (2020). Ohjaamojen monialainen organisoituminen ja tavoitteiden saavuttaminen sidosryhmien näkökulmasta. Teoksessa M. Määttä & A.-M. Souto (toim.), *Tulkittu ja tutkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut*

integraatiopyörteessä (s. 234–258).

Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 154. Turku: Hansaprint.

Nuutinen, H., & Pesonen, H. (2020). Itseohjautuvuus ohjauksen haasteena ja tavoitteena [puheen vuoro]. Teoksessa M. Määttä & A.-M. Souto (toim.), *Tulkittu ja tutkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä* (s. 70–80).

Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 154. Turku: Hansaprint.

OECD (2018). OECD Skills for Jobs [tietokanta]. Haettu 14.3.2019 osoitteesta <http://www.oecdskillsforjobsdatabase.org>. Ref: OECD (2019).

OECD (2019). *Investing in Youth: Finland*. Pariisi: OECD Publishing.

doi:10.1787/1251a123-en

Opetus- ja kulttuuriministeriö [n.2018]. Mikä opiskelijavalinnoissa muuttuu [artikkeli verkkosivulla]? Haettu 13.1.2022 osoitteesta <https://okm.fi/opiskelijavalinnat-ja-yhteistyö>.

Opintopolku [n.2021]. Näin täytät korkeakoulujen yhteishaun hakulomakkeen [artikkeli verkkosivulla]. Haettu 13.1.2022 osoitteesta <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/nain-taytat-korkeakoulujen-yhteishaun-hakulomakkeen>.

Opintotukilaki (1994/65). Haettu 22.3.2022 osoitteesta

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940065#a3.10.2014-789>.

O’Shea, S. (2020). Crossing boundaries: Rethinking the ways that first-in-family students navigate ‘barriers’ to higher education. *British Journal of Sociology of Education*, 41, 95–110. doi:10.1080/01425692.2019.1668746

- Parker, P. D., Thoemmes, F., Duineveld, J. J. & Salmela-Aro, K. (2015). I wish I had (not) taken a gap-year? The psychological and attainment outcomes of different post-school pathways. *Developmental Psychology*, 51, 323–333.
<https://doi.org/10.1037/a0038667>
- Rissanen, H. (2020). *Nuorten kokemukset työn merkityksistä ja työelämän odotuksista prekaarissa työmarkkinatilanteessa*. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.
- Saari, J., Koskinen, H., Attila, H., & Sarén, N. (2020). *Eurostudent VII – Opiskelijatutkimus 2019*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:25. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Haettu 8.10.2020 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162449>.
- Salovaara, V. (2021). Structured Agency. Students’ Scope of Action in the Transition Phase from Basic Education to Upper Secondary Education in Finland [väitöskirja]. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.
- Tervasmäki, T., & Tomperi, T. (2018). Koulutuspolitiikan arvovalinnat ja suunta satavuotiaassa Suomessa. *Niin & näin*, 25(2), 164–200. Haettu 16.2.2021 osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201902111224>.
- Thomson, R., Bell, R., Holland, J., Henderson, S., McGrellis, S., & Sharpe, S. (2002). Critical Moments: Choice, Chance and Opportunity in Young People’s Narratives of Transition. *Sociology*, 36, 335–354.
doi:10.1177/0038038502036002006
- Thomson, R. (2007). The Qualitative Longitudinal Case History: Practical, Methodological and Ethical Reflections. *Social Policy and Society*, 6, 571–582.
doi:10.1017/S1474746407003909

- Tilastokeskus (2019). Ilman jatkokoulutuspaikkaa jääneiden ylioppilaiden osuus kasvoi edelleen [artikkeli verkkosivulla]. Viimeksi muokattu 12.12.2019. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 27.8.2021 osoitteesta https://www.stat.fi/til/khak/2018/khak_2018_2019-12-12_tie_001_fi.html.
- Toiviainen, S. (2019). *Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämänhallintaa? Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus* [väitöskirja]. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 160. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tolonen, T. & Aapola-Kari, S. (2021). Nuorten toisen asteen koulutusvalinnat: pääomat, strategiat ja koulutuksellisen arvon muotoutuminen. *Sociologia*, 58, 103–118.
- Työttömyysturvalaki (2002/1290). Haettu 25.1.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>.
- Varjo, J., Holmberg, L., & Kalalahti, M. (2019). Maata näkyvissä? Maahanmuuttotaustaisten nuorten toimintahorisontit. Teoksessa M. Jahnukainen, M. Kalalahti, M. Kivirauma & L. Holmberg (toim.), *Oma paikka haussa: Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus* (s. 225–253). Helsinki: Gaudeamus.
- Vihtari, K. (2021). Aikuislukio opintopolun ja työuran edistäjänä – Kerronnallinen tutkimus aikuislukioista valmistuneiden ylioppilaiden uratarinoista (Acta electronica Universitatis Lapponiensis 318) [väitöskirja]. Rovaniemi: Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.
- Vipunen - Opetushallinnon tilastopalvelu [n.2019]. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja jatko-opintoihin sijoittuminen [tilastopalvelu]. Haettu 27.8.2021 osoitteesta https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-

fi/Raportit/Lukiokoulutus%20-%20ty%C3%B6llistyminen%20ja%20jatko-
opinnot%20-%20tutkintolaji.xlsb.

- Walther, A., Warth, A., Ule, M., & du Bois-Reymond, M. (2015). 'Me, my education and I': Constellations of decision-making in young people's educational trajectories. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 28, 349–371. doi:10.1080/09518398.2014.987850
- Westerback, F., & Rissanen, H. (2020). Prekaarit työmarkkinat ja nuorten aikuisten strategiat luovia työkeskeisen yhteiskunnan normien puristuksissa. Teoksessa M. Määttä & A.-M. Souto (toim.), *Tulkittu ja tutkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä* (s. 159–182). Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 154. Turku: Hansaprint.
- Wierenga, A. (2008). *Young people making a life*. Lontoo: Palgrave Macmillan.